

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za družbene vede*

**Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
CENTER ZA PROSTORSKO SOCIOLOGIJO**

Končno poročilo o raziskovalnem projektu:

**JAVNOMNENJSKA RAZISKAVA DRUŽBENIH VREDNOT O PROSTORU IN
OKOLJU: LONGITUDINALNA ŠTUDIJA MED LETI 2003 IN 2018**

v okviru Ciljnega raziskovalnega programa "CRP 2017" v letu 2017 (sofinanciranje: ARRS,
MOP)

Projektna skupina:

izr. prof. dr. Marjan Hočevar, vodja projekta
izr. prof. dr. Matjaž Uršič
doc. dr. Simona Zavratnik
doc. dr. Primož Medved

KAZALO VSEBINE:

1 UVODNA POJASNILA O NARAVI IN POTEKU RAZISKAVE	6
2 POVZETEK KLJUČNIH UGOTOVITEV MEDČASOVNE PRIMERJAVE	9
3 KONCEPTUALNI IN METODOLOŠKI OKVIR: VPRAŠALNIK, VZORČNI NAČRT, IZVEDBA »TERENA«.....	12
3.1 Konceptualni okvir: večravenjska analiza.....	12
3.2 Metodološki okvir: anketna raziskava.....	14
4 NAMEN IN CILJ RAZISKAVE	18
4.1 Vrednote in družbenoprostorsko prestrukturiranje	19
4.2 Analitični sklopi vrednot.....	22
5 REZULTATI RAZISKAVE: ANALIZA IN PODROBNEJŠA MEDČASOVNA INTERPRETACIJA REZULTATOV DVEH ANKET 2004/2018.....	24
5.1 Splošne družbene vrednote v prostorskem kontekstu	24
5.2 Teritorialnost, meje, migracije	31
5.3 Selitve (dejanske in pričakovane) – bivanjska mobilnost	38
5.4 Kraj, vplivi iz okolja, ocena prostorskega razvoja države in lokalnega okolja, okoljska zavest.....	57
5.5 Vrednotenje prostorskega razvoja in varovanja okolja	67
5.6 Bivanjske vrednote: dejanska in željena poselitvena ter bivanjska tipologija	86

KAZALO TABEL:

Tabela 1: Prostorska navezanost	25
Tabela 2: Splošne vrednote	29
Tabela 3: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor)	31
Tabela 4: Naklonjenost priseljevanju (2018)	36
Tabela 5: Naklonjenost priseljevanju, deficitarni poklici	38
Tabela 6: Število preselitev v življenju, več kot 15 km (2018).....	39
Tabela 7: Največja selitvena oddaljenost od rojstnega kraja	40
Tabela 8: Razlog zadnje preselitve (samo tisti, ki so se vsaj enkrat preselili)	42
Tabela 9: Pogoji preselitve v drug kraj, 2014-2018 (samo tisti, ki se sploh ne bi preselili)	43
Tabela 10: Dejanska in potencialna časovna pripravljenost na "vozaštvo" v minutah	47
Tabela 11: Oddaljenost stikov s sorodniki, prijatelji.....	50
Tabela 12: Odlike kraja, primerne za bivanje, 2018	60
Tabela 13: Odlike vašega kraja	61
Tabela 14: Moteče v vašem bivalnem okolju.....	62
Tabela 15: Dejavnosti, ki vam bogatijo življenje.....	63
Tabela 16: Vaš kraj nazaduje ali se razvija	64
Tabela 17: Pridružitve zahtevi ali protestu v svojem kraju	64
Tabela 18: Potrebno nameniti več prostora: v Sloveniji, v vašem kraju.....	67
Tabela 19: Podpiranje razvojnih ukrepov	72
Tabela 20: Kako reševati problem nelegalnih ("črnih gradenj")?	76
Tabela 21: Bivanjske vrednote in raba prostora	77
Tabela 22: Varovanje narave in raba prostora.....	82
Tabela 23: Pomen in zaščita zgodovinskih mestnih jeder.....	85
Tabela 24: Odnos do velikih mest.....	85
Tabela 25: Željeni način bivanja: tip naselja.....	87
Tabela 26: Sedanji način bivanja: tip bivalnega objekta	88
Tabela 27: Željeni način bivanja: tip bivalnega objekta	88
Tabela 28: Lastništvo bivališča	89
Tabela 29: Odločitev o nakupu ali gradnji bivališča.....	90
Tabela 30: Ocena primernosti velikosti sedanjega bivališča.....	90
Tabela 31: Kvalitete bivališča (2004)	91
Tabela 32: Kvalitete bivališča (2018)	91
Tabela 33: Demografija: spol	94
Tabela 34: Demografija: starost	94
Tabela 35: Demografija: izobrazba	94
Tabela 36: Demografija: velikost gospodinjstva.....	94
Tabela 37: Demografija: zakonski stan	95
Tabela 38: Demografija: velikost naselja	95
Tabela 39: Tip krajevnosti skupnosti	95

KAZALO GRAFOV:

Graf 1: Končno stanje na terenu - raziskava SJM 2018	15
Graf 2: Navezan na: kraj ali mesto - 2004, 2018 (po starosti)	27
Graf 3: Navezanost na kraj (krajevna pripadnost).....	28
Graf 4: Pomen prostega časa, dela (v splošnih vrednotah)	30
Graf 5: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor)	32
Graf 6: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor) po spolu.....	35
Graf 7: Naklonjenost priseljevanju, države bivše Jugoslavije (2018).....	37
Graf 8: Število preselitev v življenju, več kot 15 km (2004, 2018)	40
Graf 9: Največja selitvena oddaljenost od rojstnega kraja	41
Graf 10: Najpomembnejši razlog zadnje preselitve (vključeni nikoli preseljeni).....	41
Graf 11: Razlog zadnje preselitve (samo tisti, ki so se vsaj enkrat preselili).....	42
Graf 12: Pripravljenost za selitev v drug kraj pod izbranimi pogoji, 2004-2018 (brez tistih, ki se sploh ne bi preselili).....	45
Graf 13: Povezanost med pogostostjo selitev in željenem tipu bivališča	46
Graf 14: Povezanost med pogostostjo selitev in sedanjim bivanjskim tipom.....	46
Graf 15: Čas dejanske vožnje v službo, v eno smer	47
Graf 16: pripravljenost časa vožnje v službo (šolo), v eno smer	48
Graf 17: Oddaljenost bivališča od kraja zaposlitve (šole).....	49
Graf 18: Prevozno sredstvo (delo, služba)	49
Graf 19: Oddaljenost stikov s sorodniki, prijatelji	51
Graf 20: Razmislek o preselitvi v tujino	52
Graf 21: Razmislek o preselitvi v tujino po starosti in velikosti naselja.....	53
Graf 22: Razlog trajne preselitve v tujino	54
Graf 23: Odvratilni razlog za preselitev v tujino	55
Graf 24: Verjetnost preselitve v tujino	55
Graf 25: Verjetnost preselitve v tujino po starosti	56
Graf 26: Število potovanj v tujino v zadnjih 12 mesecih	56
Graf 27: Lokacija/geografska oddaljenost potovanja v tujino v zadnjih 12 mesecih	57
Graf 28: Odlike kraja, primerne za bivanje, 2014-2018.....	61
Graf 29: Hrup kot moteč dejavnik v bivalnem okolju	63
Graf 30: Mnenje o razvoju svojega kraja	65
Graf 31: Sodelovanje pri zahtevi ali protestih v svojem kraju	65
Graf 32: Mnenje o razvoju lastnega kraja, velikost naselja	66
Graf 33: Sodelovanje pri protestih//zahtevah, velikost naselja	66
Graf 34: Podpiranje razpršene pozidave	73
Graf 35: Podpiranje strnjene pozidave	73
Graf 36: Držati se tradicije gradnje	74
Graf 37: Podpiranje razpršene pozidave na samem, izven strnjenih naselij (2004, 2018).....	74
Graf 38: Varovati kmetijska zemljišča	75
Graf 39: Red v naselju - z avtom do vrat	75
Graf 40: Otroci imajo prav, če se hočejo čim prej odseliti od svojih staršev.....	78
Graf 41: Gradnja hiše - velikost	78
Graf 42: Otroci imajo prav, če se hočejo čim prej odseliti od svojih staršev - po velikosti naselja.....	79
Graf 43: Gradnja hiše - dovolj tudi za družino mojih otrok – po starosti (2004, 2018).....	80
Graf 44: Davek na neizkoriščen prostor v stanovanju ali hiši.....	81

Graf 45: Veliko stanovanje - oddajanje v najem – po starosti (2004, 2018).....	81
Graf 46: Državna zaščita ohranjene narave.....	83
Graf 47: Kazni za nedovoljene posege v prostor	84
Graf 48: Zaščita območij, kjer živijo ogrožene živali	84
Graf 49: Kje bi najraje živeli?	89

1 UVODNA POJASNILA O NARAVI IN POTEKU RAZISKAVE

Temeljno raziskovalno osredotočenje projekta je medčasovno (longitudinalno) ugotavljanje sprememb vrednot, stališč, zaznav, mnenj in obnašanj prebivalcev Slovenije o prostorskih, mobilnostno selitvenih ter okoljskih vprašanjih, pri čemer smo se osredotočili na spremembe glede na ugotovitve predhodne javnomnenjske raziskave »*Vrednote prostora in okolja*« iz leta 2004. Ugotavljamo trende o dejanski in preferenčni rabi bivanjskega prostora, ocene in dejanske rabe infrastrukturnih sistemov, oceni razvojne naravnosti kraja bivanja in države, pripravljenost na mobilnost in potovalnost (selitve, dnevno "vozaštvo", rekreacija) ter stališča o zaščiti in varovanju okolja. Spremembe vrednot populacije ali vrednotnih vzorcev so (povratno) vzročno povezane z družbenimi spremembami. Razvojne spremembe vključujejo družbenostrukturne in vrednotnokulturne dimenzije. Ugotavljanje kontinuitete in/ali sprememb vrednotnih vzorcev populacije v daljšem časovnem obdobju je ključnega pomena pri (pre)usmerjanju razvojnih prioritet slovenske družbe, vključno s strateškim načrtovanjem prostorskega razvoja in načrtovanjem trajnostno usmerjenih okoljskih ukrepov.

Pri longitudinalni študiji gre za enkrat ali večkrat ponavljajoče opazovanje iste kohorte, tj. vzorca polnoletnih prebivalcev R Slovenije na osnovi enakih ali primerljivih spremenljivk v intervalih daljšega časovnega obdobja. Del nabora spremenljivk, vprašanj in sklopov, ki za ponavljajoče opazovanje ni (več) relevanten (npr. neaktualnost, sprememba okoliščin) je izpuščen ali nadomeščen z novimi. Opazovanje smo na osnovi inicialne raziskave, ki je na terenu potekala leta 2003 ponovili prvič (l. 2018) v intervalu štirinajst (14) let. Pred izvedbo inicialne raziskave smo predvideli kot najbolj primerno ponavljajoče opazovanje na vsakih deset (10) let. Ocenjujemo, da je štiriletni zamik preučevanja sprememb vrednotnih vzorcev populacije še sprejemljiv, vendar ni optimalen. V tem poročilu podajamo torej *primerjalno analizo* oz. interpretacijo rezultatov dveh časovnih točk: april/junij 2013 in marec/maj 2018. Izdelane in informacijsko urejene so tri baze podatkov: VPO2014, SJM_2018 in VPO-SJM2014_2018. Baze podatkov so uvrščene v osrednji nacionalni depozitorij empiričnih znanstvenih raziskav ADP (Arhiv družboslovnih podatkov). https://www.adp.fdv.uni-lj.si/novice/2019/02/15/raziskava_pov_18/

Dva temeljna dokumenta, na podlagi katerih je izdelana primerjalna analiza sta inicialni javnomnenjski vprašalnik (2013) in raziskovalno poročilo Centra za prostorsko sociologijo

na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani »Vrednote prostora in okolja: končno poročilo - sumarnik javnomnenjske raziskave« (Hočevar in ostali, 2004). Glede na podano izhodišče, to je medčasovno spremljanje vrednot, stališč in mnenj prebivalcev Slovenije o okolju in prostoru, je vprašalnik primerljiv s prvotnim iz leta 2004 in je zasnovan na analizi znanstvene ter strokovne literature, iz katere je izhajala javnomnenjska raziskava leta 2004 ter ustrezno nadgrajena s sodobnimi refleksijami prostorskih in okoljskih vprašanj. Tokratnemu (drugemu) javnomnenjskemu vprašalniku je dodanih nekaj novih aktualnih vprašanj (ti. »*emerging issues*«), nekaj posamičnih sklopov (»*baterij*«) vprašanj pa smo izključili, ker niso več aktualna ali so obravnavana v rednih poizvedbah v letnih raziskavah SJM (Slovensko javno mnenje) ali pa so se ob statistični analizi prvega izkazala za metodološko sporna (npr. merjenje »sosedskih odnosov«, raba interneta). Nekaj spremenljivk (eno vprašanje) je bilo zastavljeno prvič, kar je v tej analizi nazorno prikazano.

Vmesno poročilo smo naročnikoma ARRS in MOP oddali 13.8.2018. V celoti smo upoštevali dogovorjeno časovnico oziroma dinamiko dela po fazah (1-3), ki jo v tem orisu poteka na kratko povzemamo (fazi 1-2) in dodajamo oris aktivnosti v zadnjem obdobju (faza 3) .

- V prvi fazi smo opravili evalvacijo splošnejših (teoretskih in metodoloških) virov ter pregled novejših domačih in tujih raziskav o družbeno-prostorskih, mobilnostnih ter okoljskih vrednotah. V to fazo sodijo posvetovanja s Statističnim zavodom RS in Centrom za raziskovanje javnega mnenja (CJM, FDV) za izdelavo ustreznega reprezentativnega vzorca ter pripravo vprašalnika za terensko raziskavo.
- V drugi fazi je potekala terenska raziskava, ki jo je tehnično izvedel Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (CJMMK) v sodelovanju s Centrom za družboslovno informatiko (FDV), Centrom za prostorsko sociologijo (FDV) in Centrom za raziskovanje družbenega komuniciranja (FDV). Potekala je od 14. marca do 12. junija 2018.
- V tretji fazi smo izdelovali grafični sumarnik z osnovno statistično analizo spremenljivk inicialnega vprašalnika (2004) in sedanjega vprašalnika (2018). Sledila je priprava treh agregatnih baz podatkov za vnos v depozitorij Arhiva družboslovnih podatkov (ADP). Primerjalna, grafična in vsebinska analiza dveh anket, ki je sestavni del tega poročila predstavlja najzahtevnejši del tretje oz. končne faze raziskave.

Poleg podatkov za raziskavo *Vrednote prostora in okolja* so tehnični izvajalci ankete na CJMMK zbirali še podatke za raziskave: o uporabi novih tehnologij/interneta, spremljanje medijev ter podatke za jedrni del raziskave Slovensko javno mnenje – SJM (Ogledalo javnega mnenja). Ta podatek je pomemben, saj naročnikoma in raziskovalcev omogoča povezovanje oz. »križanje« prostorsko okoljskih spremenljivk z drugimi vsebinskimi področji. Z ADP (glej spletno povezavo zgoraj) smo uredili in publicirali tri baze podatkov (2004, 2018, 2004-2018). To je ključni informacijski in publicistični rezultat raziskave (SICRIS, COBBIS). Baze podatkov so urejene tako, da jih lahko uporabljajo institucije in raziskovalci za podrobnejše poizvedbe ali za nadaljnje, bolj specifično raziskovanje. Kot navedeno, je uporaba agregiranih podatkov mogoča v povezavi z vsemi bazami SJM (Slovensko javno mnenje) in nekaterimi mednarodnimi bazami (npr. Eurobarometer). Kot metodološki presežek štejemo možnost večravske analize podatkov v smislu navzkrižnega zajemanja oz. diferenciranega ločevanja ravni teritorialne organiziranosti (sublokalna, lokalna/urbana, regionalna, nacionalna, evropska, globalna in virtualna). Pri obdelavi podatkov nismo uporabljali dodatnega demografskega ali drugih statističnih uteževanj. Uporabili smo izhodiščne statistične vzorce, saj je bila odzivnost respondentov nadpovprečna.

2 POVZETEK KLJUČNIH UGOTOVITEV MEDČASOVNE PRIMERJAVE

Družbene vrednote ljudi (polnoletnih prebivalcev Slovenije) o prostoru in okolju se v splošnem, v obdobju med leti 2004 in 2018 niso značilno spremenile, razen nekoliko večje pripravljenosti na selitve, zlasti na bivanjsko mobilnost (pod določenimi pogoji). Dinamika spreminjanja vrednotnih vzorcev, kar izhaja iz sicer značilne nizke pripravljenosti slovenske populacije na družbene spremembe nasploh, ostaja izrazito nizka. Sorazmerno visoka kvaliteta življenja, ki v Sloveniji ni izrazito vezana na skokovito gospodarsko rast temveč na ustaljene mehanizme visoke socialne in drugih oblik varnosti, kvalitetnega »življenjskega okolja« ter stabilnosti političnega sistema ohranja statičnost družbe. Zaradi (še vedno) sorazmerno nizke stopnje dohodkovne razslojenosti, izrazite bivanjske razpršenosti, enakomerne infrastrukturne dostopnosti, značilne lastniške strukture bivališč, opiranja na družinska omrežja, močne »socialne države«, šibkih urbano-ruralnih razlik idr., velja Slovenija še vedno za eno najbolj socialno homogenih in egalitarnih družb v EU (in v svetu). Takšne razmere omogočajo sicer protislovno, vendar specifično »slovensko« kontinuirano prežemanje tradicionalnih in racionalnih ter materialnih in post-materialnih vrednotnih vzorcev. Na ravni konceptualne ilustracije lahko rečemo, da je avtonomija delovanja ljudi visoka, strukturni »okovi« ali »prisila« pa je nizka (npr. nizke ravni tveganja in prevzemanja odgovornost). Opažamo sicer določene situacijsko retrogradne spremembe v stališčih (npr. do migrantov), deloma celo vrednotne premike v odnosu do prostora in okolja v obdobju štirinajst let (npr. nasprotovanje nelegalnim gradnjam), vendar bolj v smislu demografske diferenciacije ne pa v celotni populaciji, najbolj značilno glede na starost respondentov (npr. višja pričakovana stanovanjska samostojnost).

Ena ključnih ugotovitev po prvi raziskavi leta 2004 je bila, da demografski dejavniki starosti, izobrazbe, spola in tip naselja izrazito nizko diferencirajo vrednotni vzorec populacije. To je posledica zgoraj orisanega egalitarizma. V splošnem to še vedno velja, vendar pa v raziskavi 2018 pri več vprašanjih (spremenljivkah) diferencira starost, deloma tip naselja oz. odnos ruralno/urbano. Ne moremo z zagotovostjo trditi: ali gre pri tem že za znake močnejšega razslojevanja (stratifikacije) ali za povečevanje razlik (diferenciacije). Mlajši respondenti (18-35 let) izkazujejo zlasti močnejše težnje po družbeni odprtosti (internacionalizaciji, odobravanju priseljevanja tujcev), fleksibilizaciji načinov ter oblik bivanja in večji

pripravljenosti na bivanjsko ter delavno mobilnost. V tej starostni skupini je zmerno višja in bolj konsistentna tudi okoljska (trajnostna) naravnost.

V splošnem analiza anketnih odgovorov pokaže, da: prvič, v obdobju štirinajst let v splošnem vzorcu ni večjih vrednotnih premikov pri vprašanih prostora in okolja; drugič, razlike v vrednotah in stališčih še vedno niso značilno vertikalno pogojene z družbeno neenakostjo, se pa večajo horizontalno pogojene razlike, zlasti generacijske in regionalne; tretjič, v splošnem oz. celotnem vzorcu populacije zaznava re-tradicionalizacije, družbenoprostorske zaprtosti (»avtarkije«, »domačijskosti«) pri vrednotenju prostora in okolja. Pri povzemanju posamičnih ugotovitev, ki jih v nadaljevanju izčrpneje interpretativno in grafično razčlenimo (poglavje 5), tu ilustrativno prikazujemo zgolj nekatere najbolj značilne medčasovne razlike stališč (označene s poševnico – 2004/2018), vrednot in prostorskih/okoljskih preferenc. Ugotovitve se nanašajo na skupne, posplošene vrednosti celotne populacije.

TEMATSKI SKLOPI	UGOTOVITVE: RAZLIKE 2014/2018
Željeni/dejanski tip/način bivanja: »LASTNA HIŠA Z VRTOM V NASELJU« »LASTNA HIŠA Z VRTOM NA SAMEM«	Delež skladnosti med dejanskim (sedanjim) in željenim tipom/načinom bivanja je še vedno izrazito visok, cca. 85%. Če bi ljudje lahko izbirali, bi bil delež živečih v lastni hiši z vrtom v naselju višji za (5%), v lastni hiši na samem pa nižji (2%).
Željena lokacija bivanja (tip poselitve): »V VASI, PODEŽELJSKEM KRAJU« »NA SAMEM, IZVEN NASELJA«	Še vedno je visok delež tistih, ki višje vrednotijo življenje na podeželju in izven naselja (cca.77%), vendar pa se je povečal delež tistih, ki bi živeli v večjem/velikem mestu in v Ljubljani (skupaj 5%).
Najpomembnejše odlike kraja za bivanje: »VARNOST« »BLIŽINA NARAVE«	Delež tistih, ki na prvo/drugo mesto postavljajo varnost in bližino narave glede na vse ostale odlike (od skupaj 18) se še poveča, zlasti bližina narave. Obenem se zmanjša občutljivost za onesnaževanje, kulturno in stavbeno dediščino.

Čemu je potrebno nameniti več prostora? »KMETIJSKE POVRŠINE« »TURIZEM«	Značilnih sprememb v vrednotenju povečanja namembnosti prostora ni, razen nižjega deleža tistih, ki menijo, da je več prostora potrebno nameniti za stanovanja.
Podpiranje razvojnih ukrepov v Sloveniji: »PODPIRATI STRNJENO POZIDAVO V NASELJIH« »VAROVATI KMETIJSKA ZEMLJIŠČA TUDI ZA CENO GRADNJE STANOVANJ«	Ostaja visoka neskladnost med dejanskim oz. željenim načinom bivanja in podporo strnjeni pozidavi. Podpora strnjeni povezavi in izražanje pomena kmetijstva se še poveča (3%).
Ohranjanje in zaščita neokrnjene narave: »DRŽAVA MORA DOSLEDNO ZAŠČITITI NARAVNA OBMOČJA, KLJUB MOREBITNEMU NASPROTOVANJU V LOKALNIH OKOLJIH«	Brezpogojna podpora po varovanju zaščenih naravnih območij kot tudi neposeljene narave s strani države se zmerno poveča, ne glede na nasprotovanja občin (6%).
Reševanje nelegalnih »črnih« gradenj: »VSE LEGALIZIRATI, ČRNOGRADITELJ PA NAJ PLAČA KAZEN« »PORUŠITI SAMO TISTE HIŠE, KI KVARIJO PODOBO KRAJA«	Povečal se je delež podpore legalizaciji nelegalnih gradenj (cca.10%), obenem pa so se značilno povečale razlike po tipu naselja (živeči v mestu bolj nasprotujejo legalizaciji).

3 KONCEPTUALNI IN METODOLOŠKI OKVIR: VPRAŠALNIK, VZORČNI NAČRT, IZVEDBA »TERENA«

3.1 Konceptualni okvir: večravenjska analiza

Ta javnomnenjska raziskava v nekaterih ozirih presega dosedanje prakso raziskovalcev pri poizvedovanju javnega mnenja v polju prostorskih in okoljskih vrednot. Oblikovanje vprašanj v javnomnenjskem vprašalniku, kjer smo preverjali in nato analizirali okoljsko-prostorske vrednote, stališča, percepcije, mnenja, vedenja in prostorske strategije prebivalcev R Slovenije je bilo dosledno večravensko. Upoštevali smo različne analitične teritorialne ravni, izkustvena okolja, ki jih je z dodatnimi statističnimi analizami mogoče navzkrižno analizirati:

- sublokalno (mikro, bivanjsko),
- lokalno (ruralno/urbano),
- območno (percipirana regija)
- nacionalno (državno),
- evropsko (EU),
- globalno (svetovno).

Večravenska obravnava družbenoprostorske dinamike zasleduje dialektično logiko dvosmernih razvojnih procesov sodobnih družb, ko se posamezniki vedno bolj osamosvajajo (individualizacija) od strukturnih in hierarhičnih »oklepov«, po drugi strani pa povezujejo v vse širšem teritorialnem in/ali virtualnem kontekstu (globalizacija, mreženje). Spremljanje teh procesov terja razširitev pojasnjevalne optike prostora in okolja (ti. »življenjskega okolja ljudi«) tako v smeri večravenske analize kot z vidika preseganja sektorske omejenosti. Oboje predpostavlja poenoteno pojasnjevanje sprememb dejanskih, potencialnih ali percipiranih ravneh teritorialne organiziranosti:

- mikro okolje posameznika: (pre)bivališče oz. ožje bivalno okolje; na tej ravni so bila postavljena vprašanja o bivanjskih aspiracijah, vrednotenju (ne)trajnosti bivališča, odnosu do lastništva stanovanj, odnosu med velikostjo in kvaliteto ter bivalni kulturi,

- sublokalno okolje: soseska oz. kraj; na tej ravni so bila postavljena vprašanja o različnih oblikah participacije, stališča o sedanji in željeni okoljski in komunalni ter širše infrastrukturni urejenosti kraja,
- lokalna raven: občina; na tej ravni so bila postavljena vprašanja o lokalni navezanosti in identiteti, vrednote ukoreninjenosti ali izkoreninjenosti (disembedding) glede na višje teritorialne ravni organiziranosti; vprašanja o ti. vrednotah starega in novega (ali reflektivnega) lokalizma, vprašanja o odnosu med urbanim in ruralnim,
- območna (regionalna) raven: funkcionalna in percipirana regija; na tej ravni so bila ključna stališčna vprašanja o potrebi po funkcionalnih, administrativnih ali drugačnih oblikah regij, ali obstaja trajnejši ali zgolj situacijski regionalizem v stališčih respondentov,
- nacionalna raven: država; na tej ravni so bila postavljena vprašanja o stopnji nacionalne teritorialne pripadnosti glede na nižje in višje ravni obravnave, zlasti v luči nadnacionalnega povezovanja v EU, v kolikšni meri respondenti povezujejo lastništvo, domicilnost, mobilnost in migracije z nacionalnimi prostorsko-okoljskimi interesi,
- obmejni teritorij: sosednje regije in države srednjeevropska raven: kulturno in funkcionalno okolje teh držav; na tej ravni so bila postavljena vrednotna, funkcionalna in simbolna vprašanja glede odpiranja meja in povezovanja, kako respondenti percipirajo teritorialne meje in fenomen zamejenosti ter teritorialno kontrolo,
- evropska raven: države evropskega kontinenta; na tej ravni so bila postavljena vprašanja povezana z prostorskimi in okoljskimi vidiki evropske integracije na eni strani in stopnjo zaznavanja potrebe po ohranjanju različnih oblik teritorialne avtonomije, (ne)povezovanje kulturne in teritorialne avtonomije oz. samostojnosti,
- globalna raven: svet; na tej ravni so bila postavljena vprašanja o različnih vidikih procesov globalizacije in prepletanja triade: individualno – lokalno - globalno; stališča do lociranja multinacionalnih podjetij, odnos do priseljevanja tujcev in lastništva zemlje ter nepremičnin, testiranje lokalno-globalne okoljske percepcije.

Z upoštevanjem večravenske analize smo dosegli možnost ugotavljanja prostorske in okoljske percepcije ter ravnanja respondentov v celotnem teritorialnem »spektru«.

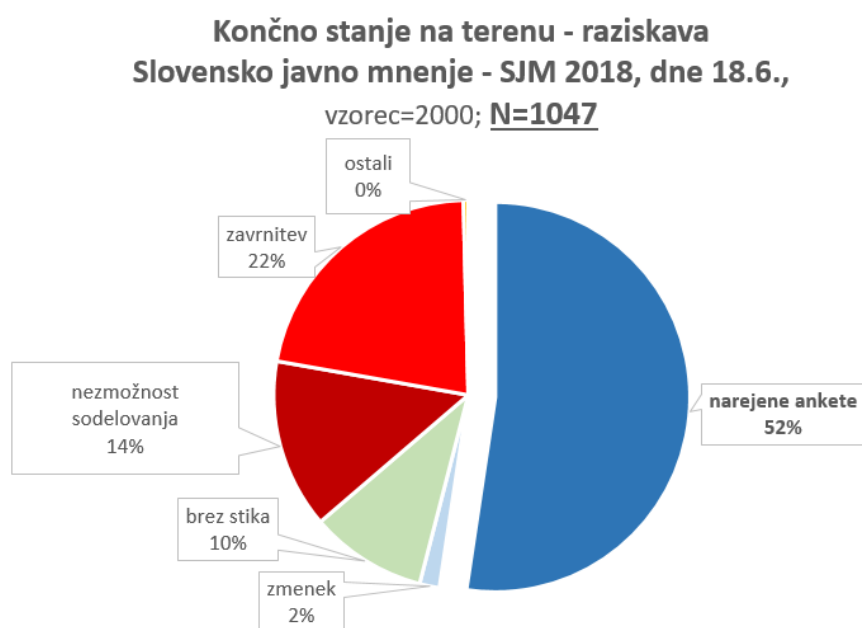
3.2 Metodološki okvir: anketna raziskava

V fazi zbiranja podatkov je sodelovalo 43 izšolanih anketarjev. Izobraževanje anketarske mreže je potekalo 13., 15. in 17. marca 2018 v prostorih CJMMK. Na seminarju so anketarjem člani raziskovalne skupine CJMMK ter ostali nosilci vključenih raziskovalnih modulov predstavili vsebinske poudarke vprašalnika ter cilje projekta. Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo računalniško podprtega osebnega anketiranja (CAPI). Pri tem je bila uporabljena namenska aplikacija za spremljanje dela na terenu. Ta aplikacija je omogočala sodobno, sprotno in varno sinhronizacijo anketnih podatkov na lokalnem strežniku. Vprašalnik je bil prilagojen za uporabo v računalniškem anketnem vmesniku, ki ga v okviru raziskav uporabljajo v CJMMK.

- Vzorčni načrt in definicija populacije: sestavljajo jo vsi prebivalci Republike Slovenije, ki so stari 18 let ali več na dan začetka raziskave (1. marec 2018). Zgornja starostna meja ni postavljena. Velikost te populacije v Sloveniji je 1.700.000. Zaradi razlogov izvedbe ankete so iz vzorčnega okvira izpuščeni vsi institucionalizirani prebivalci (zapori, domovi za ostarele ipd.). Teh je približno 2 % populacije. Izbor enot analize (oseb), ki so vključene v vzorec, je izveden na podlagi Centralnega registra prebivalcev Slovenije kot vzorčnega seznama. Izbor je slučajni dvostopenjski, kjer ima na končni stopnji vsaka oseba iz populacije enako verjetnost, da bo vključena v vzorec. Na prvi stopnji je bilo izbranih 200 primarnih vzorčnih enot (PSU), za kar so uporabljene skupine osnovnih popisnih okolišev (Clusters of Enumeration Areas – CEA), ki ga na Statističnem uradu Slovenije uporabljajo za potrebe vzorčenja. Izbor na prvi stopnji upošteva predhodno stratifikacijo, ki je upošteva 12 statističnih regij in 6 tipov naselij. Tip naselja obsega naslednjih 6 kategorij: kmečka do 2.000 prebivalcev, nekmečka do 2.000 prebivalcev, naselja z 2.000 do 10.000 prebivalcev, naselja z 10.000 do 100.000 prebivalcev ter kot ločeni kategoriji posebej Ljubljano in Maribor. Na drugi stopnji je znotraj vsakega od izbranih CEA (PSU), po postopku enostavnega slučajnega izbora (SRS), izbrano fiksno število ciljnih oseb z imeni, priimki, letnico rojstva in naslovi. V vsakem PSU je bilo tako izbranih 10 posameznikov. Velikost izhodiščnega bruto vzorca je tako: $N=2000$ ($200 \text{ PSU} * 10$).
- Potek in izvedba terena: terenski del raziskave je potekal od sredine marca do sredine junija 2018. 2000 respondentov na vzorčnem seznamu je bilo razdeljenih med 43

anketarjev, v povprečju so anketarji dobili po 48 enot – ciljnih oseb, ki jih je bilo potrebno anketirati. Pregled po zaključku terenske faze pokaže, da je vsak anketar v poprečju uspešno izvedel 26 anket. Izvajanje anket na terenu je bilo v tem primeru nekoliko težavnejše kot običajno. Razlogov za to je več. Skupni povprečni čas potreben za izvedbo ankete je bil skoraj 67 minut. Najbolj obsežen vsebinski blok je bil *Vrednote prostora in okolja* (približno 21 min.). Druga »oteževalna« okoliščina je bilo burno dogajanje okoli parlamentarnih volitev, ki so v tem času prinesle veliko število različnih predvolilnih anket s politično vsebino. Številnost omenjenih anket je v nekaj primerih povzročilo vnaprejšnjo negativno reakcijo med respondenti. Raziskava tudi ni razpolagala s potrebnimi sredstvi za uporabo denarnih spodbud. Kljub navedenim okoliščinam je delo na terenu potekalo enakomerno in kontinuirano. Anketarji so postopoma in z ustrezno dinamiko aktivirali posamezne anketne okoliše. Skladno s to dinamiko so ciljne osebe iz vzorca nekaj dni pred obiskom anketarja po pošti prejeli obvestilno pismo s prošnjo za sodelovanje v raziskavi in zgibanko o naravi raziskave. Glede na izhodiščni vzorec je bilo uspešno anketiranih 1047 oseb (52 %). V 14 % sodelovanje v anketiranju ni bilo možno zaradi neznanja jezika, zdravstvenih težav, odsotnosti v času trajanje ankete, smrti, preselitve ali zaradi neustreznega naslova. Slabo četrtno vzorca predstavljajo zavrnitve, večinoma s strani anketiranca in manj s strani drugih oseb.

Graf 1: Končno stanje na terenu - raziskava SJM 2018

Po zaključku redakcije vprašalnika in pripravi anketnega instrumentarija je bila izvedena najprej testna ter nato celotna terenska raziskava (javnomnenjska anketa). Vprašalnik je sestavljen iz standardiziranih odprtih in zaprtih vprašanj, ki so razvrščena v osem zaključenih tematskih sklopov (glej poglavje 3).

Pri zasnovi konceptualnega in metodološkega okvira in pri oblikovanju javnomnenjskega vprašalnika oz. pri formulaciji posameznih vprašanj ter spremenljivk smo se naslanjali na znanstveno in strokovno literaturo (vključno z empiričnimi raziskavami) s področja raziskovanja družbenih vrednot v prostoru in okolju. Izdvajamo ključne vire:

- A Spatial Representation of Local-global Relations: Krzysztof Ostrowski, Center for Comparative Research, Warsaw Henry Teune, University of Pennsylvania, Philadelphia, 1997
- Andreas Birner, Hermann Fried, Andreas Novy, Walter B. Stöhr: Local Development Initiatives - an Intercultural Comparison: Life Strategies and Global Structural Change, IIR, 2001
- Environmental Values and Public Policy (in Environmental Policy, 4th ed., 2000 , Vig and Kraft eds, CQ Press pp:77-97) Robert C Paehlke
- European Spatial Planning Research & and Information Data Base (ESPRID) <http://www.creatingfutures.org.nz/resources/links/>
- Galit Cohen, Marina van Geenhuizen, Peter Nijkamp; Bytes of Urban Planning: A Dutch Perspective, 2001, Department of Spatial Economics, Free University Amsterdam; empirična raziskava o "Urbanosti kot načinu življenja";
- Giovanni Delli Zotti: Ethnic and Territorial Belonging in a Border Region, 1999
- Heberlein TA (2012) Navigating environmental attitudes. Oxford University Press, Oxford, UK, 1–240.
- Hočevar, M., Zorman, A. (2012a) Contextual mobility and the new "mobility paradigm": the nature of travel modes choices reconsidered. V Rethinking everyday mobility (ur. F. Trček, D. Kos), str. 33-65. Založba FDV
- Hočevar, M. (2012b). Dispersed settlement in detached houses: attitudes over the residential space consumption in Slovenia. Sociologija, vol. 54, no. 1, p. 123-152
- Hočevar, M., et al (2005). Changing of the Slovene urban system: specific socio-spatial trends and antiurban public values / attitudes. In: ECKARDT, Frank (ed.). Paths of urban transformation, (The European city in transition, vol. 5). Frankfurt am Main: P. Lang, p. 281-300.
- Joe Painter; Department of Geography, University of Durham: 1998, Multi-level Citizenship, Identity and Regions in contemporary Europe; raziskava o regionalno-teritorialnih identitetah v Evropi;
- Khondker, H. H., Schuerkens, U. (2014) Social transformation, development and globalization. Sociopedia.isa

- Lokalno-globalne prostorske vrednote in stališča v raziskavi “Družbeno-prostorski vidiki razvoja občine Koper: 1997; izvajalci FDV, IDV, Center za prostorsko sociologijo
- Marušič, J. Nemoč strateškega prostorskega planiranja v Sloveniji; Geodetski vestnik., 2007, letn. 51, št. 2, p. 226-232.
- Okoljske vrednote v longitudinalni raziskavi “Slovensko javno mnenje” (SJM), izvajalci FDV, IDV, Univerza v Ljubljani (1998-2017);
- Resnik Planinc, T. (2006). Vrednote prostora kot integralni del izobraževanja. Geografski vestnik 78-2, Zveza geografskih društev Slovenije, Ljubljana, 9–24.
- Ronald Inglehart; Christian Welzel (2005). Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge University Press
- Simoneti, M., Uršič, M., Šorn, M. (2006) Research report, work package 2: Basic guidelines for the strategy – Report on values of space and Document Review.
- Stališča in pogledi “mnenjskih voditeljev” o Ljubljani: 2001, Eseji o Ljubljani kot dela Prostorskega plana Mestne občine Ljubljana; Urbanistični inštitut RS in FDV, IDV, Center za prostorsko sociologijo.
- Stališča o prostorskih postopkih in razvoju v treh zaporednih raziskavah “Socialno-prostorski vplivi avtocest v Sloveniji”: 1994, 1997, 2002; izvajalci FDV, IDV, Center za prostorsko sociologijo,
- Stefan Hoejelid; Vaxjo University, Sweden: European Integration and the idea of European Identity, 2001; empirična raziskava o individualnih nadnacionalnih povezavah prebivalcev Švedske;
- Zoran Roca: Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lisbon Local Identity, Globalisation and Rural Development: Searching for Empirical Evidence; 2000, empirična raziskava ruralno-urbanih identitet v širši regiji Lizbone, Portugalska;

4 NAMEN IN CILJ RAZISKAVE

Z rezultati raziskave smo pridobili agregatne podatke o demografski, socialni in geografski (teritorialni) diferenciaciji prostorsko-okoljskih procesov v Republiki Sloveniji. Primerjalna časovna analiza pokaže:

- dinamiko (spreminjanje, preoblikovanje) vrednot in stališč prebivalstva do naravnega in grajenega okolja glede na splošnejše družbene vrednote;
- (ne)legitimnost oz. (ne)skladnost poseganja v okolje in prostor v soočenju s ključnimi vrednotami prebivalstva in strategijami prostorskega načrtovanja, načini institucionalnega posega v prostor ter mehanizmi varovanja okolja na lokalni in nacionalni ravni;
- vpliv novo nastajajočih življenjskih slogov ter socialne diferenciacije ter razslojevanja na rabo prostora, prostorsko percepcijo, teritorialno pripadnost, odnos do selitev in mobilnosti ter prakse ravnanja z okoljem.

Raziskovalni rezultati so neposredno uporabni pri:

- načrtovanju prostorskega razvoja v občinah in na ravni države (ministrstva);
- medobčinskem (»regionalnem«) povezovanju na področju urejanja prostora, skupnih infrastrukturnih projektih lokalnih skupnosti z namenom racionalizacije skupne rabe prostora;
- oblikovanju in spremembah prostorskih strategij in načrtovanja, zasnovi zakonov in predpisov s področja gradnje (npr. OPN, OPPN), poselitvene tipologije in zgoščevanja dejavnosti v prostoru;
- spremembah namembnosti rabe prostora na ravni občinskih in državnih institucij;
- oblikovanju legitimnih strategij varstva okolja in narave;
- medsektorskemu usklajevanju ter čezsektorskih politikah in zasnovah družbeno prostorskega razvoja (Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstvo za finance, Ministrstvo za infrastrukturo, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport).

4.1 Vrednote in družbenoprostorsko prestrukturiranje

Za razumevanje **povezave splošnega kompleksa družbenih vrednot in družbenega razvoja** selektivno (editirano, brez navajanja njunih virov) izdvajamo nekatere najnovejše izsledke dveh uveljavljenih slovenskih sociologov, ki v okviru Centra za raziskovanje javnega mnjenja preučujeta spreminjanje vrednot v Sloveniji v mednarodnem kontekstu; Mitja Hafner Fink in Samo Uhan, 2016 (TIP).

Različni avtorji povezujejo družbeni razvoj z vrednotami tako, da določene vrste vrednot razumejo kot dobre napovedovalce razvitosti ali celo bolj eksplicitno kot posledico ali vzrok (spodbudo) ekonomskega in socialnega razvoja. Kot pomembna se pojavlja časovna komponenta povezave med vrednotami in razvojem: a) prevladovanje določenih vrednot v neki časovni točki lahko npr. vpliva na ekonomski razvoj v določenem časovnem obdobju po tej izhodiščni časovni točki, b) socioekonomske razmere v nekem obdobju določajo prevladujoče vrednote v tem (in tudi prihodnjem), c) vrednote v predhodnem obdobju lahko določajo razvoj demokracije in delovanje političnega sistema v obdobju, ki sledi.

Ko poskušamo govoriti o vzročni povezanosti med posameznimi vidiki družbenega razvoja je torej nujno upoštevati ključno logično predpostavko vzročnosti – časovno zaporedje vzroka in posledice. To lahko pomeni vsaj dvoje: a) vrednote nekega časovnega obdobja (ali spreminjanje vrednot) so lahko hkrati posledica in vzrok družbenoekonomskega razvoja, so torej rezultat predhodnega razvoja in ekonomske rasti ter hkrati lahko vplivajo na nadaljnji družbenoekonomski razvoj; b) spreminjanje vrednot ne sledi ekonomskemu razvoju in rasti, saj se lahko zaradi drugih dejavnikov stare vrednote ohranjajo ali spreminjajo v smeri, ki glede na ekonomske spremembe ni pričakovana. Sodobne študije družbenih sprememb izhajajo predvsem iz konceptov modernizacije in t.i. postmodernizacije,¹ da bi artikulirale distinkcije med obema kategorijama. Proces »kulturne modernizacije« poteka vzporedno z industrializacijo, urbanizacijo, množičnim izobraževanjem in skokovito ekonomsko rastjo (nekje do druge polovice 20. stoletja), kar vpliva na uveljavljanje vrednot, ki ne temeljijo več na tradicionalni vrednotni in moralni shemi z družino in cerkvijo v središču, temveč na državi in njenih političnih institucijah.

Teorija modernizacije v tem pogledu temelji na podmeni povezanosti družbenoekonomskega razvoja s koherentnimi in predvidljivimi spremembami v kulturnem in političnem podsistemu. Če je proces modernizacije povezan s skokovito ekonomsko rastjo, pa se proces t.i. postmodernizacije povezuje s težnjo po maksimiranju kakovosti življenja. V zadnjih 30. letih je prišlo zlasti v visoko razvitih državah blaginje do tako imenovanega postmodernega kulturnega preobrata – sindroma kulturnih sprememb, ki ga obeležuje nov nabor vrednot, izoblikovanih v razmerah ekonomske (socialne) in fizične varnosti. Za ta sistem je značilna postmaterialistična usmeritev ter zavračanje nadzora in tradicionalnih oblik oblasti. V ospredju je posameznik, njegova svoboda, samoizpolnitev in ustvarjalno delo, prosti čas, socialni stiki in participacija v družbenem življenju; večja se osveščenost o varstvu okolja,

pravicah marginaliziranih skupin in strpnost do različnosti v načinu življenja nasploh. Vendar pa na nastanek takšne orientacije ekonomska rast nima več (nujno) pomembnega neposrednega vpliva (praviloma gre namreč za družbe, ki so že dosegle relativno visoko ekonomsko razvitost), pomembnejša je npr. izoblikovana demokratična kultura teh držav. Govorimo o kakovostno drugačnem sistemu vrednot in prepričanj, kar se kaže v tem, kako ljudje gledajo na življenje in kaj od njega pričakujejo.

Nov sistem vrednot pa ni zgolj posledica družbenih sprememb, pač pa prav v tolikšni meri te spremembe sooblikuje. Proces kulturne »postmodernizacije« se (v primerjavi z modernizacijo) kaže v naslednjih procesih: a) vzpon postindustrijskih družb je povezan s pomembnimi kulturnimi spremembami: racionalizacijo, centralizacijo in birokratizacijo, ki so ključni elementi modernih družb, nadomesti poudarjeno zanimanje za posameznika in pojav t.i. vrednot samoizražanja; b) na osebni ravni ljudje ne poudarjajo več toliko materialnih dobrih, pač pa ima večji pomen potreba po smiselnem delu; c) če za modernizacijo velja, da je sekularizirala avtoritete, pa je ključna značilnost postmoderne emancipacija od avtoritet. Značilen je odklon od tradicionalnih centrov avtoritete, kot sta cerkev in družina, pa tudi od državne oblasti; d) prebivalci izražajo nezaupanje v tradicionalni kapitalistični model, obenem pa se poveča težnja po demokratizaciji na vseh ravneh družbe, zlasti potreba po politični participaciji državljanov.

Problemi v prostoru, zlasti v smislu (iz)rabe oz. zaščite fizičnega okoljskega vira, so vedno družbenokulturno pogojeni, redko ali celo izjemoma obstajajo »fizično prostorski problemi« *per se*. Poleg tega je družbena kompleksnost na prehodu v, na eni strani individualizirano (postmaterialistično) in na drugi strani globalizirano družbo vedno večja, kar močno zaostreje raznovrstna vprašanja glede *legitimnosti posegov v prostor in načinov ravnanja z okoljem*. Zaradi kopičenja in zaostrovanja formalnih procedur je urejanje ter načrtovanje prostora v očeh prebivalstva velikokrat zelo neživljenjsko, zato težko zadovolji različne interese, zlasti vedno bolj individualizirane ter obenem komercialne potrebe po prostoru in v prostoru (»življenjskem okolju«). Iskati je torej potrebno nekakšen *modus vivendi* med strukturno povezovalnimi, tj. razvojno naravnanimi in diferenciacijskimi, tj. življenjsko realističnimi načeli pri prostorskem urejanju oz. načrtovanju. Ne gre torej zato, da bi načrtovalci prostora in politiki vrednotne spremembe zgolj spontano opazovali ali jih vse (nujno) implementirali v razvojne strategije, temveč tudi obratno: preusmerjali vrednotne vzorce s konsistentno usmeritvijo v trajnostno naravnane spremembe razvoja, tudi če legitimnost (»popularnost«) na kratki rok ne bi bila zagotovljena. Najbolj očitna, medsebojno povezana primera sta: razpršena poselitev in ekstenzivna avtomobilnost. Preusmerjanje strukturnih pogojev lahko dolgoročno spremeni bivanjske in s tem mobilnostne vrednote populacije.

Potreba po kontinuiranem javnomnenjskem preverjanju sprememb v vrednotenju (grajenega) prostora in okolja (narave) ter prostorske gibljivosti (mobilnosti, selitev) z reprezentativnim vzorcem v R Sloveniji, na mikro (bivanjski) in makro (nacionalni) ravni je bila torej zaradi legitimizacije prostorsko okoljskega načrtovanja v Sloveniji (in širše v kontekstu EU) nujna.

Eden osnovnih postulatov družbenih sprememb v obdobju globalizacije in evropskih integracij je, da so te spremembe izrazito kompleksne in nujno hitrejšje kot se je nanje sposobna prilagajati in reagirati država s spreminjanjem prostorskega reda ter uvajanjem mehanizmov varovanja okolja. Fizični prostor vse bolj postaja redka in vedno dražja dobrina, tako javna kot zasebna, ne glede na porast virtualnih (nefizičnih) prostorskih praks. To pomeni, da se potrebe in zahteve na vseh ravneh, od posameznika, preko lokalnih skupnosti do države, po izrabi prostora ne le povečujejo, temveč zlasti diverzificirajo – postajajo vedno bolj raznovrstne. Množijo se akterji, s tem pa različni protislovni interesi v zvezi z rabo prostora in ravnanja z drugimi okoljskimi viri.

Za institucionalne upravljalce in načrtovalce prostora na vseh ravneh teritorialne organiziranosti predstavlja največji izziv prav usklajevanje interesov, od prebivalstva do korporacij. Če so bile časovno-prostorske poti posameznikov v preteklosti bolj ali manj predvidljive, prebivanje ustaljeno in je bilo zato lažje načrtovati posege v prostor, pa sedaj le-te postajajo kompleksnejše, nestabilne, fluidne – skratka – bistveno bolj spremenljive ter manj predvidljive. V splošnem iz tega izhaja različno vrednotenje, nato pa še za različno ocenjevanje in percepcijo življenjskega okolja, tj. zasebnega in javnega prostora s strani dejanskih ali potencialnih uporabnikov. Ob tem pa je (iz)raba omejene količine kvalitetnega prostora naraščajoče pogojena z objektivnimi zahtevami po varovanju, regulaciji in zaščiti okolja. Zato neizogibno prihaja do, tudi nepredvidljivih, neskladnih in konfliktnih situacij med javnim – družbenim (tudi državnim) interesom, ki teži k močnemu in obvladljivemu prostorsko-okoljskemu redu ter zasebnimi interesi, kjer prevladujejo subjektivni, partikularni kriteriji vrednotenja prostorsko-okoljskih kvalitet.

Na ravni države gre za izziv oblikovanja vključujočega trajnostno naravnane prostorskega razvoja in s tem povezano prostorsko regulacijo na različnih teritorialnih ravneh, kar posledično vpliva na *integrativne procese Slovenije* v nadnacionalnem merilu, ko gre za upravljanje s prostorom in okoljem. Torej, ne samo da se množijo akterji z nasprotujočimi interesi, načrtovanje

prostorsko okoljskega razvoja Slovenije je naraščajoče pogojeno s formalnimi direktivami EU in globalnimi obvezami.

Če povzamemo: ključni vprašanji sta: prvič, kako je mogoče nasprotujoče skupne družbene (javne) in partikularno individualistične (zasebne) *vrednote* medsebojno približati, drugič kako *vrednote prebivalstva* usmerjati ali celo spreminjati z inovativnimi prostorskimi politikami, kadar vrednotna pričakovanja po ekstenzivni rabi prostora evidentno odstopajo od načel trajnostnega razvoja. In sicer tako, da bi (iz)raba prostora in dolgoročni prostorski razvoj hkrati sledila potrebam lokalnih skupnosti, že izoblikovanim nacionalnim ciljem, evropskim načelom regionalizma ter globalnim okoljskim zavezam, da pa pri tem ne bi bili bistveno okrnjeni vedno bolj diferencirani in na novo porajajoči se življenjski slogi (bivanjski, delovni, mobilnostni, prostočasovni ipd.) ljudi.

4.2 Analitični sklopi vrednot

Osnovni cilj raziskave, tj. primerjalno medčasovne javnomnenjske ankete na reprezentativnem vzorcu prebivalcev R Slovenije, je odgovor na zgoraj postavljeni vprašanji. Gre za analitični vpogled, tako v potencialno **kontinuiteto** kot tudi **spreminjanje** vrednotnih vzorcev populacije o vprašanih fizičnega prostora in okolja v zadnjih štirinajstih (14) letih z vidika različnih ravni teritorialne organiziranosti:

- **Splošne vrednote;** sklop obsega tri vprašanja, s pomočjo katerih smo ugotavljali predvsem odnos respondentov do kraja v katerem živijo in do vrednotenja nadlokalne (regionalne) do globalne identifikacije oz. navezanosti; merjenje ravni pripadnosti;
- **Teritorialnost, meje, selitve, mobilnost;** sklop obsega širši nabor vprašanj s pomočjo katerih smo ugotavljali kazalce delovne, bivanjske in prostočasovne mobilnosti, odnos respondentov do oblik priseljevanja od drugod in odseljevanja ter ostalih ljudi ter njih samih; merjenje »motilnosti« (dejanska in potencialna gibljivost v prostoru) stopnje družbene odprtosti;
- **Kraj, vplivi iz okolja, razvoj države in lokalnega okolja, okoljska zavest;** sklop je sestavljen iz več vprašanj, s pomočjo katerih smo ugotavljali zaznavo, pomen in oceno dejavnikov respondentovega neposrednega bivalnega okolja glede na razvojne ter

okoljske cilje na nacionalni (državni) ravni; merjenje skladnosti lokalnih/nacionalnih dejavnikov;

- **Raba prostora (mesto, urbanizem, suburbanizacija, poselitev);** tematski sklop je sestavljen iz osmih vprašanj, s pomočjo katerih smo ugotavljali odnos respondentov do poselitvenih procesov, okoljskih ukrepov, oceno rabe in urejanja prostora v Sloveniji, ter njihov odnos do prostočasnih potrošniških aktivnosti povezanih s specifičnimi (sub)urbanimi lokacijami; merjenje razvojnega razumevanja poselitve (razpršeno/strnjeno);
- **Krajevne, tipološke, lokacijske preference bivanja (“živiljskega okolja”);** ta sklop je najpomembnejši del vprašalnika za ugotavljanje skladnosti bivanjskih vrednotnih usmeritev prebivalstva v povezavi z dejanskimi poselitvenimi vzorci, razmerje med njima pa je obenem osnova za razumevanje družbenih vrednot v prostoru in okolju, ki omogoča “usmerjanje” vrednot v okviru politik prostorskega razvoja, vključno s poselitveno politiko in varovanjem (neposeljene) narave.
- **Komunalna infrastruktura, avtomobilnost, dostopnost;** ta sklop vsebuje nekaj vprašanj (v obliki trditev), kjer povezujemo tematike mobilnosti, bivanjskosti in infrastrukturne oskrbe v kontekstu rabe prostora; ugotavljanje časovno-prostorskih vzorcev populacije;
- **demografski kazalci (spol, starost, izobrazba, tip naselja).** sklop je sestavljen iz trinajstih vprašanj, na podlagi katerih smo pridobili osnovne demografske podatke respondentov, ki so potrebni za diferencirano analizo vsebinskih sklopov.

5 REZULTATI RAZISKAVE: ANALIZA IN PODROBNEJŠA MEDČASOVNA INTERPRETACIJA REZULTATOV DVEH ANKET 2004/2018

Analiza rezultatov ankete v tem poročilu je zaradi preglednosti in medčasovne (longitudinalne) primerljivosti narejena po modelu končnega poročila z leta 2004. Dodatne korelacije in druge statistične obdelave so mogoče za vse posamične spremenljivke po dogovoru z naročnikom, MOP. Novost v primerjavi s prvim poročilom je elektronski depozitorij treh baz podatkov (2004, 2018, 2004/2018) v Arhivu družboslovnih podatkov (ADP), ki uporabniku omogoča trajen dostop in analizo agregiranih podatkov glede na njegove vsakokratne potrebe. Elektronski depozitorij omogoča tudi povezane analize z večino baz podatkov Slovenskega javnega mnenja (SJM). Po dogovoru z naročnikom bomo posamične vsebinske (opisne) in grafične analize dogradili postopno oz. enkratno, glede na konkretne oz. sedanje potrebe MOP.

5.1 Splošne družbene vrednote v prostorskem kontekstu

Splošne vrednote opredelimo kot splošne ocene zadovoljstva z življenjem in družbo v kateri živimo, družbene in osebnostne vrednote (delo, družina, politika, prosti čas), blaginja in dobrobiti, navezanost na kraj in ljudi, ocena materialnih razmer v gospodinjstvu, odnos do priseljencev, državljanstvo, načrtovanje življenjske poti, odnos med generacijami, pravičnost in poštenost, odnos do naravnega okolja, povezovanje s svetom, če naštejemo samo nekatere. Ker nas v tej raziskavi ne zanimajo splošne družbene vrednote same zase, temveč v povezavi s (fizičnim) prostorom, (naravnim) okoljem in prostorsko gibljivostjo (mobilnostjo, selitve), smo se osredotočili zgolj na tiste, ki se posredno ali neposredno navezujejo na ocene, stališča in percepcije teritorialne organiziranosti, povezave med dejanskimi ali individualno zaznanimi ravni v razponu razumevanja »življenjskega okolja«, od bivanjskega (mikro, sublokalnega) do globalnega (svetovnega). S tem »testiramo« do kam v prostoru in času segajo družbene vezi posameznika, v širšem kontekstu pa je s tem mogoče opredeljevati razpone družbene odprtosti/zaprтости, tradicionalnosti/modernosti, orientiranost v preteklost/prihodnost, dinamiko/statiko družbenoprostorskih razmerij v Sloveniji. Prostorska kontekstualizacija splošnih družbenih vrednot omogoča predvidevanje pa tudi načrtovanje politik razvoja (npr. rabe oz. urejanje prostora), zlasti v dialektiki lokalnih procesov in nadslojnih integracij.

Medčasovna primerjava v letih 2004-2018 pokaže, da so družbene vrednote prebivalcev R Slovenije v celotnem vzorcu populacije še vedno statične, šibka je odprtost za spremembe, predvsem pa so »lokalistično« usmerjene (V1, T1), vendar pa ne tako izrazito kot pred štirinajstimi leti. Izrazitejša je diferenciacija po starosti (G1a-b), saj je sedaj starejša generacija (nad 65 let) značilno bolj lokalistično in manj nadnacionalno usmerjena, mlajša pa obratno.

V1: Ljudje se razlikujemo med seboj glede na to, kolikšno navezanost čutimo do kraja, v katerem živimo in do širših geografskih območij. V kolikšni meri pa vi čutite navezanost na sledeče kraje?¹

Tabela 1: Prostorska navezanost

			Nisem navezan 1	Malo navezan 2	Navezan 3	Močno navezan 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Svoj kraj ali mesto	2004	2,99%	9,85%	42,09%	44,88%	0,20%
		2018	2,10%	11,75%	46,04%	40,02%	0,10%
b.	Svojo regijo, pokrajino	2004	4,28%	14,23%	45,87%	35,02%	0,60%
		2018	2,48%	15,00%	49,00%	33,33%	0,19%
c.	Slovenijo	2004	1,39%	6,37%	35,12%	56,22%	0,90%
		2018	1,24%	5,64%	52,34%	40,59%	0,19%
d.	Na območje bivše SFRJ	2004	43,88%	33,73%	16,62%	4,28%	1,49%
		2018	22,92%	41,45%	27,03%	7,16%	1,43%
e.	Evropo kot celoto	2004	21,00%	32,74%	33,23%	8,76%	4,28%
		2018	10,79%	37,63%	44,13%	5,35%	2,10%
f.	Svet kot celoto	2004	21,79%	31,74%	31,14%	11,24%	4,08%
		2018	11,17%	36,01%	41,74%	7,07%	4,01%

Podrobnejša analiza pokaže značilno razliko med zmerno in močno navezanostjo pri vseh geografskih ravneh, in sicer zmanjšanje močne navezanosti, ter izrazitejše krepitev zmerne navezanosti. Gre za primer ti. »sploščanja identitetnih sider« oz. »multiple pripadnosti« v procesu globalizacije, ki jo opažajo tudi raziskovalci v mednarodnem prostoru. Ta ugotovitev je skladna tudi z izsledki meritev indikatorjev EU integracije in nadnacionalne mobilnosti. To na primeru slovenske populacije pomeni, da sicer izraziteje izstopa lokalna pripadnost, vse ostale geografske ravni pa se približujejo ena drugi oz. nobena ne izstopa. Zanimivo je tudi

¹ Iz niza spremenljivk v tem vprašanju smo v raziskavi 2018 izločili raven »srednja Evropa«.

odstopanje od tega pravila in sicer, da se navezanost (povprečje ca. 45%) in nenavezanost (55%) na Evropo v seštevku skoraj ne spreminja, vendar pa v obeh časovnih točkah niha stopnja navezanosti (glej graf 1c).

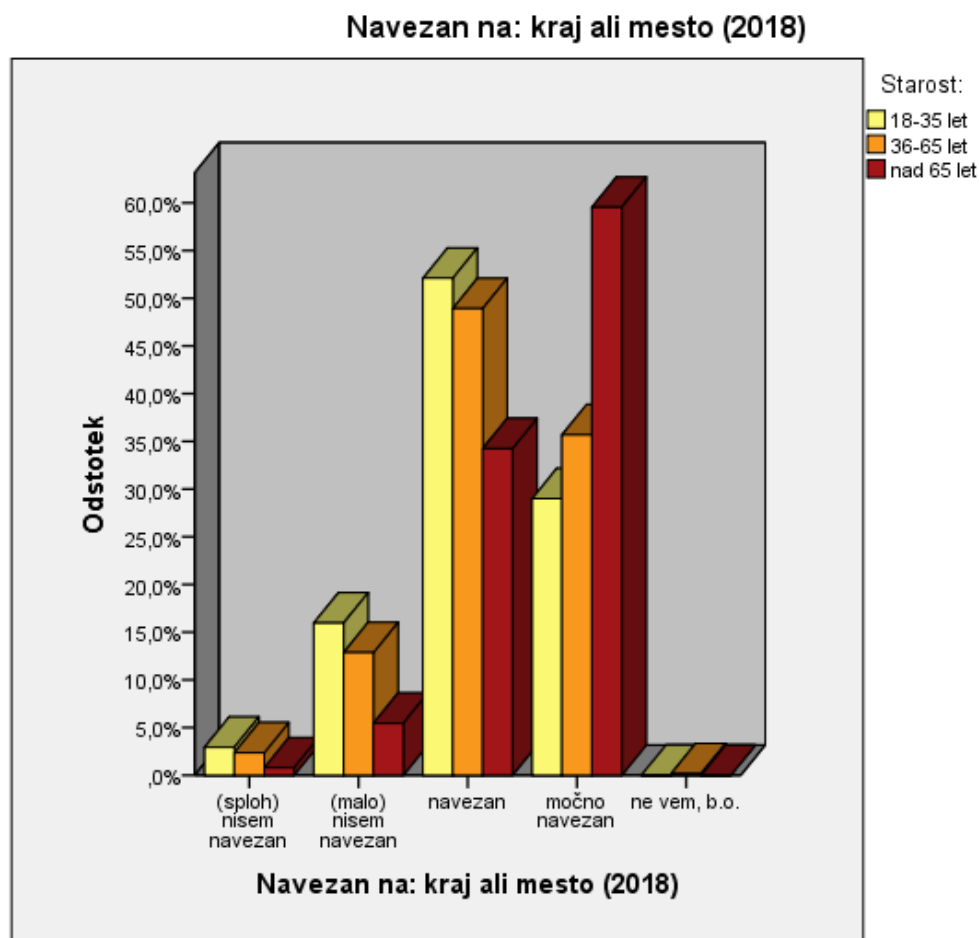
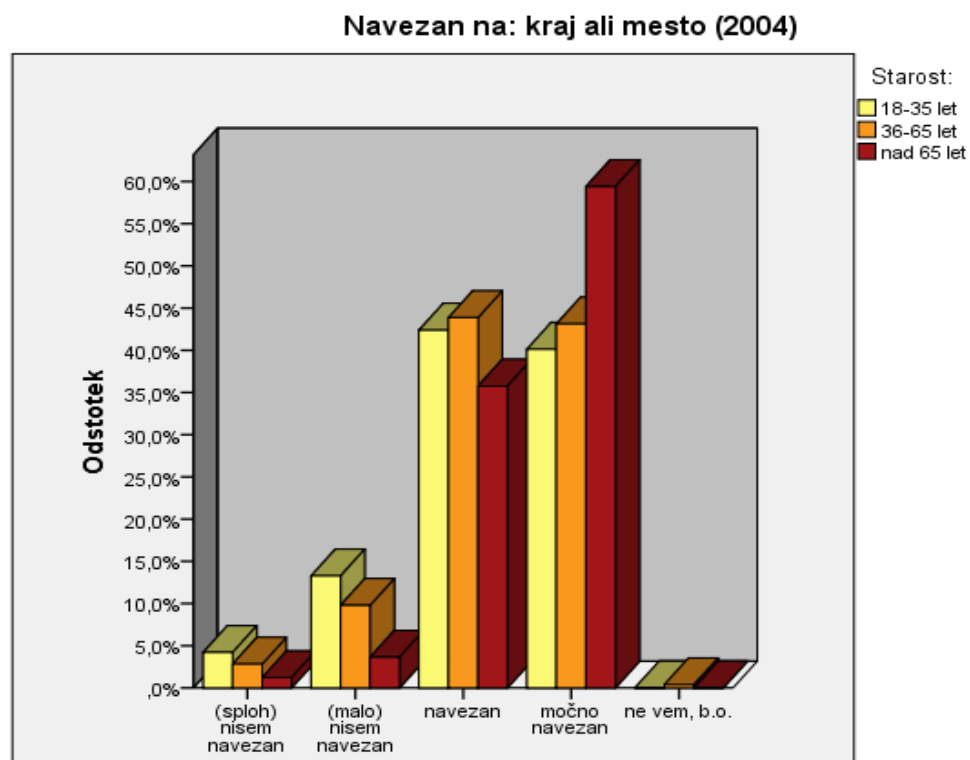
Za Slovenijo je značilna konstantno močna samoopredeljena regionalna navezanost, ki se prepleta z lokalno. To raven navezanosti je težje meriti kot v drugih evropskih državah zaradi neobstoja formalne regionalizacije in donedavne fragmentacije občin. V obeh anketah smo respondentom postavili vprašanje, ki testira »samopoimenovanje« regije, ki ji pripadajo oz. »samouvrščanje« vanje:

- *»V zadnjem času pogosto potekajo razprave o potrebi po regionalizaciji Slovenije. Prosimo, če po svoje, kakor čutite sami, navedete oziroma imenujete pokrajino (regijo), ki ji pripadate«.*

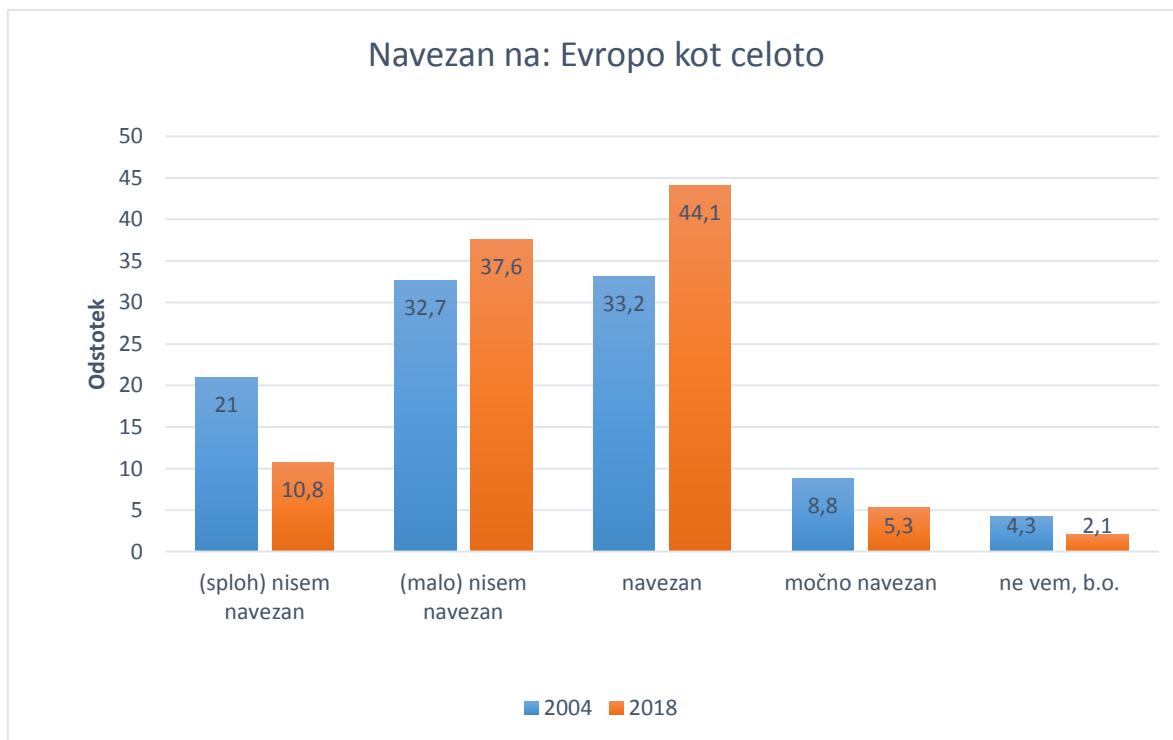
Glede na večdesetletne razprave v javnosti in politiki o primerni regionalni delitvi gre za pomembno javnomnenjsko informacijo. Približno 11% respondentov regijo enači s krajem, krajevno skupnostjo ali pa pojem razumejo povsem po svoje (npr. navajajo določeno planoto, dolino). Povprečno število samopoimemenovanj regij v obeh anketah je 51, na prvih desetih mestih najpogostejšega navedka pa ostajajo ista imena oz. označbe (npr. Štajerska, Dolenjska). Edina medčasovna sprememba je pogostejše navajanje Osrednjeslovenske namesto Ljubljanske in Savinjske namesto Celjske regije. Podobno močno lokalno (krajevno, občinsko) in regionalno (območno) pripadnost v Sloveniji torej ni smiselno oz. ni metodološko zanesljivo ločeno obravnavati, kot v večini evropskih držav, zato jo v navzkrižnih analizah združujemo v eno kategorijo (npr. »lokalizem«). Navezanost ali pripadnost geografskim območjem kaže bodisi na dejanske bodisi umišljene meje oz. »obzorja« posameznikovega življenjskega okolja. Izhajamo iz predpostavke, da se s povečano prostorsko in virtualno (telekomunikacijsko) dostopnostjo širi obseg posameznikovega življenjskega okolja, če ga razumemo tako prostorsko kot socialno in kulturno. To pa posledično pomeni spreminjanje splošnih vrednot. Medčasovna analiza npr. pokaže značilno medsebojno odvisnost vrednotenja prostega časa in ravni geografske pripadnosti v letu 2018. »Globalisti« in tisti, ki enakomerneje čutijo navezanost na vse ravni višje, »lokalisti« pa nižje vrednotijo prosti čas (V2, G4). Splošno vrednotenje družine, dela (glej graf 4) in prijateljev se

ne spreminja in v vzorcu populacije ni značilno povezano z naravo geografske pripadnosti, niti pri najmlajši starostni skupini.

Graf 2: Navezan na: kraj ali mesto - 2004, 2018 (po starosti)

Graf 3: Navezanost na kraj (krajevna pripadnost)

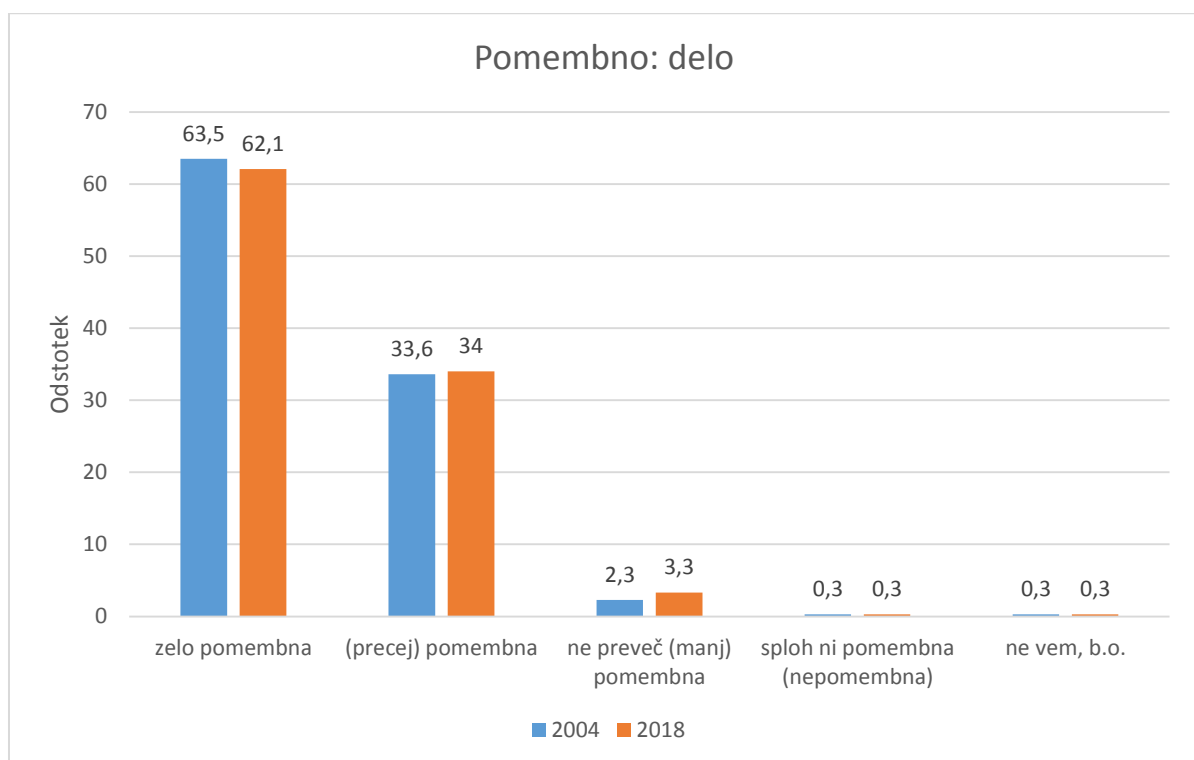
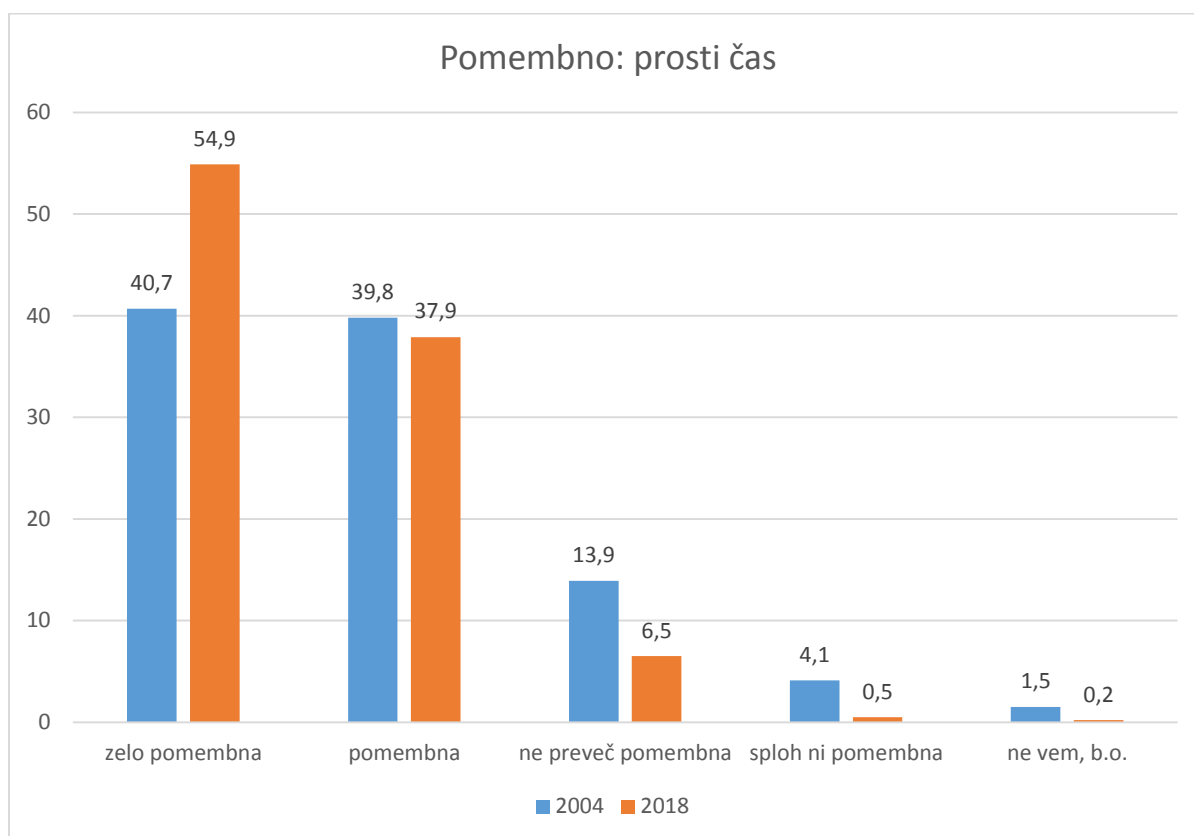

V2: Prosimo povejte, kako pomembna je vsaka od naštetih stvari v vašem življenju.

Tabela 2: Splošne vrednote

			Zelo pomembna 1	Pomembna 2	Ne preveč pomembna 3	Sploh ni pomembna 4	Ne vem, b.o. 8
a.	delo	2004	63,5%	33,6%	2,3%	0,3%	0,3%
		2018	62,1%	34,0%	3,3%	0,3%	0,3%
b.	družina	2004	83,3%	13,8%	1,9%	0,6%	0,4%
		2018	91,9%	7,4%	0,4%	0,1%	0,2%
c.	prijatelji in znanci	2004	57,8%	35,6%	5,6%	0,4%	0,6%
		2018	56,8%	37,8%	4,9%	0,3%	0,2%
d.	prosti čas	2004	40,7%	39,8%	13,9%	4,1%	1,5%
		2018	54,9%	37,9%	6,5%	0,5%	0,2%

Graf 4: Pomen prostega časa, dela (v splošnih vrednotah)

5.2 Teritorialnost, meje, migracije

Povečevanje prostorske mobilnosti je pomembna značilnost družbenega razvoja že od industrijske revolucije naprej, vendar pa je šele z množičnim avtomobilizmom in cenenimi letalskimi prevozi postala svoboda gibanja v prostoru zelo razširjena značilnost sodobnih družb. Ob spremembah, ki jih povzroča dosegljivost velikih razdalj, se v povezavi s prostorsko mobilnostjo in prostorskim razvojem v nacionalnem (teritorialnem) kontekstu še vedno osredotočamo na dnevno gibljivost prebivalstva. Redke so empirične raziskave, zlasti zasnove javnomnenjskih anket, ki bi zajemale vprašanja o vrednotnih vzorcih »odpiranja družbe« v večravenskem kontekstu časovno-prostorskih poti populacije. Procesi nadnacionalne integracije (evropeizacije, globalizacije) in zmanjševanje pomena meja nacionalnih držav (npr. Schengen) ter njihova propustnost (migracije) vpliva na spreminjanje posameznikovega doživetja prostora in časa.

V tem obširnem sklopu vprašanj ugotavljamo stališča o priseljevanju, percepciji nacionalnih meja, dejanski in potencialni mobilnostni strategiji ter mobilnostni biografiji (potovanja, selitve, vozaštvo). V širšem kontekstu gre za vprašanje »odprtosti za spremembe« oz. za razumevanje »življenjskega okolja«, ki ni fizično lokalno ali teritorialno zamejen. Najprej analiziramo stopnjo strinjanja s petimi trditvami (V3) s katerimi preverjamo klasični zaprti (teritorialni) in sodobni odprti (ateritorialni) princip razumevanja meja/povezovanja.

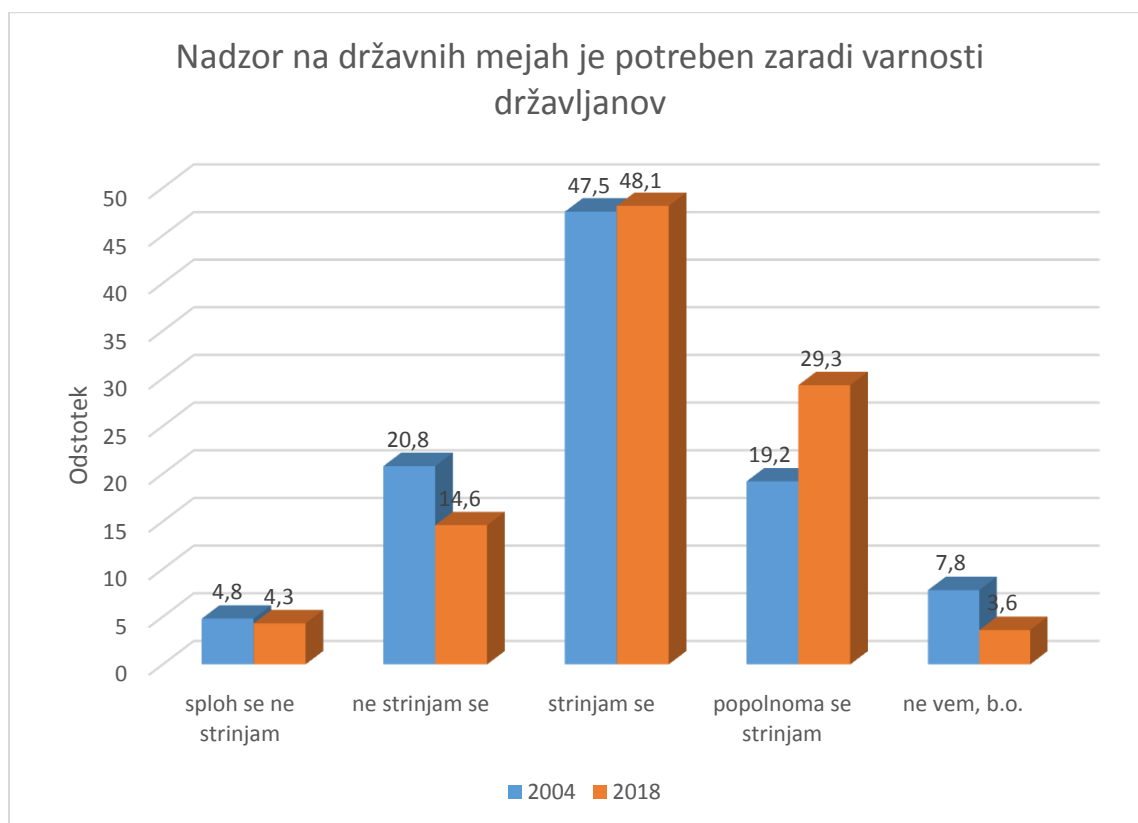
V3: Navedli vam bomo nekaj trditev v zvezi z nadzorom državnih meja nasploh – v svetu, vi pa nam povejte, koliko se z njimi strinjate ali ne strinjate.

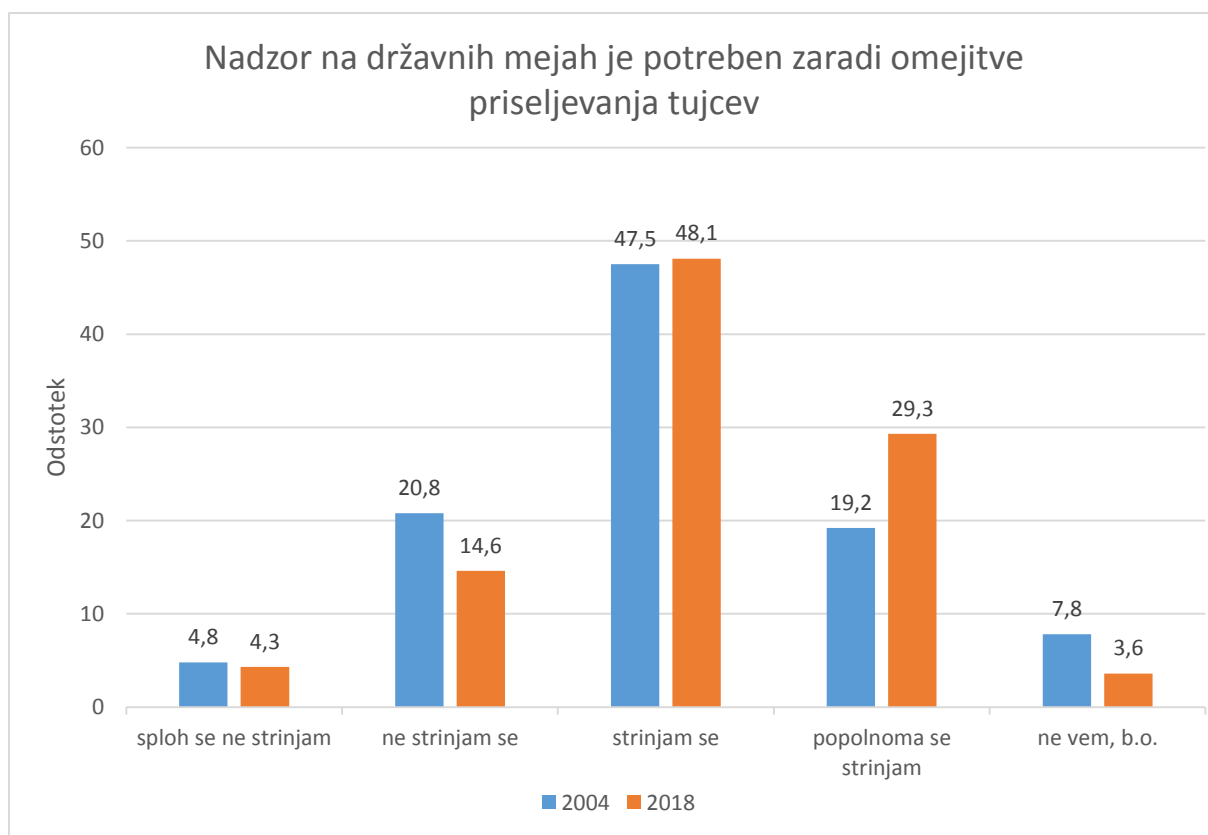
Tabela 3: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor)

			Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinja m se 3	Popolno -ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Nadzor na državnih mejah je potreben zaradi ohranjanja ozemeljske suverenosti države.	2004	4,1%	17,2%	52,5%	19,1%	7,1%
		2018	4,8%	13,7%	54,8%	23,0%	3,7%
b.	Nadzor na državnih mejah je potreben zaradi varnosti državljanov.	2004	3,2%	12,7%	53,1%	24,8%	6,2%
		2018	2,8%	9,5%	54,4%	31,5%	1,8%
c.	Svet je danes že tako	2004	14,3%	45,4%	24,2%	8,3%	7,9%

	povezan, da je vztrajanje po nadzoru na državnih mejah nesmiselno.	2018	19,1%	51,9%	19,3%	4,9%	4,9%
d.	Nadzor na državnih mejah je potreben zaradi zaščite gospodarskih interesov posamezne države.	2004	9,1%	28,0%	44,7%	10,5%	7,8%
		2018	7,3%	24,2%	48,3%	15,2%	5,1%
e.	Nadzor na državnih mejah je potreben zaradi omejitve priseljevanja tujcev.	2004	4,8%	20,8%	47,5%	19,2%	7,8%
		2018	4,3%	14,6%	48,1%	29,3%	3,6%

Graf 5: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor)

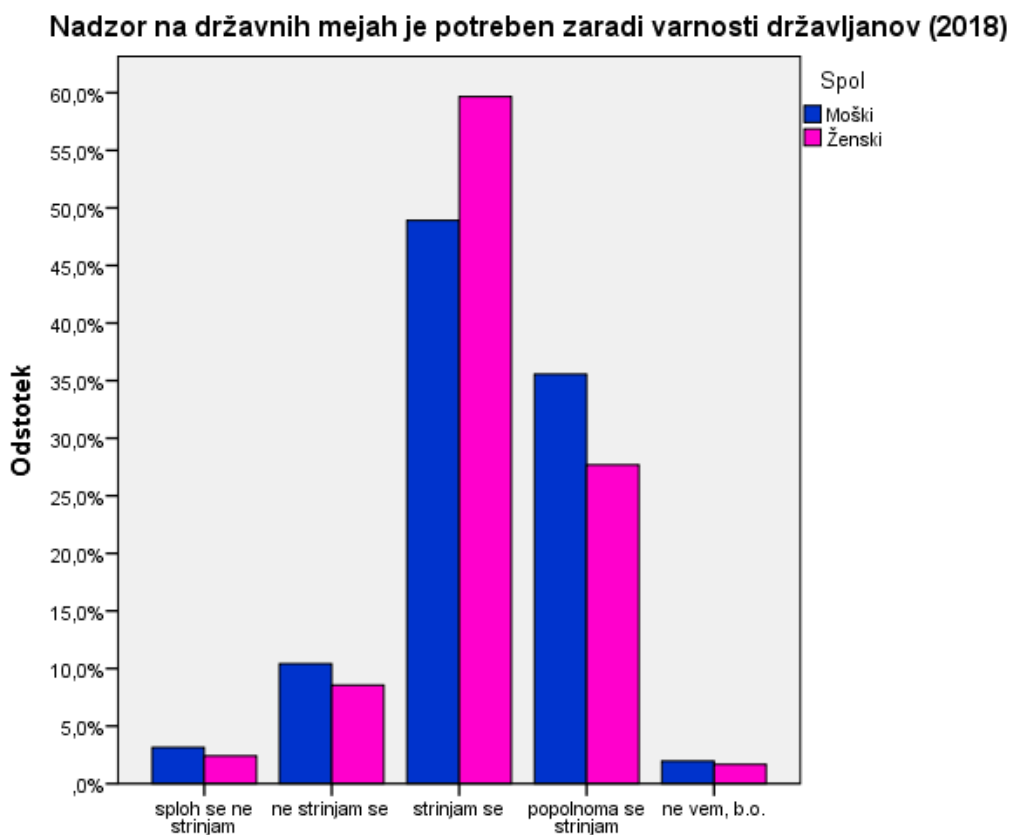
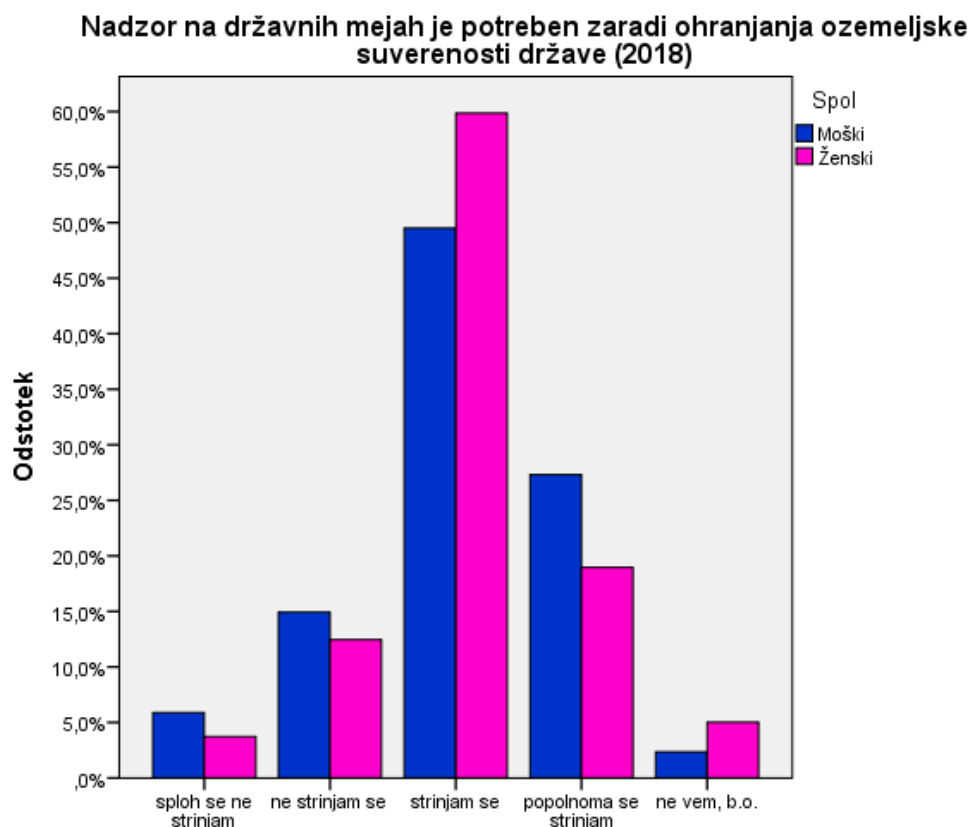

Na vrednotenje nadzora teritorialnih meja se navezuje vprašanje o odnosa do priseljevanja (migracij). Tradicionalno razumevanje teritorialnosti kot varovanega in zamejenega prostora ne upošteva, zavrača ali ne zaznava nadnacionalnih integracijskih procesov in družbene ter kulturne odprtosti. Vrednotenje priseljevanja je, kot smo ugotavljali že v letu 2004 značilno povezano z respondentovo mobilnostno biografijo (selitvami, obsegom potovalnosti) mobilnostnimi pričakovanji (pripravljenost na selitev). Večje kot je pripisovanje pomena nadzoru meja, manjša je stopnja dejanske ali pričakovane selitvene mobilnosti. Gledano širše gre za vprašanje odprtosti/zaprтости.

V interpretaciji medčasovne primerjave je potrebno upoštevati določene situacijske prilike oz. dogodke, kot je ti. »migrantska kriza«, saj so lahko izražena stališča v splošni populaciji močno podvržena nihanjem. Določena stališča o nadzoru meja v anketi 2018 zato ni mogoče zanesljivo interpretirati in primerjati z anketo 2014. *Teritorialna suverenost, varnost državljanov in priseljevanje* so spremenljivke (trditve), ki so zelo verjetno podvržene aktualnim dogodkom. Spremenljivka (trditev) »*zaščita gospodarskih interesov*« je temu manj podvržena, zato je smiselno ugotavljanje, če gre, kot kažejo podatki v tabeli 3, za retrogradni proces, torej

tradicionalno vrednotenje zaprtosti. Analiza pokaže, da večjih medčasnih sprememb ni. V splošni populaciji, brez upoštevanja demografske diferenciacije, je ocena močnega nadzora nad mejami konstantna. Še poveča pa se občutljivost v razmerju med priseljevanjem, varnostjo in nadzorom meja (graf 5). V anketi 2018 smo zaznali večje razlike po spolu, ki jih prej nismo. V splošnem so ženske bolj naklonjene nadzoru, kar odstopa od podobnih raziskav v drugih evropskih državah (graf 6).

Graf 6: Razumevanje teritorialnih meja (nadzor) po spolu

Odnos do priseljevanja je dodatno obravnavan v smislu spodbujanja ali omejevanja in sicer, po obsegu oddaljenosti in kulturni ter geografski bližini. Tu analiza pokaže, da je v obeh časovnih točkah več ljudi nenaklonjenih (povprečno 2/3) kot naklonjenih (povprečno 1/3) priseljevanju. Kot je razvidno s tabele 4, je nenaklonjenost splošna oz. so razlike glede na območja oz. oddaljenost ali kulturno bližino zanemarljive. Tudi to odstopa od meritev naklonjenosti priseljevanja v drugih evropskih državah, zlasti »zahodnih«. Posebno pozornost smo namenili ugotavljanju naklonjenosti priseljevanja za območje »bivše Jugoslavije« (graf 7). Čeprav je bilo diferencirano zajetje vnosov (posamičnih republik) v anketi 2018 opuščeno, razlik nismo zaznali. Obenem nismo ugotovili značilnih razlik po starosti, izobrazbi in spolu. Poudariti moramo, da smo pri dodatni specifični analizi naklonjenosti priseljevanju zaznali značilno razliko med anketo 2004 in 2018 pri vprašanju deficitarnih poklicev v Sloveniji (glej spodaj T5). V anketi 2018 kar 61% vprašanih podpira takšen namen priseljevanja, v anketi 2004 pa zgolj 43%. Izrazitejše podpiranje tovrstnega priseljevanja je pri ženskah, bolj izobraženih (od visoke izobrazbe do doktorata) in mlajši generaciji, do 35 let.

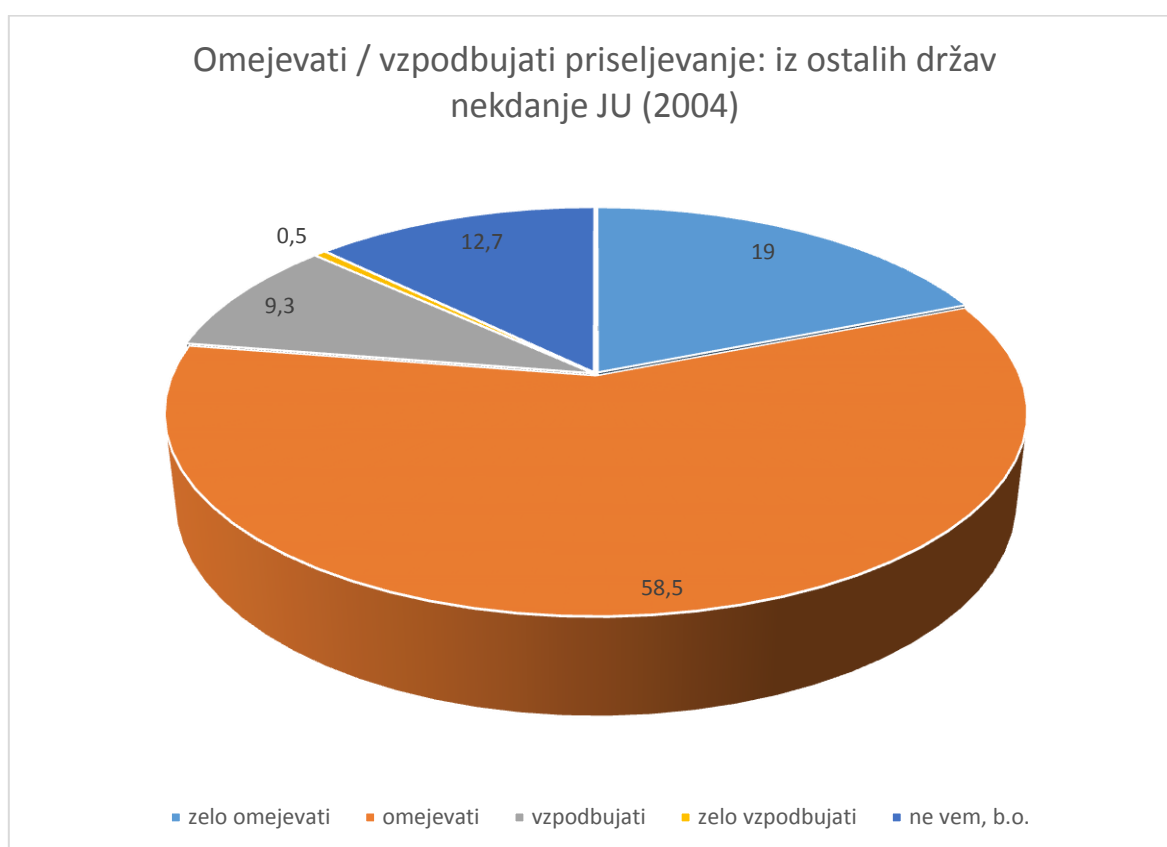
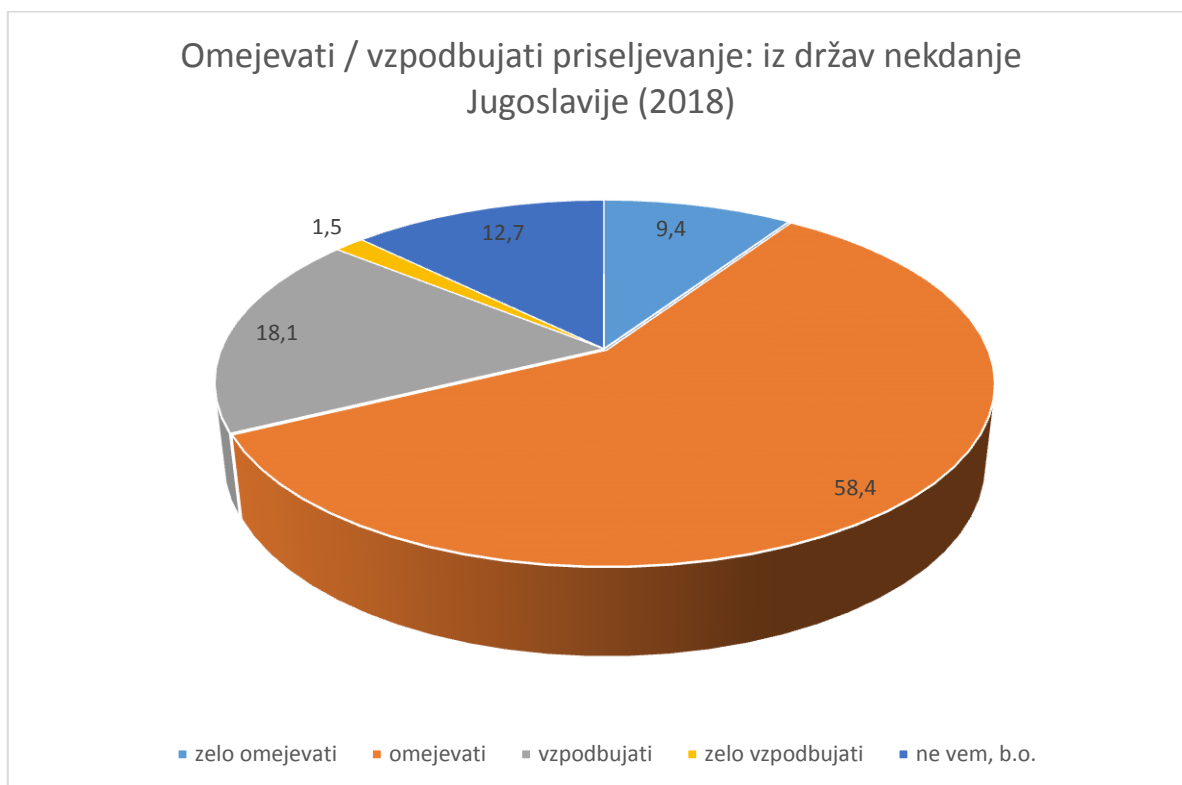
*V4: Ali bi bilo treba v prihodnosti na splošno omejevati ali spodbujati priseljevanje drugih ljudi v Slovenijo?*²

Tabela 4: Naklonjenost priseljevanju (2018)

	zelo omejevati	omejevati	spodbujati	zelo spodbujati	ne vem	povp.:
	1	2	3	4	8	
a) iz držav nekdanje Jugoslavije	9,4	58,4	18,1	1,5	12,7	2,13
b) iz sosednjih držav	7,9	59,3	19,7	1,1	12,0	2,16
c) iz drugih držav EU	8,4	54,9	23,2	1,9	11,6	2,21
d) iz drugih delov sveta	21,1	51,5	15,5	1,1	10,8	1,96

² Prikazujemo samo tabelo za leto 2018 in grafa za obe časovni točki: 2014, 2018. Za leto 2104 je bila kategorija »bivša Jugoslavija« razčlenjena s posamičnimi deli, »bivšimi republikami«, ki smo jih sedaj združili.

Graf 7: Naklonjenost priseljevanju, države bivše Jugoslavije (2018)

V5: Ali menite, da bi bilo treba v prihodnosti vzpodbujati ali omejevati priseljevanje ljudi iz tujine z znanji in poklici, ki jih v Sloveniji primanjkuje?

Tabela 5: Naklonjenost priseljevanju, deficitarni poklici

		2004	2018
1 -	Vzpodbujati	43,0%	61,0%
2 -	Omejevati	44,5%	25,1%
8 -	Ne vem, b.o.	12,5%	13,8%

5.3 Selitve (dejanske in pričakovane) – bivanjska mobilnost

Dejanski in preferenčni načini bivanja, lastniški status bivališča, tipi poselitve in selitvena pogostost so v Sloveniji močno medsebojno povezani (glej še razdelka 5.5 in 5.6). Te »prostorske okoliščine« pa uokvirjajo družbeno strukturiranost. Prostorska (horizontalna) mobilnost populacije vpliva na družbeno (vertikalno) mobilnost, tj. na dinamiko vzpenjanja ali drsenja posameznika na statusni in/ali dohodkovni lestvici v času življenjskega poteka ali medgeneracijsko. Trajna naselitev v lastniški hiši zmanjša verjetnost selitvene mobilnosti v primeru kariernih priložnosti v oddaljenem kraju ali nadnacionalnem okolju. Na podlagi analize raziskave/ankete 2004 smo v znanstveni publicistiki (Hočevvar, 2005, 2012a, 2012b, 2017) to povezanost izčrpnjeje pojasnjevali kot »bivanjski sedentarizem«. Argument sedentarnosti podkrepimo s prispodobo urejanja ključnih življenjskih prioritet bivanja in dela, ko visok delež lastništva bivališč ter nizka stopnja najemništva pogojuje izrazito nizko stopnjo bivanjske selitve. Prispodoba izražena v prioriteti trajnega bivanja pred zagotavljanjem zaposlitve - »*najprej stalca potem kravca*«, močno oži razumevanje življenjskega okolja ter določa življenjske strategije in življenjske poteke posameznikov in življenjskih skupnosti, npr. družin. Primerjalni statistični podatki kažejo, da je slovenska selitvena mobilnost na vseh teritorialnih ravneh (lokalni, regijski, nacionalni in nadnacionalni) med najnižjimi v EU. Razen Hrvaške ima Slovenija v EU najvišji delež prebivalstva (65,1%), ki prebiva v samostojni stanovanjski enoti, povprečje v državah EU pa je 33,3%. Slovenija ima skupaj z večino vzhodno- in srednjeevropskih držav visok delež lastniških bivališč (skupaj z bivališči s subvencionirano najemnino). V Sloveniji uradno, v najemniških bivališčih s tržno najemnino živi 3,1% prebivalstva (Hočevvar, 2016).

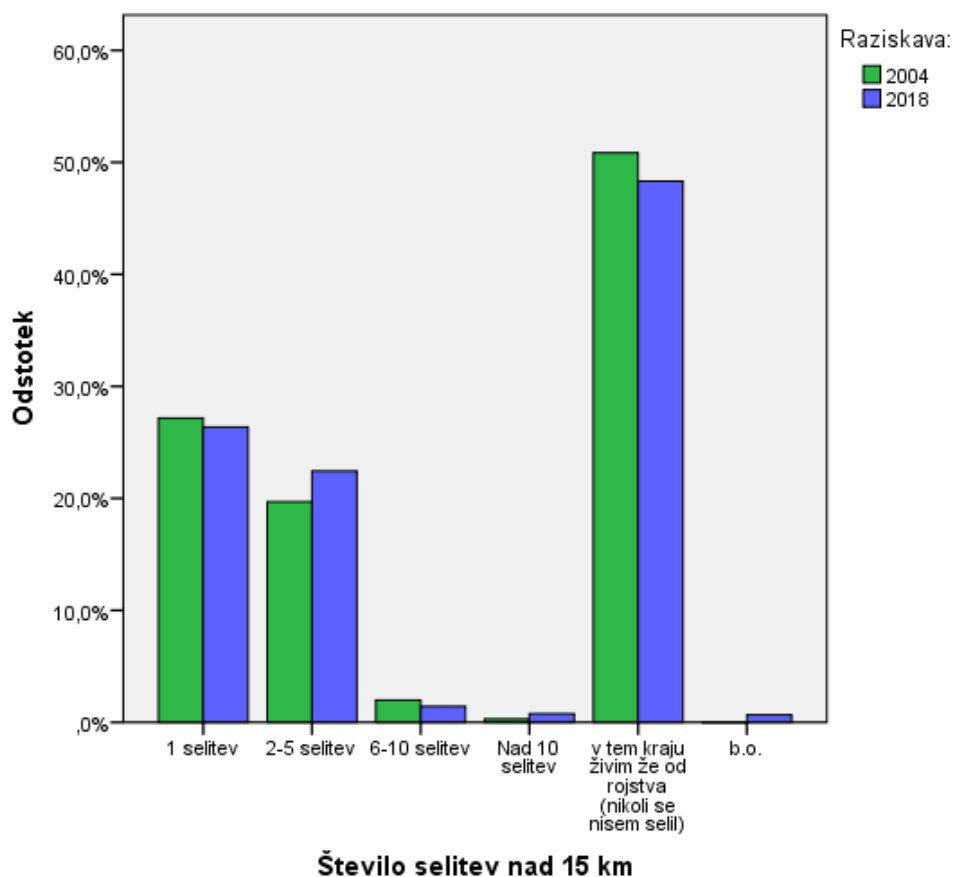
Statistični (SURS, EUROSTAT) in primerjalni javnomnenjski podatki (2004-2018) se v večini indikatorjev sorazmerno dobro ujemajo. Razlike med časovnima točkama so majhne oz. neznailne, saj gre zgolj različne razporeditve v enkratni ali večkratni preselitvi (glej graf 8). Dejanska selitvenost pogostost prebivalstva v celotnem življenjskem obdobju respondenta je izraziro nizka, v povprečju se je posameznik preselil enkrat do dvakrat (1.9 krat), v starostni skupini nad 60 let pa 2.7 krat leta 2004 in 2.5 krat leta 2018 v oddaljenosti večji od 15 km (povprečje EU je 6-7 krat, v ZDA pa npr. 13-14 krat). Najpogostejša razloga preselitve v obeh časovnih točkah sta v podobnem deležu (ca. ¼) delovno mesto in priselitev k partnerju/ici (glej graf 10). Delež selitve zaradi karijerne priložnosti v primerjavi z drugimi razlogi je v Sloveniji značilno nižji kot v EU. Obenem se podatek, da blizu 50% vprašanih živi v istem kraju od rojstva (V6), delež tistih, ki so se preselili pa je najvišji v kategoriji do 50 km, posredno navezuje na izraženo lokalistično pripadnost, ki smo jo obravnavali zgoraj. Najdaljša povprečna selitvena razdalja (2004-2018) je ca. 155 km, vendar so sem vključeni tudi tisti v vzorcu, ki so se preselili iz tujine (večinoma z območij bivše SFRJ).

V6: Ali nam lahko poveste, kolikokrat ste se v življenju že preselili v kakšen drug kraj, ki je od vašega rojstnega kraja oddaljen več kot 15 kilometrov?

Tabela 6: Število preselitev v življenju, več kot 15 km (2018)

ena preselitev	26,4
dve preselitvi	12,6
tri preselitve	5,0
štiri preselitve	3,4
pet preselitev	1,4
šest preselitev in več	2,3
v tem kraju živim že od rojstva, nikoli se nisem preselil	48,3
ne vem	0,7

Graf 8: Število preselitev v življenju, več kot 15 km (2004, 2018)

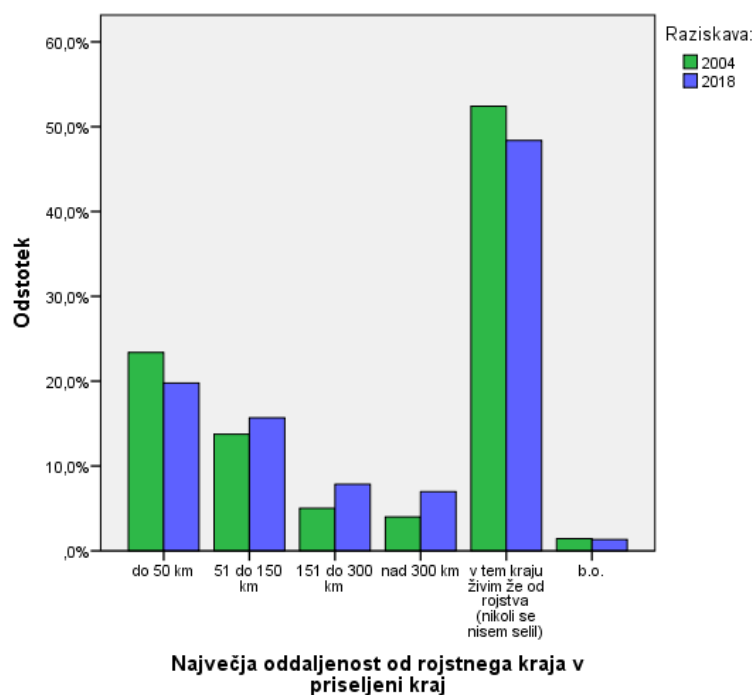

V7: Kolikšna pa je bila največja oddaljenost od vašega rojstnega kraja v priseljeni kraj?
Navedite približno razdaljo v kilometrih.

Tabela 7: Največja selitvena oddaljenost od rojstnega kraja

2018	Povprečna selitev tistih, ki so se selili več kot 15 km:	167,78km
2004		159,04km
2018	ne vem	1,3%
2004		1,5%

Graf 9: Največja selitvena oddaljenost od rojstnega kraja

V8: Ali nam lahko poveste, kateri je bil najpomembnejši razlog vaše zadnje preselitve?

Graf 10: Najpomembnejši razlog zadnje preselitve (vključeni nikoli preseljeni)

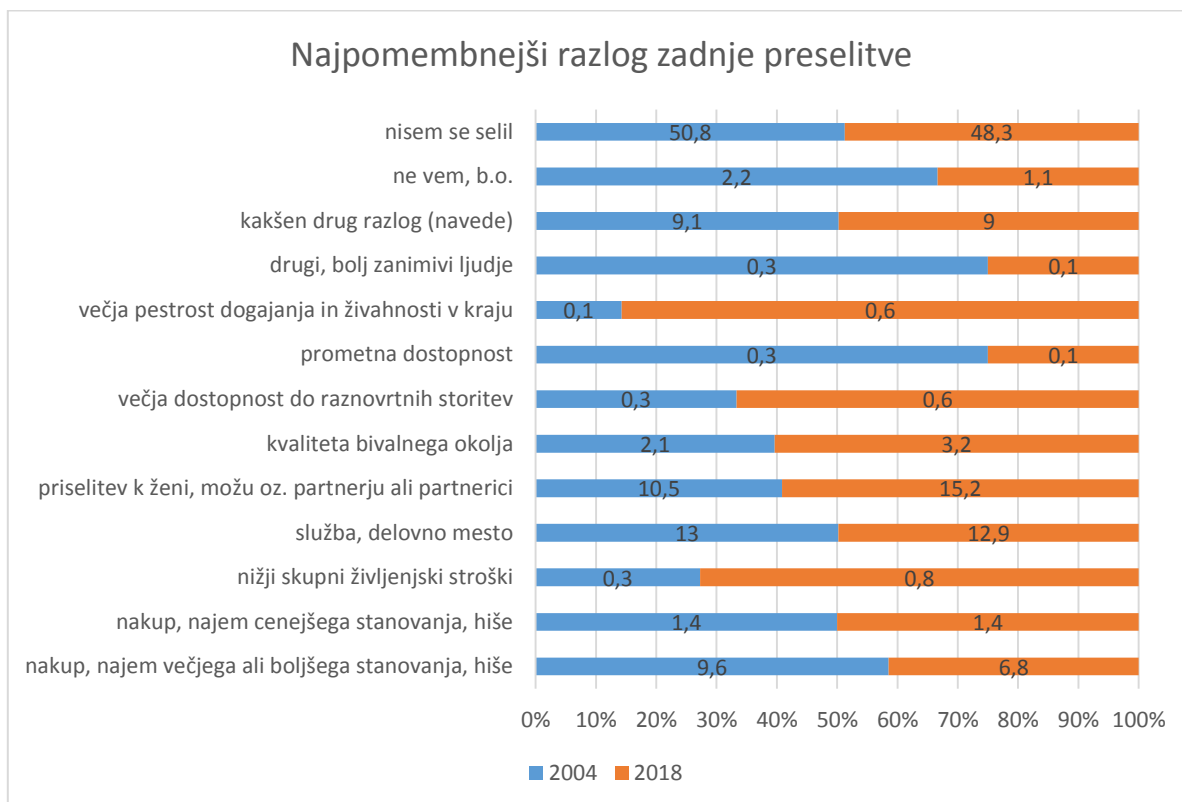
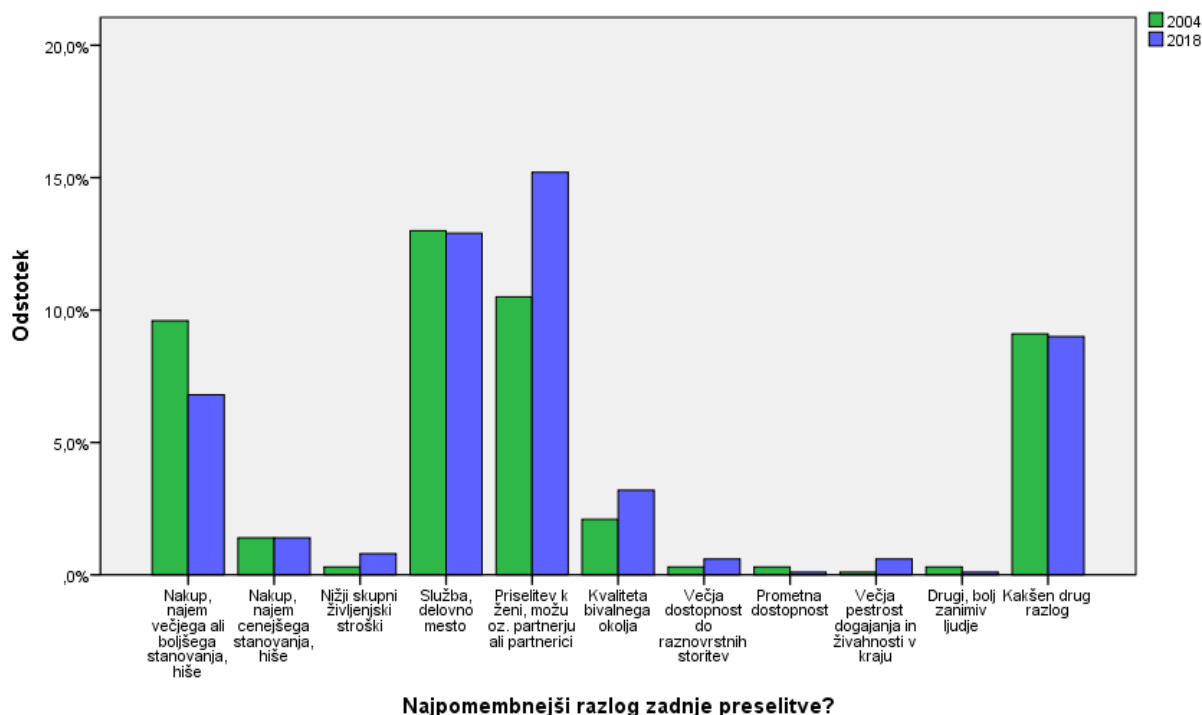

Tabela 8: Razlog zadnje preselitve (samo tisti, ki so se vsaj enkrat preselili)

		2004	2018
		N=494	N=541
1 -	Nakup, najem večjega ali boljšega stanovanja, hiše	19,43%	13,12%
2 -	Nakup, najem cenejšega stanovanja, hiše	2,83%	2,77%
3 -	Nižji skupni življenjski stroški	0,61%	1,48%
4 -	Služba, delovno mesto	26,52%	24,95%
5 -	Priselitev k ženi, možu oziroma partnerju ali partnerici	21,46%	29,39%
6 -	Kakovost bivalnega okolja	4,25%	6,10%
7 -	Večja dostopnost do raznovrstnih storitev (trgovina, kultura, šport...)	0,61%	1,11%
8 -	Prometna dostopnost	0,61%	0,18%
9 -	Večja pestrost dogajanja in živahnost v kraju	0,20%	1,11%
10 -	Drugi, bolj zanimivi ljudje	0,61%	0,18%
11 -	Drugo	18,42%	17,38%
98 -	Ne vem, b.o.	4,45%	2,22%

Graf 11: Razlog zadnje preselitve (samo tisti, ki so se vsaj enkrat preselili)

V9: Pod kakšnimi pogoji bi se bili pripravljene preseliti v kakšen drug kraj? Izberite največ tri od spodaj navedenih pogojev.

Tabela 9: Pogoji preselitve v drug kraj, 2014-2018 (samo tisti, ki se sploh ne bi preselili)

		2004	2018
1 -	Večji dohodek	26,62%	23,73%
2 -	Boljše ali večje stanovanje	21,29%	11,04%
3 -	Boljša služba	33,08%	27,54%
4 -	Če bi v istem kraju dobila delo oba s partnerjem	22,81%	21,48%
5 -	Boljša kvaliteta bivalnega okolja	36,31%	28,13%
6 -	Boljše prometne povezave in dostopnost	10,46%	5,66%
7 -	Večja dostopnost do raznovrstnih storitev (trgovina, kultura, šport...)	12,17%	7,03%
8 -	Večja pestrost dogajanja in živahnost v kraju	11,03%	7,42%
9 -	Drugi, bolj zanimivi ljudje	7,22%	3,71%
10 -	Pod kakšnim drugim pogojem	4,94%	5,18%
11 -	Pod nobenim pogojem se ne bi preselil	32,13%	40,82%
98 -	Ne vem, b.o.	5,57%	2,20%

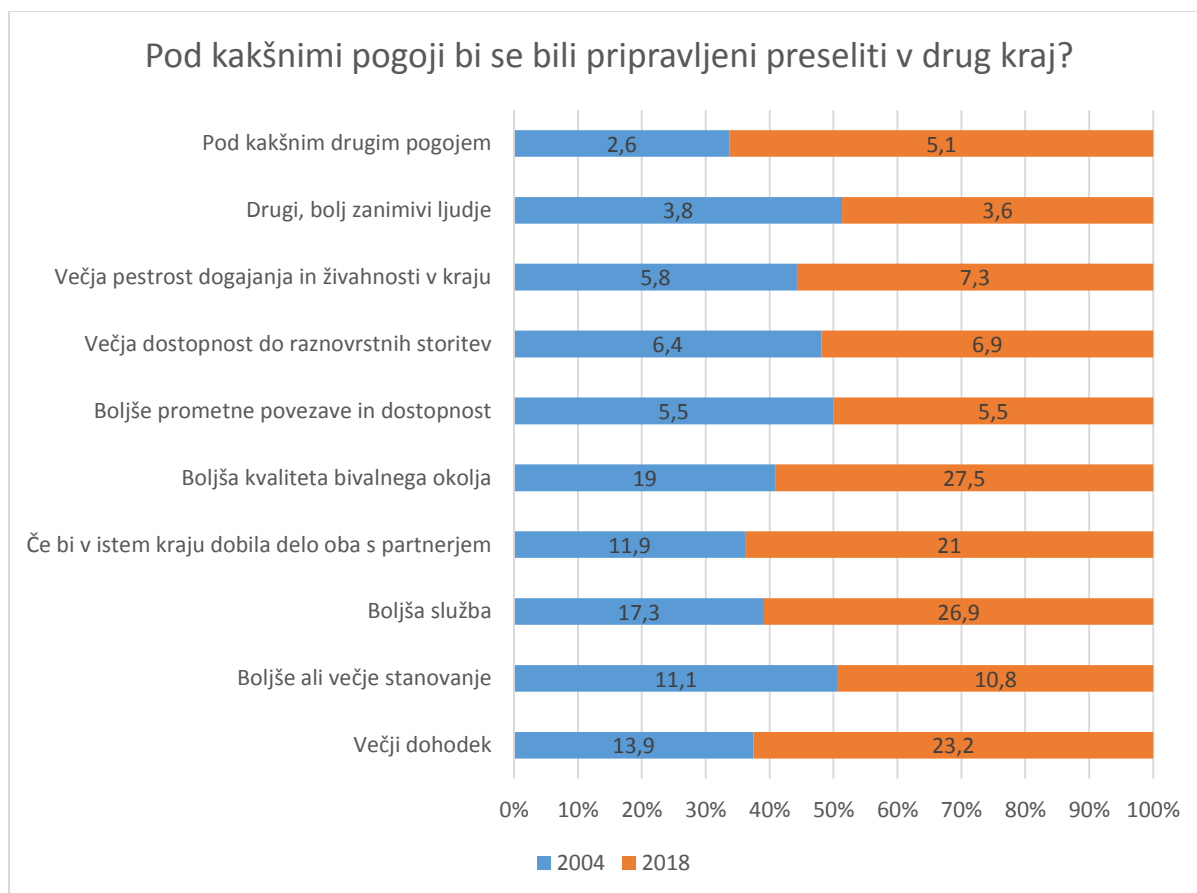
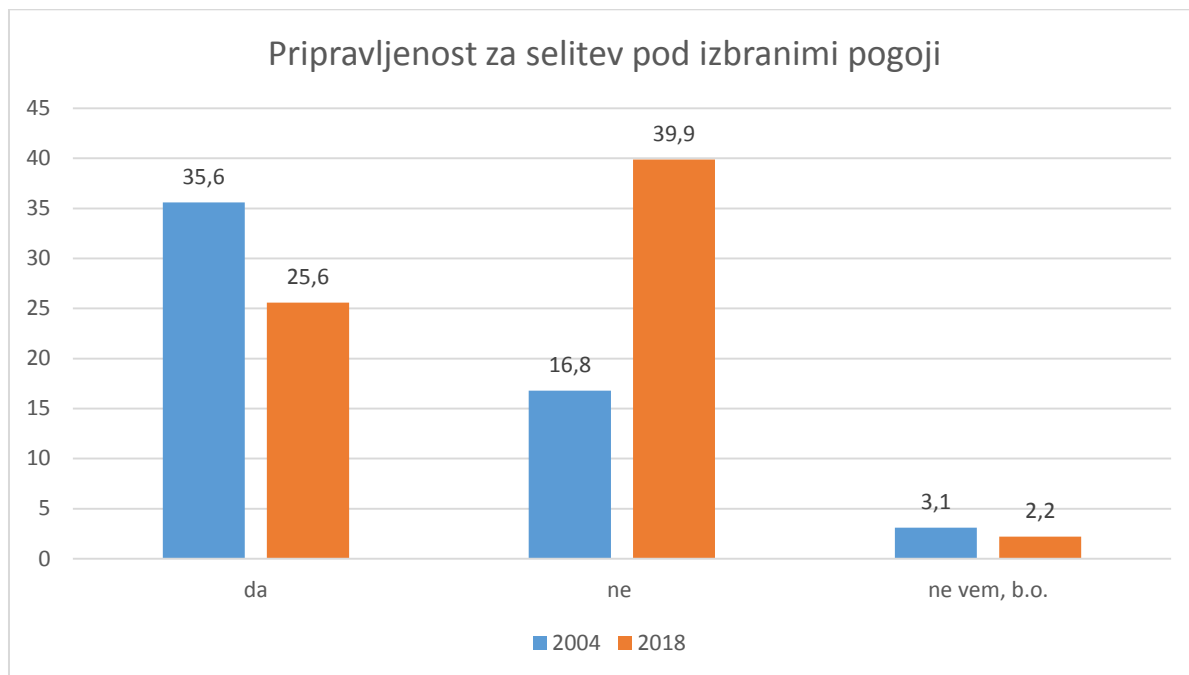
V obdobju med letoma 2004 in 2018 se je značilno povečala pogojna pripravljenost na selitev oz. nižja prezpogojna nepripravljenost na selitev. V anketi 2004 je bilo tistih, ki se sploh ne bi preselili ca. 32%, v anketi 2018 pa ca. 41%. Obenem pa so se spremenili tudi pogoji pod katerimi bi se bili respondenti pripravljene preseliti (graf 10). Podatek ni v skladu z dejansko selitvijo, vendar pa projekcijskih ocen ne gre zanemariti, ko obravnavamo potencialno selitveno dinamiko. Lastna selitvena projekcija ter pripravljenost preselitve v kak drug kraj, ki je osnovni indikator potencialnega mobilnostnega ravnanja (ti. »motilnost«) ima lahko širše implikacije v kontekstu družbenih sprememb.

Oceni v uvodnem delu tega poročila, da se družbene vrednote ljudi o prostoru in okolju v splošnem, v obdobju med leti 2004 in 2018 niso značilno spremenile zaradi nizke stopnje razslojenosti in socialne varnosti, razen nekoliko večje pripravljenosti na selitve, zlasti na bivanjsko mobilnost (pod določenimi pogoji), tu dodajamo še analitično predvidevanje o hipotetičnem pomenu indikatorja mobilnostnih pričakovanj na družbeno dinamiko. Če bi se trend večje pripravljenosti na selitve, vključno s spreminjanjem pogojev zanje, »prevedel« v dejansko povečano in diverzificirano selitvenost, bi ob tem morali iskati ključne vzroke, tudi tistimi, ki kažejo na spreminjanje vrednotnih vzorcev populacije. Vzroki so sicer lahko zelo različni: od razslojevanja oz. povečevanja neenakosti v Sloveniji, spremenjene narave dela

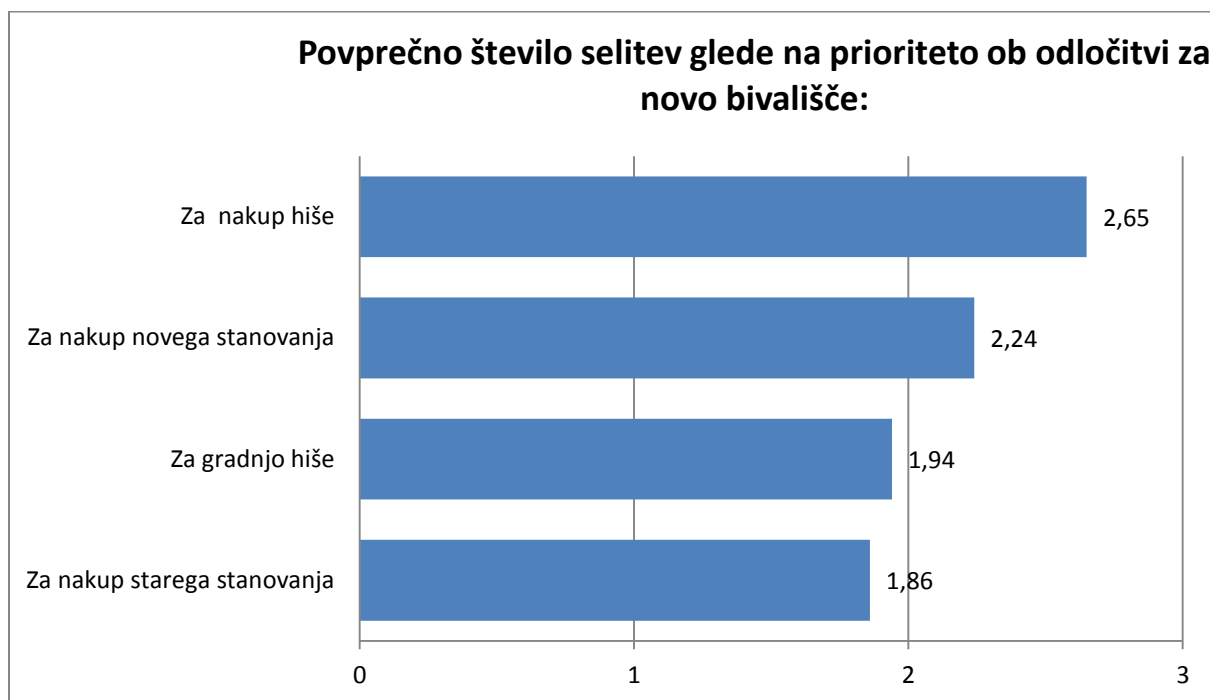
(menjava služb in celo poklicev), večjega deleža najemniških bivališč do spreminjanja življenjskih slogov, ki postajajo bolj fluidni.

Analiza v nadaljevanju (5.5), zlasti o tipologiji bivanjskih preferenc (lastniška »hiša z vrtom«) sicer ni skladna s težnjo po večji bivanjski mobilnosti, obenem pa: prvič povečana oddaljenost oz. večja poraba časa (in s tem stroškov) za prihod na delo (»dnevno vozaštvo«) in drugič, manjša pripravljenost na daljši potovalni čas v obdobju 2004-2018 omogoča predpostavko, da se dolgoročneje spreminja odnos med delom (zaposlitvijo) in načinom bivanja. Opravili smo več korelacijskih analiz, da bi ugotovili, če sta spremenljivki vrednotenja dela in višine dohodka ter pripravljenost na selitveno mobilnost statistično povezani. Razlike niso statistično značilne (p. koeficient 0,16). Torej, se tisti, ki vrednotijo delo kot zelo pomembno, ne bi preselili zaradi višjega dohodka nič pogosteje kot ostali. Tisti, ki so se pogosteje selili so bolj naklonjeni nakupu nepremičnine. Tisti, ki so se najpogosteje preselili bi se odločili za nakup hiše, kar dodatno nakazuje, da je izrazita slovenska vrednota bivati v lastni samostojni hiši ideal še naprej, ne glede na bivanjsko selitveno biografijo (glej graf 13). Obenem ugotavljamo korelacijo med številom selitev in sedanjim načinom bivanja. Pričakovano je, da se bolj selijo tisti, ki sedaj živijo v najemniških bivališčih (glej graf 14). Ker gre v takšnih primerih za spremembe, ki jih lahko zaznamo na daljši rok, bi morda v naslednji raziskavi lahko ugotavljali, da se ilustrativno načelo »najprej štalca potem kravca« obrača v načelo »najprej kravica potem štalca«. Spodaj je več grafičnih in tabelarnih prikazov, ki primerjalno, za obdobji 2004-2018 ponazarjajo dejansko dnevno vozaštvo in pripravljenost nanjo v prihodnosti ter načine prihoda na delo (glej spodaj, vprašanja 10-12, graf 15 in graf 16)

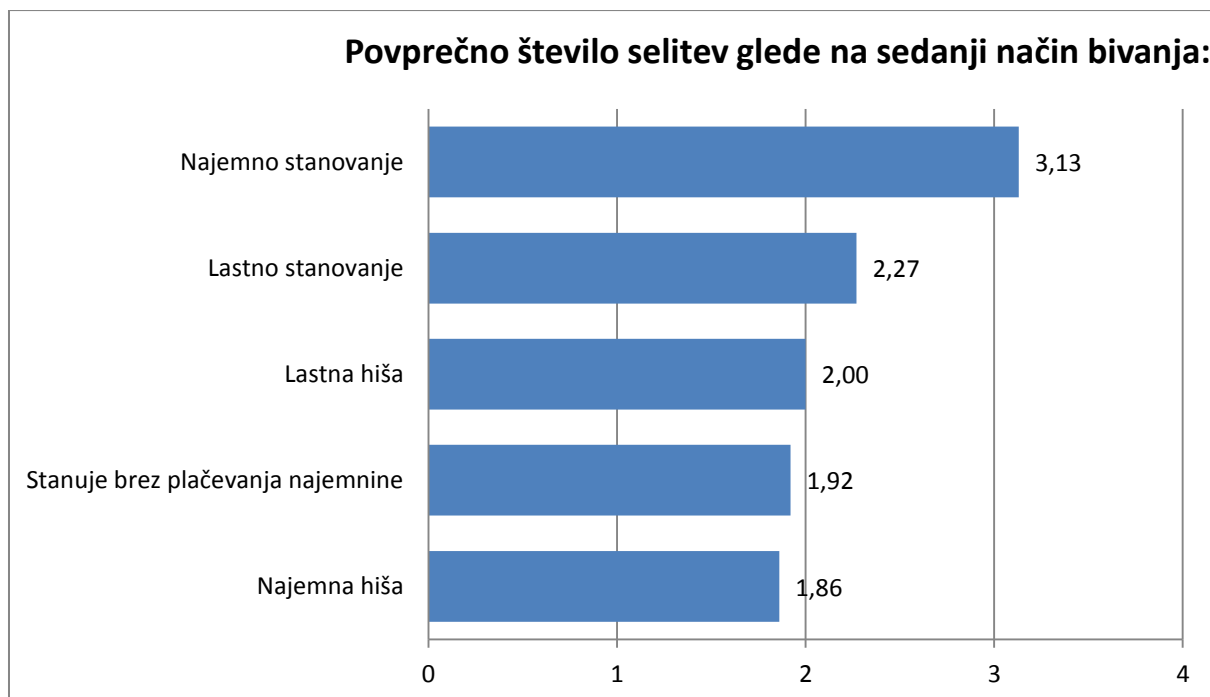
Graf 12: Pripravljenost za selitev v drug kraj pod izbranimi pogoji, 2004-2018 (brez tistih, ki se sploh ne bi preselili)

Graf 13: Povezanost med pogostostjo selitev in željenem tipu bivališča

Graf 14: Povezanost med pogostostjo selitev in sedanjim bivanjskim tipom

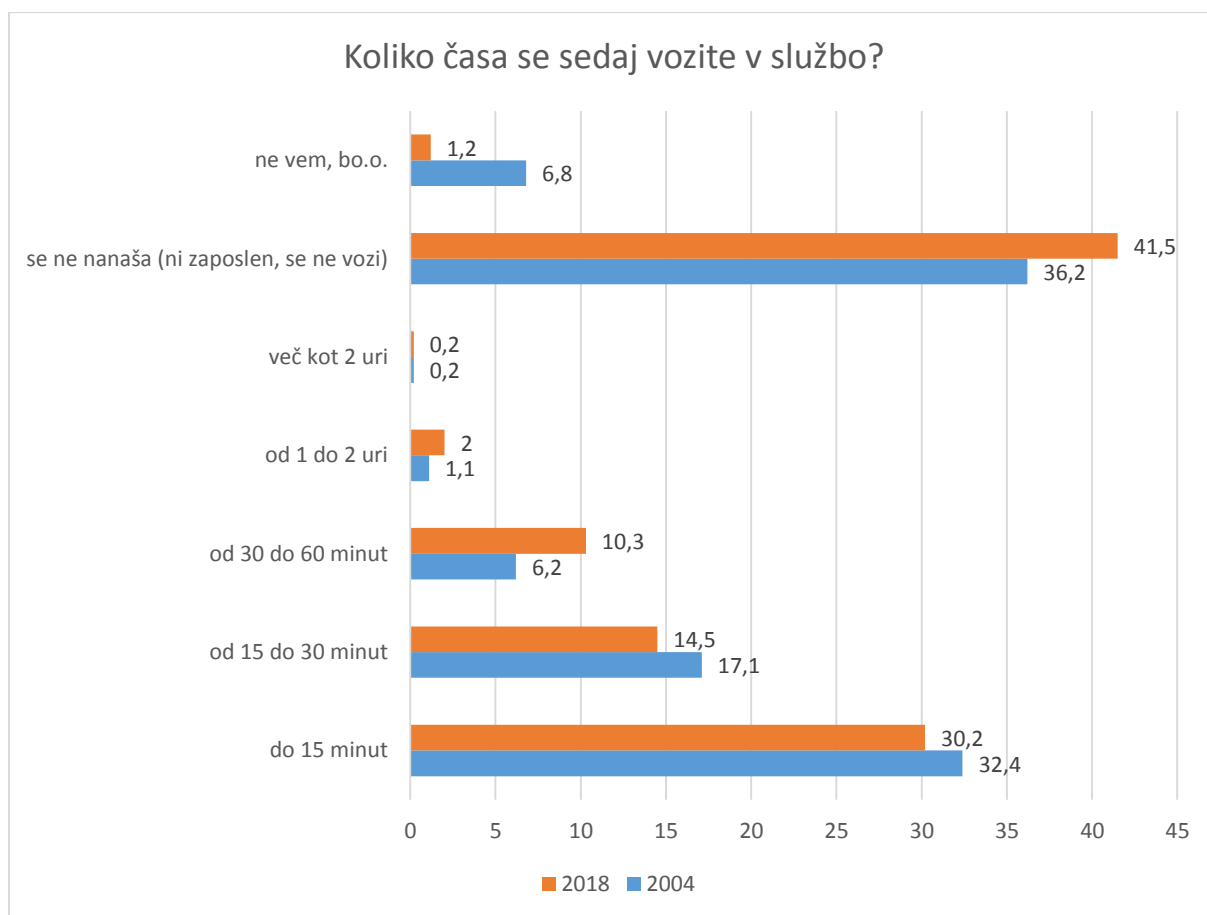

V10: Koliko časa se sedaj običajno vozite v službo in koliko bi se bi se bili najdlje pripravljeni voziti v službo v eno smer, če bi s tem v službi bistveno napredovali ali izboljšali svoje dohodke?

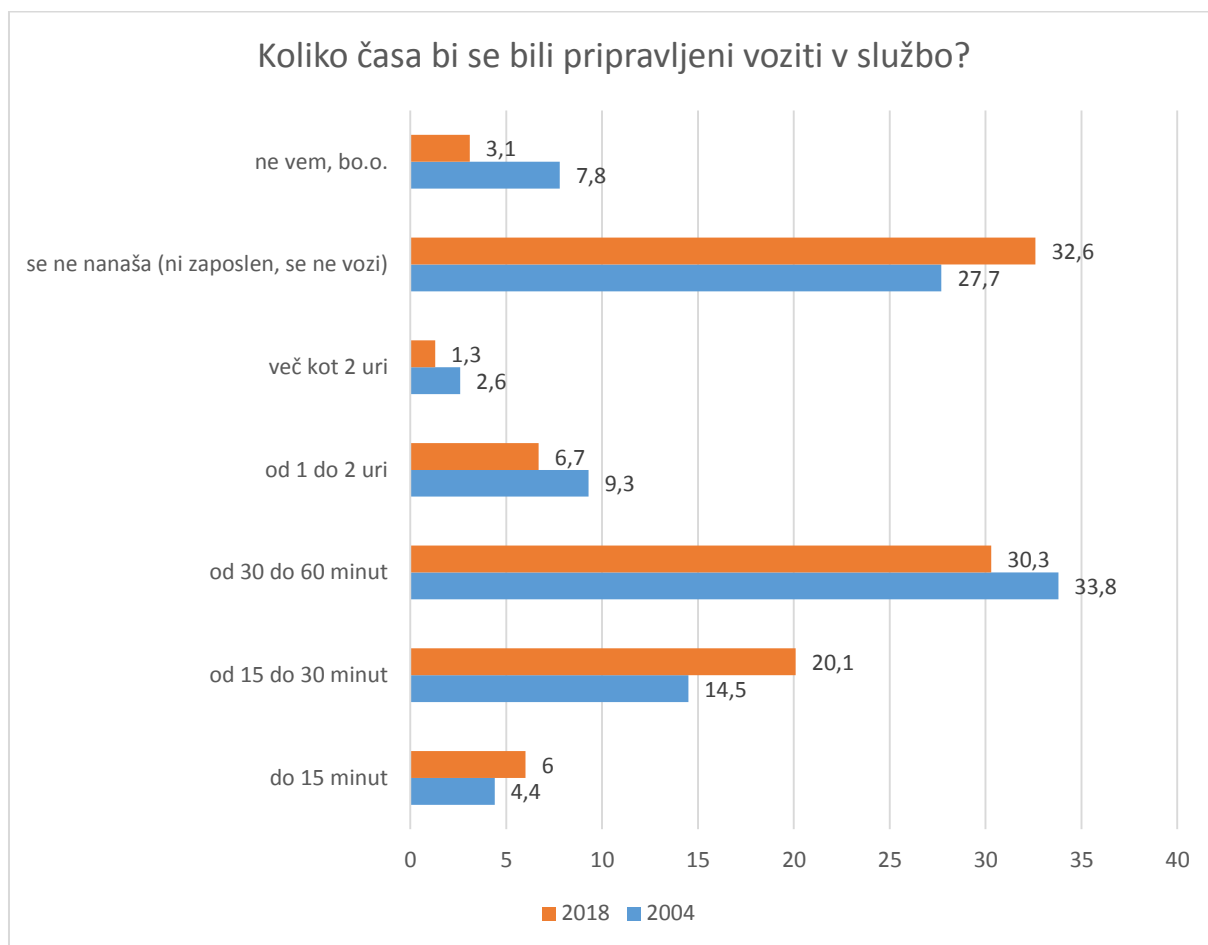
Tabela 10: Dejanska in potencialna časovna pripravljenost na "vozaštvo" v minutah

		Do 15 minut 1	15 do 30 minut 2	30 do 60 minut 3	1 do 2 uri 4	Več kot 2 uri 5	Ne vem, b.o. 8	Se ne nanaša 7
a. Sedaj	2004	32,44%	17,11%	6,17%	1,09%	0,20%	6,77%	36,22%
	2018	30,18%	14,52%	10,32%	2,01%	0,19%	1,24%	41,55%
b. Bi bil pripravljen	2004	4,38%	14,53%	33,83%	9,25%	2,59%	7,76%	27,66%
	2018	6,02%	20,06%	30,28%	6,69%	1,34%	3,06%	32,57%

Graf 15: Čas dejanske vožnje v službo, v eno smer

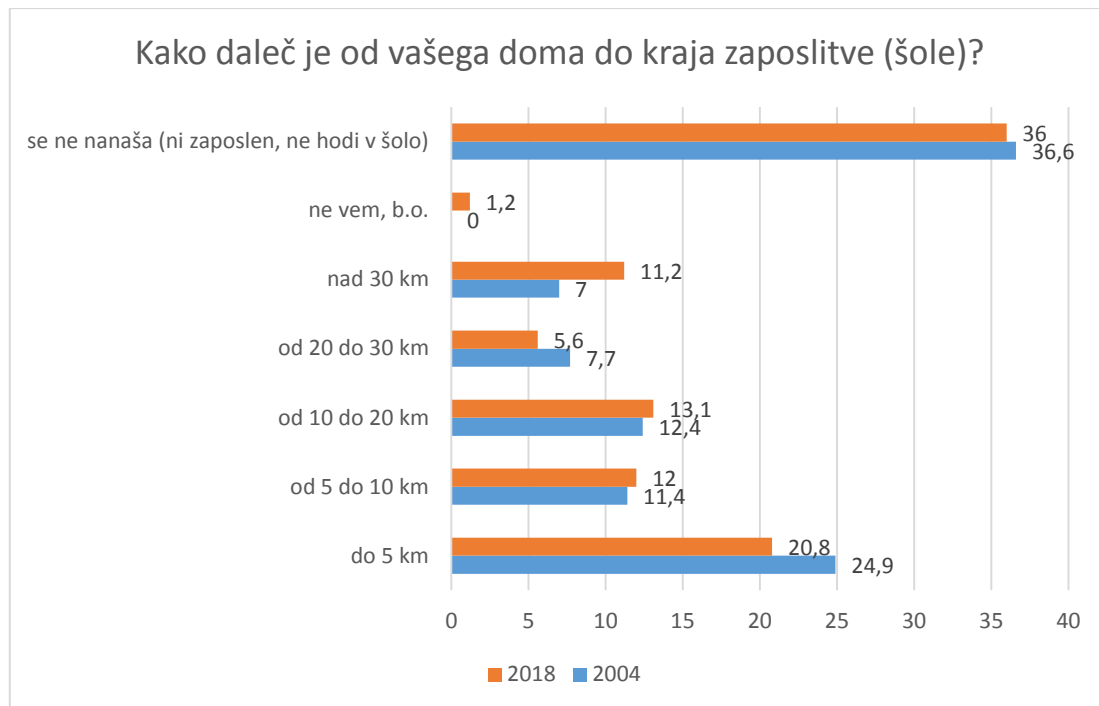

Graf 16: pripravljenost časa vožnje v službo (šolo), v eno smer

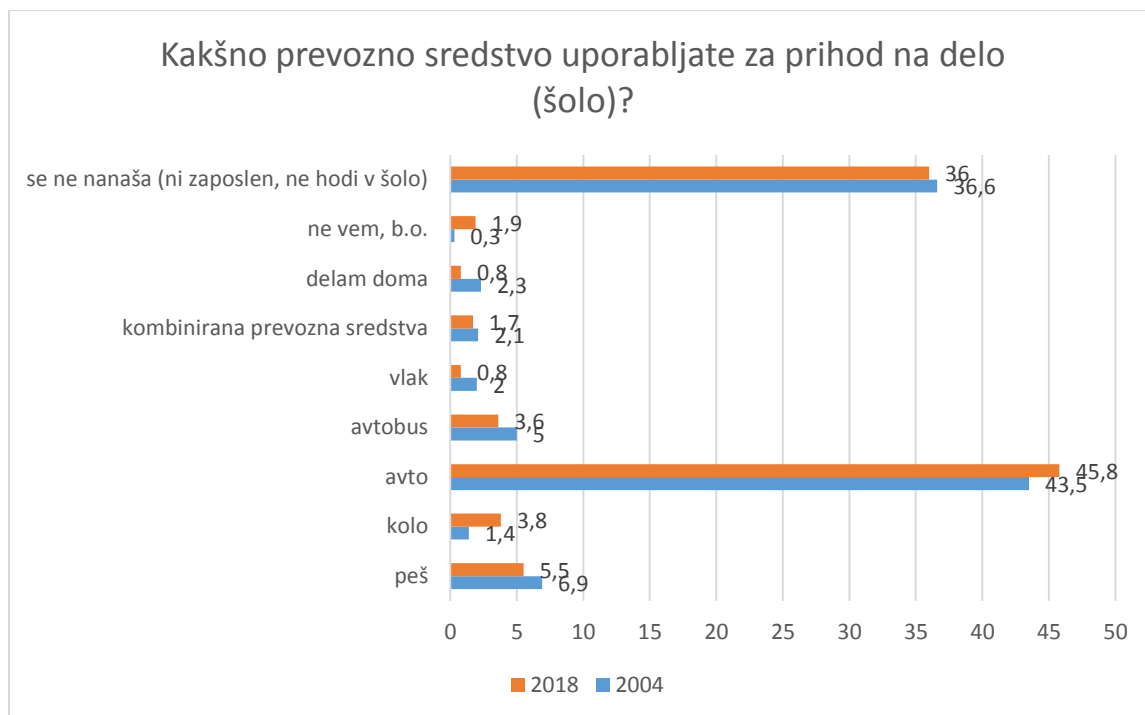
V11: Kako daleč je od vašega stalnega bivališča do kraja zaposlitve (šole)?

Graf 17: Oddaljenost bivališča od kraja zaposlitve (šole)

V12: Kakšno prevozno sredstvo običajno uporabljate za prihod na delo (šolo)?

Graf 18: Prevozno sredstvo (delo, služba)

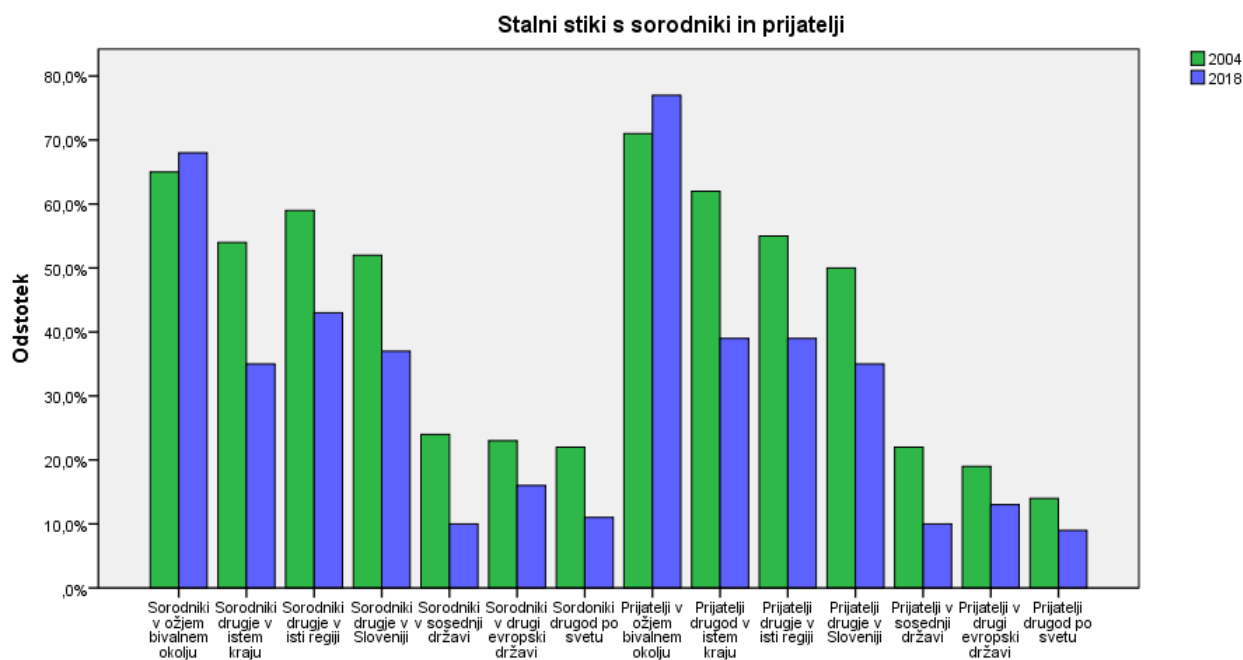
V13: Zanima nas, kje prebivajo vaši sorodniki in prijatelji, s katerimi vzdržujete stalne stike.

Na vprašanje o oddaljenosti bivališč respondentovih sorodnikov in prijateljev v primerjanem obdobju 2004-2018 prevladuje v povprečju lokalna in regionalna raven (v več kot polovici primerov), le da se »lokalizem« v zadnjem obdobju še poveča. Ta podatek težko interpretiramo, saj bi pričakovali nasprotno rezultate. Ena od možnosti, ki jo raziskovalci drugod v Evropi opažajo je, da se hkrati s krepitvijo obsega in oddaljenosti virtualnih stikov (socialna omrežja na internetu) oži geografsko območje fizičnih stikov. Podrobnejša analiza, ki smo jo pri tem vprašanju opravili tudi pokaže, da so stiki izven Slovenije v večini (ca. 70%) omejeni na območja bivše SFRJ in izseljenske sorodstvene (ca. 20%), manj pa prijateljske stike v oddaljenih državah sveta (ca. 10%). Tako kot v anketi 2004 so tudi sedaj oddaljeni prijateljski stiki bolj značilni za mlajšo generacijo (do 35 let), oddaljeni sorodstveni stiki pa ne kažejo na starostno ali katero koli drugo demografsko diferenciacijo.

Tabela 11: Oddaljenost stikov s sorodniki, prijatelji

		Sorodniki		Prijatelji	
% odgovorov »navede«		2004	2018	2004	2018
a.	V vašem ožjem bivalnem okolju (soseski, na vasi, ali v manjšem kraju)	64,58%	67,62%	71,44%	76,98%
b.	Drugje v mestu	53,83%	35,34%	62,29%	39,06%
c.	Drugje v isti regiji (Gorenjska, Štajerska itd.)	58,71%	42,50%	54,93%	39,26%
d.	Drugje v Sloveniji	52,14%	36,68%	50,35%	35,24%
e.	V eni od držav, ki meji na Slovenijo	24,08%	10,12%	22,09%	9,74%
f.	V neki drugi evropski državi	23,18%	15,66%	18,91%	12,89%
g.	Drugod po svetu	21,89%	10,89%	13,93%	8,60%

Graf 19: Oddaljenost stikov s sorodniki, prijatelji

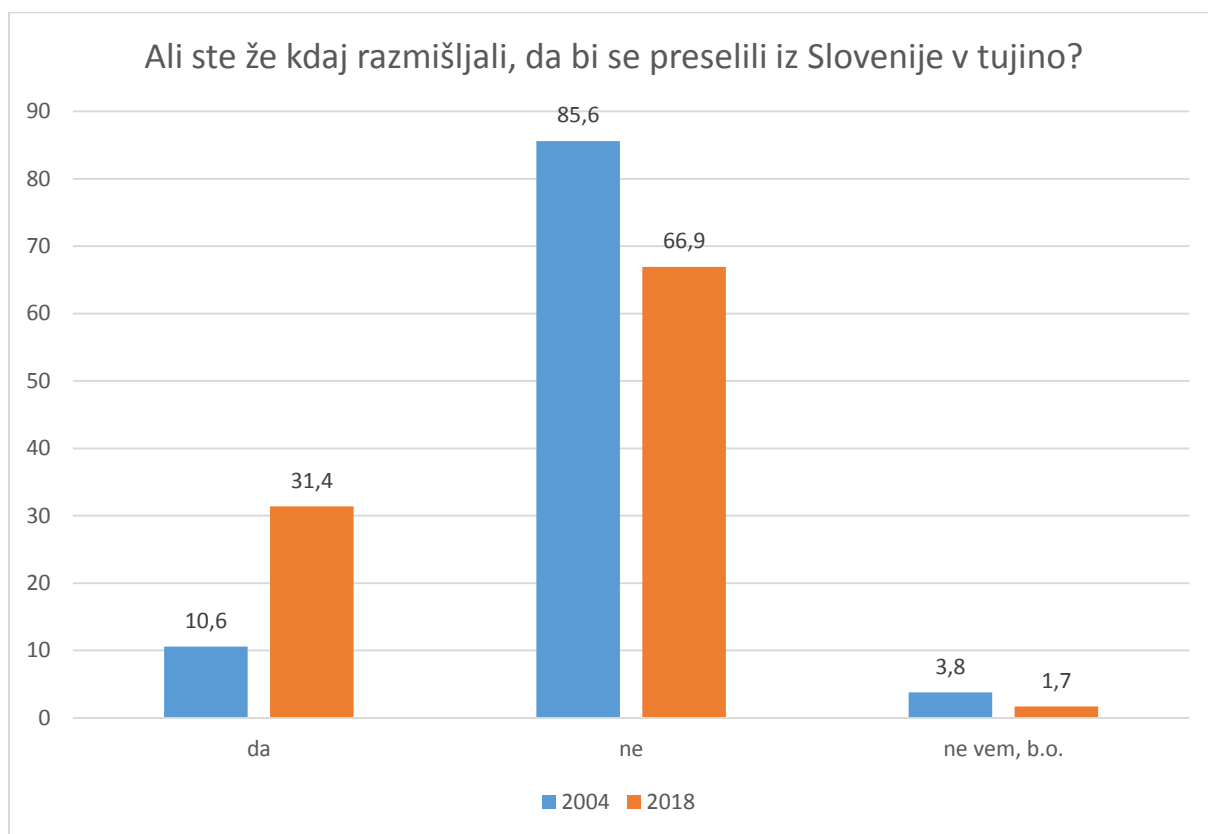
V14: Ali ste že kdaj razmišljali, da bi se preselili iz Slovenije v tujino?

Bolj značilne kot sorodstvene in prijateljske vezi, se razlike v primerjanima obdobjema pokažejo pri vprašanju razmisleka o preselitvi iz Slovenije v tujino. Rezultati so skladni in deloma celo neposredno povezani z analizo odgovorov na vprašanje o pripravljenosti na bivanjsko selitev (znotraj Slovenije). Delež prekrivanja tistih, ki izražajo obe selitveni pripravljenosti se prekrivajo v ca. 30% splošnega vzorca in več kot 40% vzorca v starosti do 35 let. Značilno se razlikujejo tudi odgovori glede na velikost naselja v katerem respondenti živijo. Večje kot je naselje, večja je stopnja pripravljenosti (razmisleka) za preselitev v tujino. Ker v večjih naseljih več ljudi živi v stanovanjih kot v družinskih hišah, to predstavlja večjo fleksibilnost pri prodaji ali dajanju v najem v primeru selitve. Delež vseh, ne samo mladih in iz večjih naselij se znatno, skoraj dvokratno poveča med obema obdobjema (2004-2018) (graf 20-22 in graf 24 ter graf 25). Razliko je težko zanesljivo interpretirati, saj dodatne korelacijske in druge statistične analize, ki smo jih opravili ne dajo jasnega odgovora. Vendar pa ni dvoma, da gre ta indikator šteti:

- a) v širši in splošnejši pojasnjevalni okvir “odpiranja družbe” in “odprtosti za spremembe”, vključno s prehodnostjo znotraj EU,
- b) diferenciacijo življenjskih slogov,
- c) karierno in dohodkovno privlačnostjo v tujini,
- d) trende razslojevanja v Sloveniji.

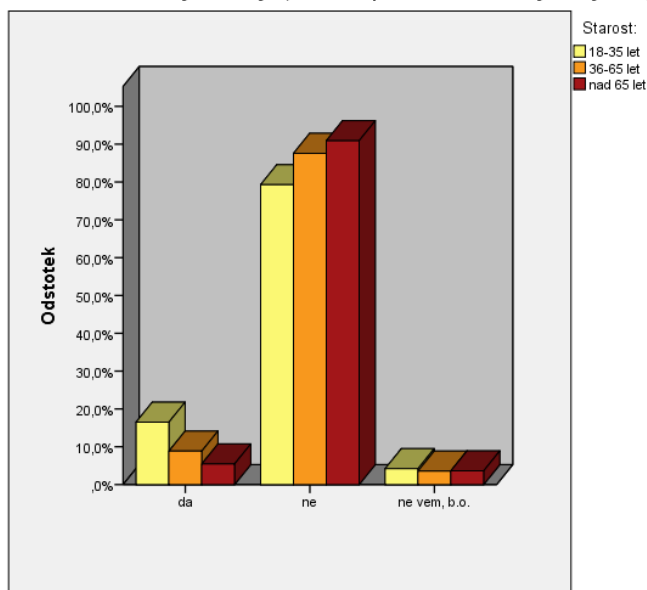
Kot smo že navedli pričakujemo, da bi trend krepitve različnih oblik mobilnosti na vseh ravneh teritorialne organiziranosti, vključno s tujino, lahko potrdili ali ne bi potrdili ob naslednjem zajetju (v naslednjih pet ali deset let). Ob tem sicer lahko spremljamo statistično evidenco, ki zmeren trend odseljevanja iz Slovenije, zlasti mlajše generacije, potrjuje.

Graf 20: Razmislek o preselitvi v tujino

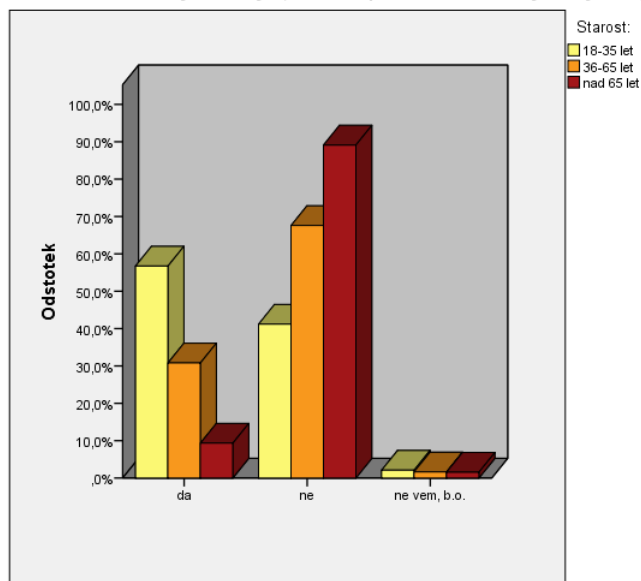

Graf 21: Razmislek o preselitvi v tujino po starosti in velikosti naselja

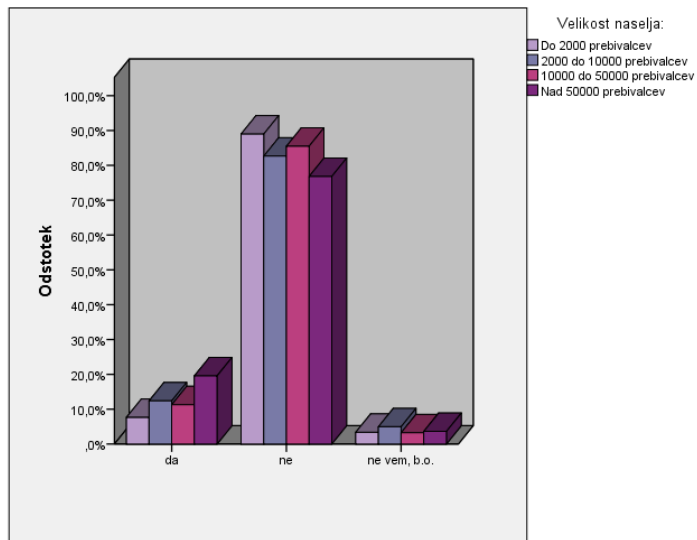
Ali ste že kdaj razmišljali, da bi se preselili iz Slovenije v tujino? (2004)

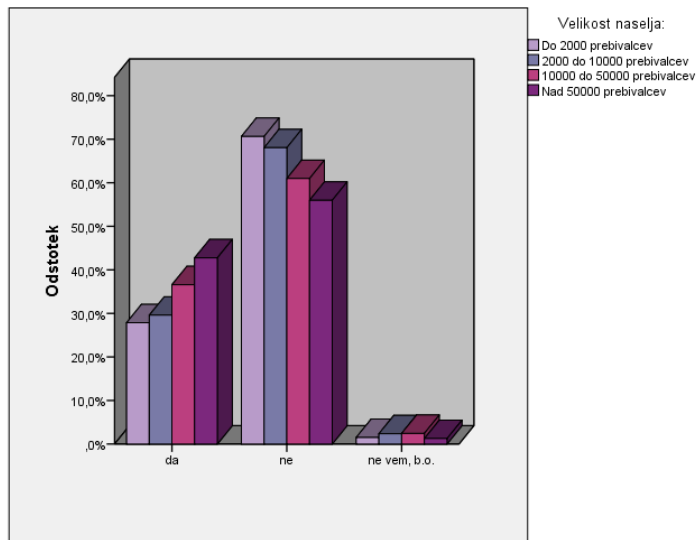
Ali ste že kdaj razmišljali, da bi se preselili iz Slovenije v tujino? (2018)

Ali ste že kdaj razmišljali, da bi se preselili iz Slovenije v tujino? (2004)

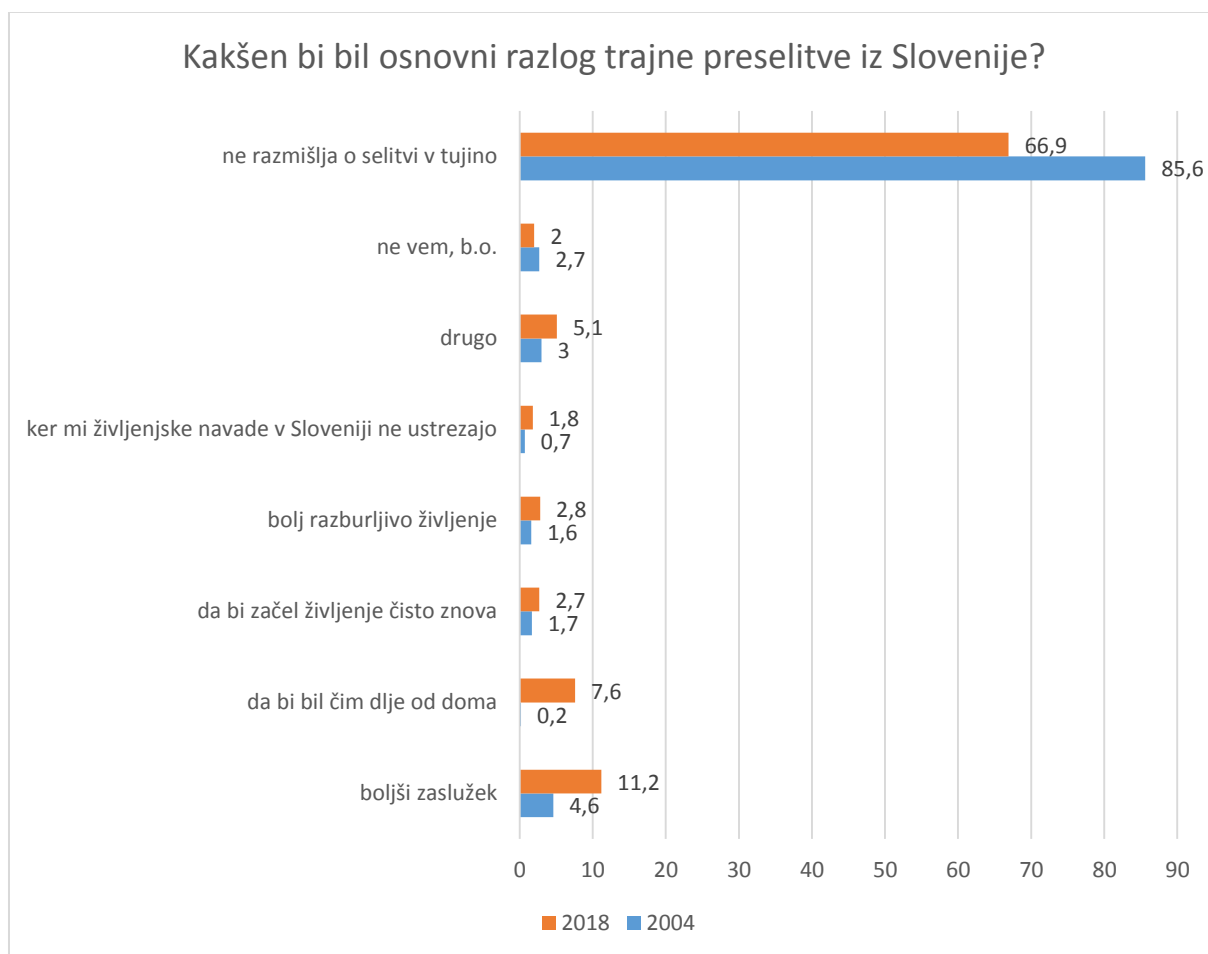

Ali ste že kdaj razmišljali, da bi se preselili iz Slovenije v tujino? (2018)

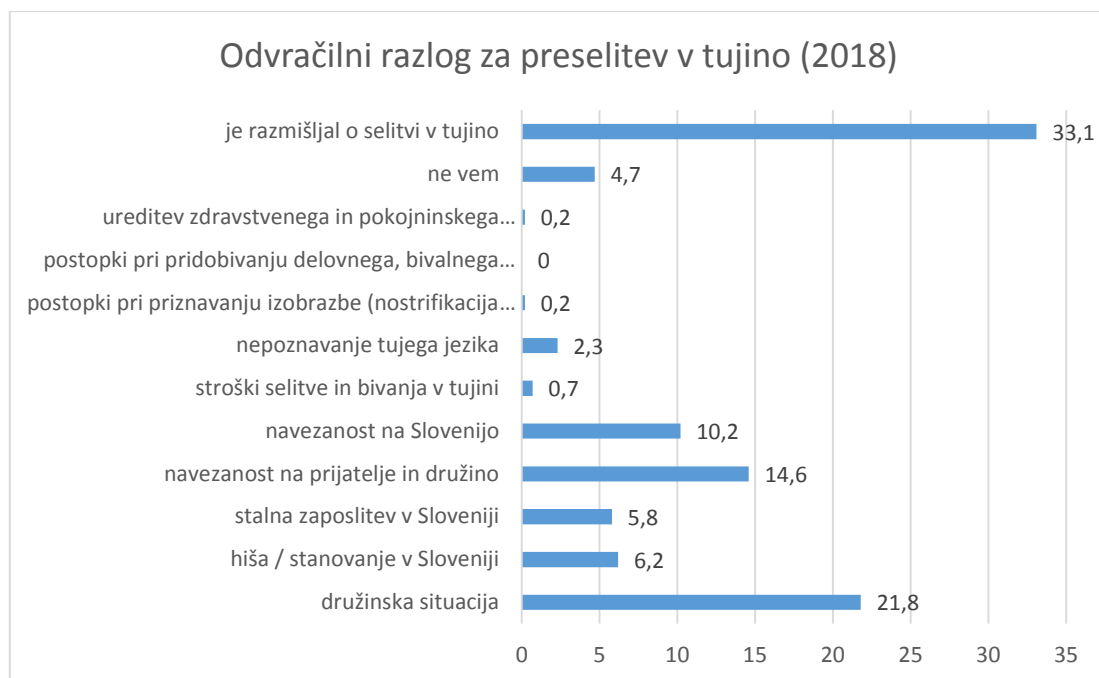
V15: Kakšen bi bil osnovni razlog trajne preselitve iz Slovenije?

Graf 22: Razlog trajne preselitve v tujino

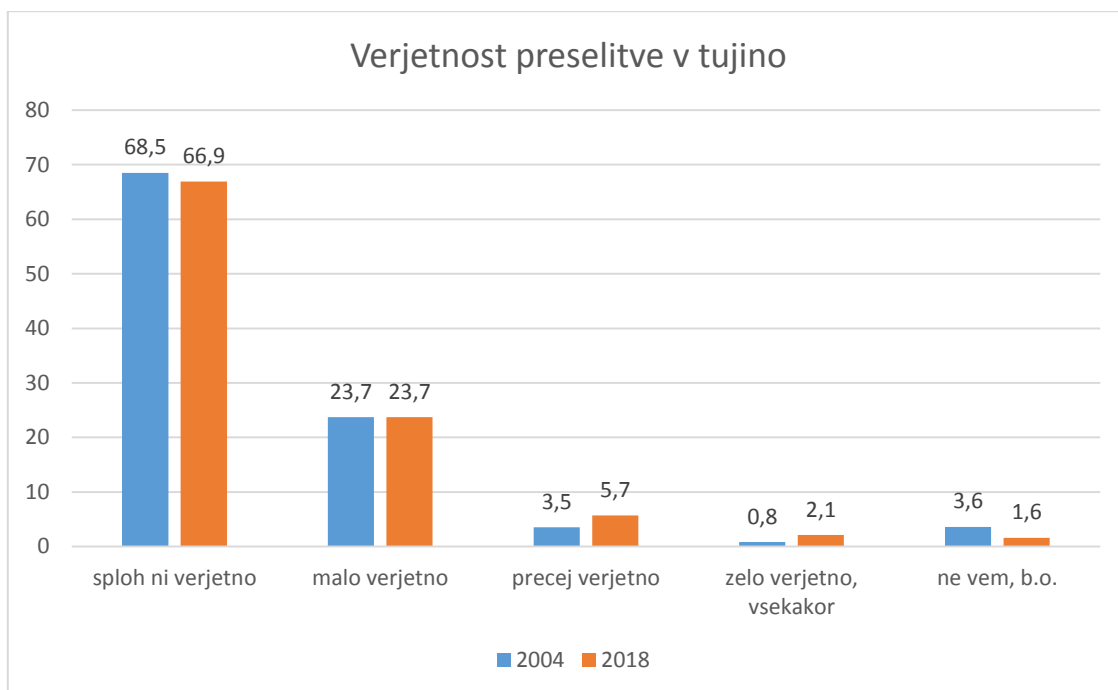
V16: Kaj je bil poglavitni razlog, da nikoli niste razmišljali o selitvi v tujino?

Graf 23: Odvračilni razlog za preselitev v tujino

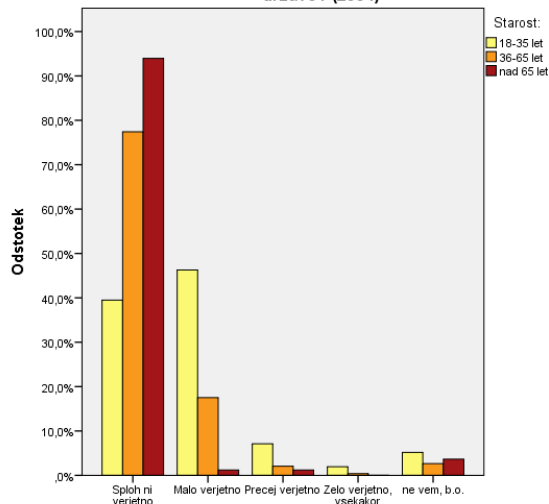
V17: Kolikšna je verjetnost, da se boste v prihodnjih petih letih preselili v neko drugo državo?

Graf 24: Verjetnost preselitve v tujino

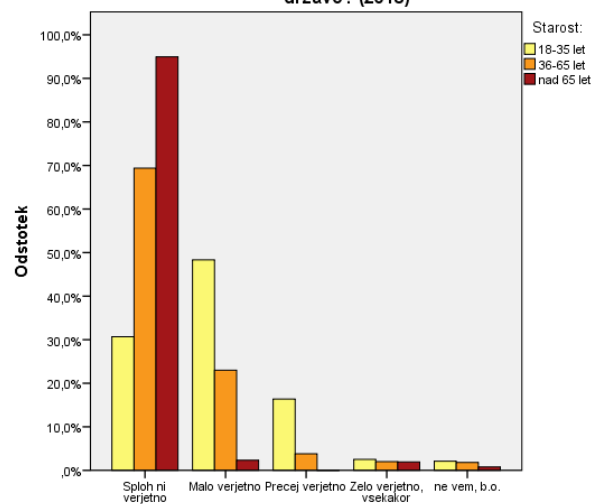

Graf 25: Verjetnost preselitve v tujino po starosti

Kolikšna je verjetnost, da se boste v prihodnjih petih letih preselili v neko drugo državo? (2004)

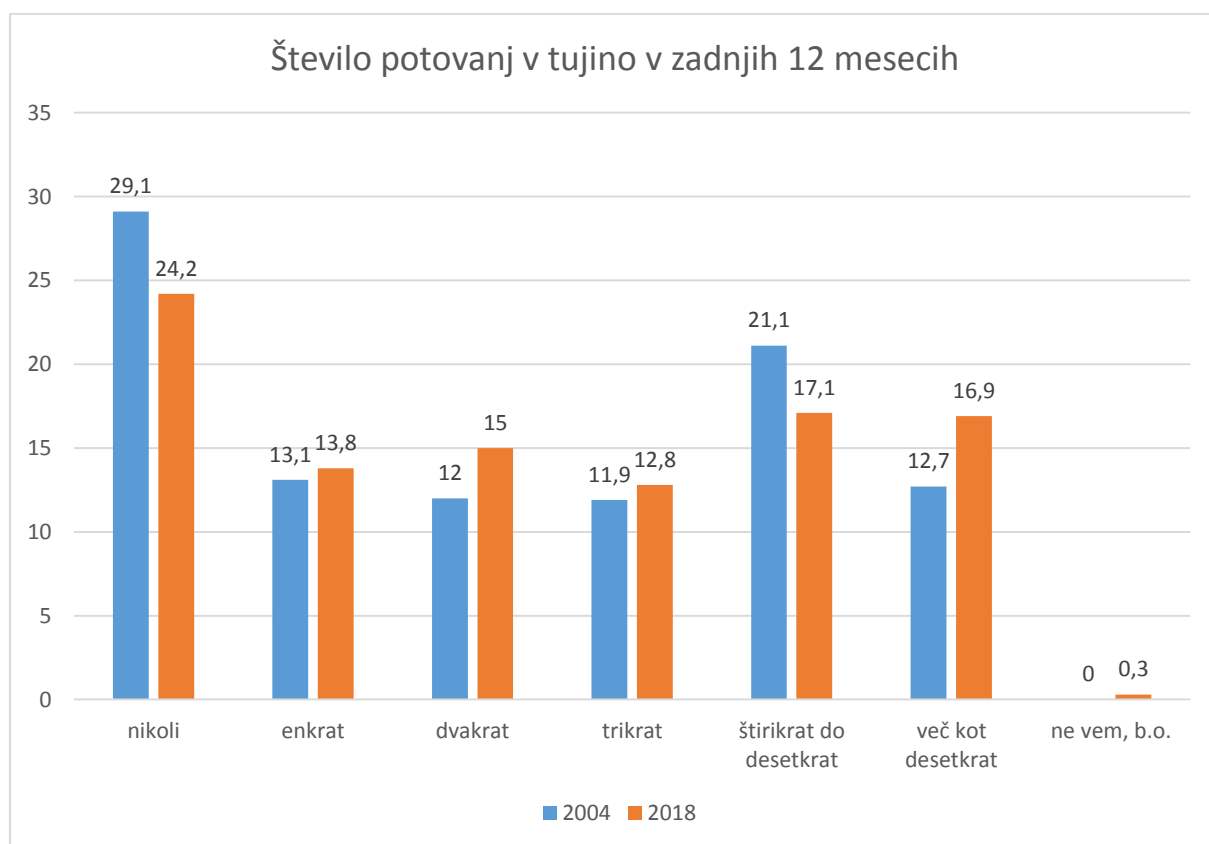

Kolikšna je verjetnost, da se boste v prihodnjih petih letih preselili v neko državo? (2018)

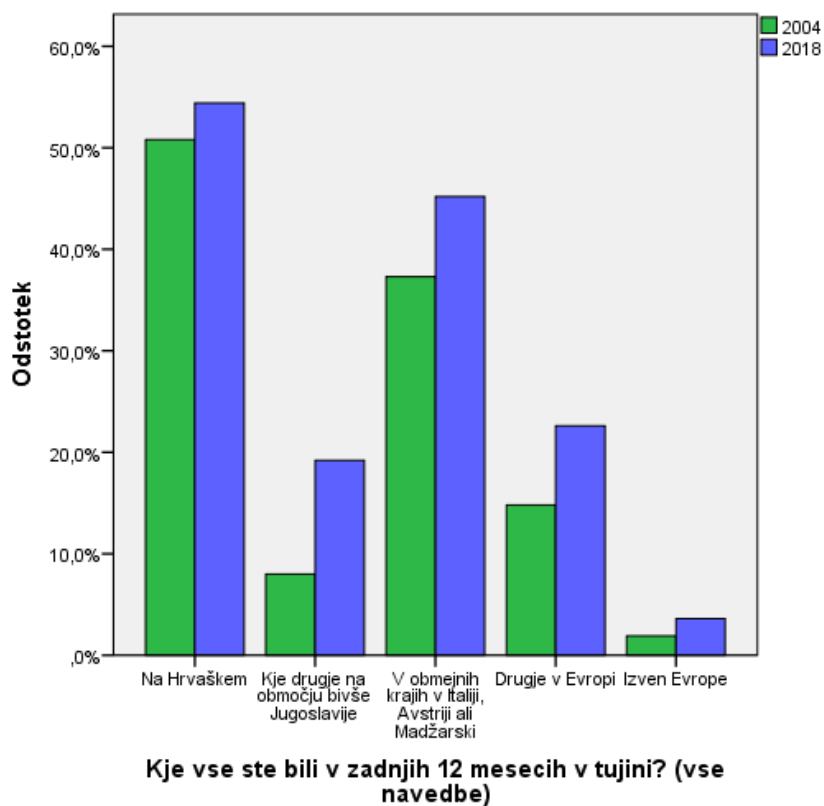
V18: Ali ste bili v zadnjih dvanajstih mesecih kdaj v tujini?

Graf 26: Število potovanj v tujino v zadnjih 12 mesecih

V20: Kje vse v tujini ste bili v zadnjih dvanajstih mesecih? Naštejte vse ustrezne odgovore.

Graf 27: Lokacija/geografska oddaljenost potovanja v tujino v zadnjih 12 mesecih

5.4 Kraj, vplivi iz okolja, ocena prostorskega razvoja države in lokalnega okolja, okoljska zavest

Kot najpomembnejše odlike nekega kraja (od 24 navedenih v anketi 2004 in 17 v anketi 2018) v povprečju prevladujejo varnost, bližina narave, čisto in urejeno okolje, oskrba in javne storitve ter zmernost hrupa. Vsi ostali razlogi imajo pogostnost nižjo od 25% izbire odgovora. Razlike med preučevanima obdobjema so majhne, vendar to ni presenetljivo (glej spodaj V21, T12, graf 28). V podobnih javnomnenjskih poizvedovanjih v preteklosti (od 1972 naprej) za druge potrebe, ki smo jih izvajali v našem raziskovalnem centru, so odgovori ves čas konstantni. Razumljivo se zmanjšuje pomen bližine avtoceste zaradi izgradnje večine odsekov oz. dograditve »avtocestnega križa« v toku časa. Prav tako se razumljivo zmanjšuje pripisovanje pomena dobri komunalni opremljenosti, saj se je le-ta v povprečju izboljšala in dograjevala. Tudi raziskave v drugih državah, kjer raziskovalci medčasovno preverjajo kako prebivalci vrednotijo (javne ali zasebne)

storitve, dejavnosti, infrastrukturne opremljenosti ipd., ki so že prisotne in dobro delujejo kažejo na ti. »učinek samoumevnosti«. Boljše kot so denimo dejanske cestne povezave, nižja je zaznava njihove pomembnosti. Pri obeh indikatorjih odlik kraja, ki ju testiramo: prometna dostopnost (»bližina avtoceste«) in vzdrževanost cest (»dobre ceste«) se kaže njuno nizko vrednotenje (8%, 11%) in se v letu 2018 še dodatno zniža za nekaj odstotkov.

Poudariti pa je potrebno še eno vrednotno značilnost: odnos do razvoja kraja kot odliko primerne kraja za bivanje (V21). V obeh časovnih točkah je razvojna odlika izrazito nizka (2004 = 4,4%, 2008 = 6,6%). Razloge za tako nizko vrednotenje razvojne usmerjenosti ne moremo zanesljivo interpretirati, sploh zato, ker v splošnem skoraj 2/3 vprašanih meni, da se njihov kraj razvija. Gre pa najverjetneje za splet dveh okoliščin. Ena okoliščina je enačenje razvoja s spremembami. V splošnem večina javnomnenjskih raziskav o naklonjenosti družbenim spremembam v Sloveniji kaže, da je le-ta nizka in med najnižjimi v EU, saj jo ljudje razumejo kot ogrožanje stabilnosti oz. tveganje (socialne) varnosti. Temu pritrjuje nizek delež (6%) aktivne participacije v lokalnem okolju, ki jo testiramo v V26: (*»Ali ste se že kdaj pridružili kakšni zahtevi ali protestni akciji v vašem kraju oziroma bivalnem okolju, da bi hitreje rešili določen problem?«*). Iz tega izhajajo različne ugotovitve o tem, da se v Sloveniji »nič ne premakne«. Druga okoliščina je, da je pojem *razvoj* preveč abstrakten in ljudje družbenega razvoja na splošno (in s tem razvoja kraja ali Slovenije) ne povezujejo z izboljšanjem osebne kvalitete življenja. Obe okoliščini sta pisotni pri vprašanju: *»Za katere namene bi bilo potrebno v Sloveniji in mojem kraju nameniti več prostora«* (V27). Pripisovanje pomena opciji *»Prostor za šport in rekreacijo«* je več kot dvakrat pogostejša od pomena opcije *»Visoko-tehnološki in razvojni parki«* za Slovenijo in še pogostejša za kraj bivanja. Zaznavamo sicer manjše premike v smer razvojno usmerjenega vrednotenja pri rabi prostora med obdobjema 2004-2018, vendar ta ni izrazita. Tudi tu se kaže ti. »egoistični individualizem«, ki je kot predmet razprav v Sloveniji prisoten že desetletja in ga raziskovalci pojasnjujemo kot shizofreno neskladje med egalitaristično komunitarno vrednotno orientacijo na eni strani in samozadostnostjo (Hočevar, 2005, Hafner-Fink, Uhan, 2016). Razvojna naravnost rabe prostora v tem smislu ogroža individualno kvaliteto življenja pri prevladujoči bivanjski preferenci *»hiša z vrtom«* v naravi.

Na drugih mestih smo že analizirali močan pomen bližine narave pri ocenjevanju kvalitete kraja v kontekstu prostorskih in okoljskih vrednot. Naša predpostavka je, da je za slovensko prebivalstvo izrazito značilno enačenje dveh pomenov, okoljskega (trajnostnega) in prostorskega

(ekstenzivnega): a) živeti z naravo in b) živeti v naravi. Tudi v tej anketi, v obeh časovnih točkah, namreč zaznavamo neskladnost v zavzemanju ljudi za čisto okolje in neokrnjeno naravo in njihove hkratne želje po bivanju v naravi ali čim bliže naravi. To se, kot bomo analizirali anketna vprašanja v naslednjem razdelku, v zvezi z dejansko in zaželeno bivanjsko tipologijo in načini poselitve, kaže v ekstenzivni rabi fizičnega prostora, ki je okoljsko netrajnosten.

Pri vprašanju o odlikah kraja za bivanje ni velikih razlik glede na demografske dejavnike (spol, starost, izobrazba). Kot pri drugih vprašanjih tudi tu sicer zaznavamo določene razlike, vendar ne statistično značilne. V starostni skupini do 35 let je nekoliko višje pripisovanja pomenu kulture in višine življenjskih stroškov. Šibka demografska diferenciacija je nekoliko presenetljiva prav pri postavki varnosti, saj se za razliko od ankete 2004 ne samo v splošnem okrepi, temveč je podobno razporejena tudi po velikosti naselij v katerih ljudje živijo. V anketi 2004 je bila za manjša naselja pogostost te odlike značilno manj navajana.

Kot smo komentirali že v predhodnem poročilu (2004/5) tudi tu izpostavljamo metodološko specifičnost. Respondente smo spraševali, kot je razvidno iz formulacije vprašanja (V21), o pet (5) najpomembnejših odlik kraja in ne po pomembnosti vsake posamično. Ugotavljamo namreč, da s »primoranjem« k selekciji oz. omejeni izbiri, pridobimo bolj realistične odgovore. To tudi pomeni, da je primerljivost podatkov te in drugih raziskav, ki merijo odlike krajev zgolj ilustrativna. V vprašanju o odlikah kraja respondenta smo pustili prosto izbiro odgovorov. Anketar je respondentu jasno nakazal, da gre v prvem primeru za odlike kraja nasploh, v drugem primeru pa za njegov/njen kraj, v katerem prebiva. V splošnem vprašanju (V21, T12) o odlikah kraja nasploh testiramo zelo konkretne, »vsakdanje« vrednote fizičnega bivanjskega okolja, v vprašanju, ki se nanaša na respondenta osebno, tj. željene lastnosti kraja v katerem živi (V22, T13) pa skušamo v povezavi z vprašanjem o »stvarem, ki bogatijo življenje« (V24), ugotavljati širši vrednotni okvir na osi individualizem/komunitarnost, svoboda/varnost, podobnost/različnost, ustvarjalnost/kultura itd. Glede na to, da je v obeh časovnih točkah (2004-2018) pripisovanje odlik izrazito nediferencirano, tj. pripisovanje podobne teže večini navedenih odlik sklepamo, da so življenjski slogi in pričakovanja ljudi podobna. V afirmativnem smislu prevladujejo utilitarne nad sodobnimi individualističnimi odlikami. Najnižje so torej vrednotene odlike svobode (»živeti po svoje«, kreativnost) in drugačnosti (»različni ljudje«). Razmerje med vrednotenjem *svobode in varnosti* je tudi sicer ključno za razumevanje vrednotnih vzorcev populacije. Vendar pa na vprašanje o motečih dejavnikih v bivalnem okolju

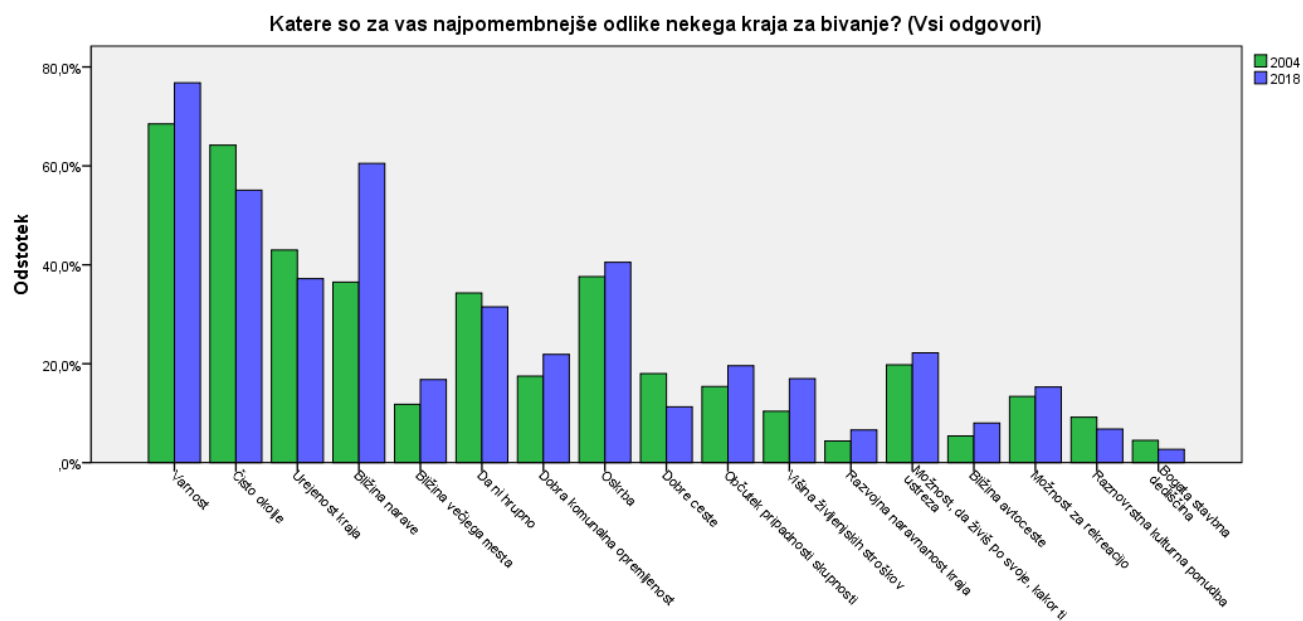
respondentov (V23, T14) tudi ni zaznati odklonilnega odnosa do priseljenih ljudi v njihovo okolje, z izjemo »ljudi z drugačnimi kulturnimi navadami«, kar kaže na odklonilnost do razlik med ljudmi. Sicer pa so tudi moteči dejavniki, tako kot odlike nediferencirani oz. so enakomerno razporejeni. Preprosto rečeno: ljudi nič zelo ne moti, obenem pa se nad ničemer ne navdušujejo. Glede na anketo 2004 se je v anketi 2018 edino pri oceni motečih dejavnikov značilno povečala negativna vrednost hrupa in sicer po vseh demografskih kriterijih.

V21 Katere so za vas najpomembnejše odlike nekega kraja za bivanje? Prosim naštejte za vas pet najpomembnejših odlik.

Tabela 12: Odlike kraja, primerne za bivanje, 2018

varnost (nizka stopnja kriminala)	77,5
čisto okolje (okolica, neonesnaženost)	55,6
urejenost kraja	37,5
bližina narave	61,0
bližina večjega mesta	17,0
da ni hrupno	31,8
dobra komunalna opremljenost (vodovod, kanalizacija)	22,1
oskrba (trgovina, šolstvo, zdravstvo)	40,8
dobre ceste	11,4
občutek pripadnosti skupnosti (razumevanje, poznavanje med ljudmi)	19,7
višina življenjskih stroškov	17,1
razvojna naravnost kraja	6,6
možnost, da živiš po svoje, kakor ti ustreza	22,4
bližina avtoceste	8,1
možnost za rekreacijo	15,4
raznovrstna kulturna ponudba	6,8
bogata stavbna dediščina	2,7
ne vem	0,9

Graf 28: Odlike kraja, primerne za bivanje, 2014-2018³

V22: Ali nam lahko poveste kako pomembne so za vas naslednje lastnosti vašega kraja?

Tabela 13: Odlike vašega kraja

			Popolno ma nepomem- bno 1	Nepome- m-bno 2	Pomem- bno 3	Zelo pomem- bno 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Velika izbira blaga in storitev	2014	4,28%	14,73%	56,92%	22,89%	1,19%
		2018	5,06%	27,03%	55,49%	10,60%	1,81%
b.	Velika raznoverstnost kulturnih, umetniških ustanov	2014	5,47%	23,48%	49,55%	20,20%	1,29%
		2018	3,53%	29,23%	53,49%	11,56%	2,20%
c.	Veliko možnosti za zabavo	2014	8,26%	28,66%	44,98%	17,41%	0,70%
		2018	4,97%	33,62%	52,53%	7,83%	1,05%
d.	Veliko zelenih površin	2014	0,40%	2,59%	43,68%	52,54%	0,80%
		2018	0,38%	1,05%	45,46%	52,44%	0,67%
e.	Različni ljudje od vsepovsod	2014	13,33%	42,99%	32,04%	9,45%	2,19%
		2018	6,30%	50,14%	35,15%	5,73%	2,67%
f.	Občutek osebne sproščenosti in svobode	2014	0,40%	1,99%	41,39%	55,52%	0,70%
		2018	0,29%	2,39%	40,69%	55,49%	1,15%
g.	Priložnost za	2014	5,87%	9,05%	40,80%	41,59%	2,69%

³ V anketi 2018 smo izpustili nekaj navedb zaradi metodološke skladnosti

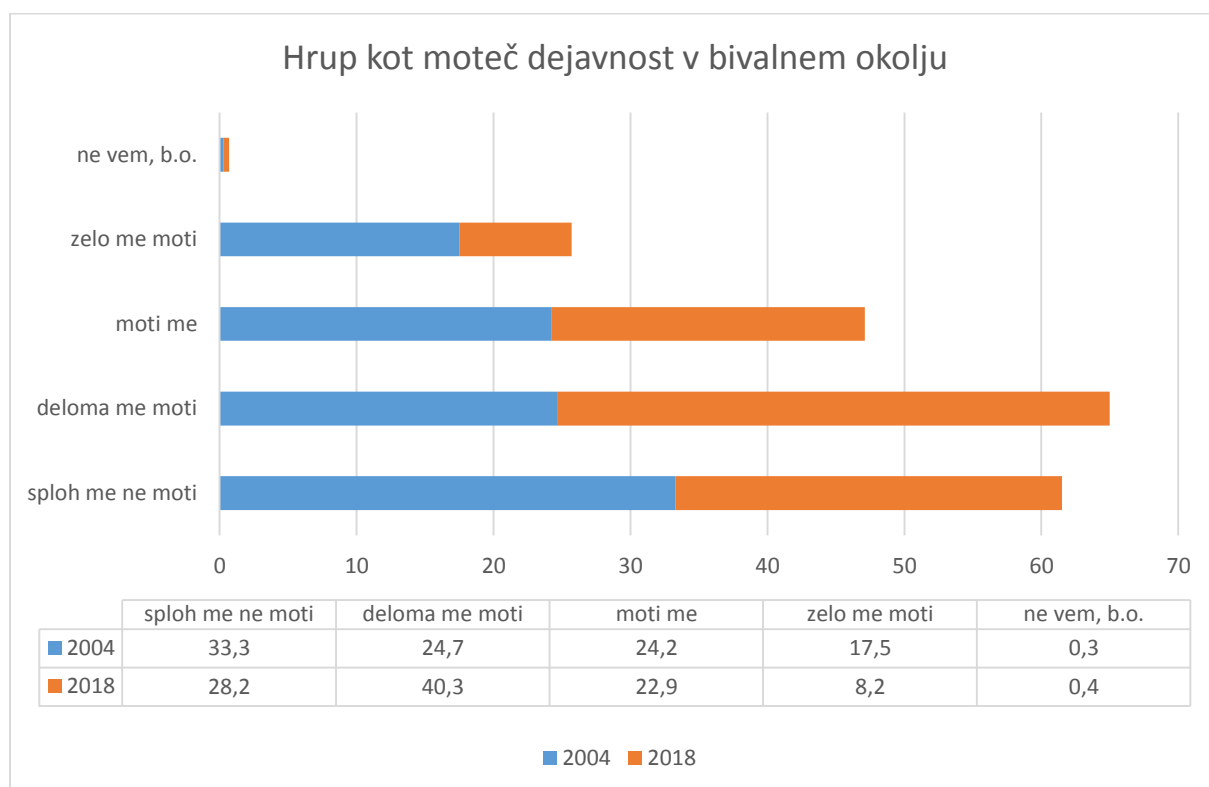
	izpolnitev						
	poklicnih ciljev – delovna kariera	2018	2,67%	9,55%	49,00%	35,34%	3,44%
h.	Razvijanje lastne	2004	2,29%	8,86%	48,36%	38,11%	2,39%
	ustvarjalnosti	2018	0,86%	5,06%	54,15%	37,06%	2,87%

V23 Ocenite, v kolikšni meri vas v vašem bivalnem okolju motijo naslednje stvari.

Tabela 14: Moteče v vašem bivalnem okolju

	sploh me ne moti	ne moti me	moti me	zelo me moti	ne vem	povp.:
	1	2	3	4	8	
a) različne vrste hrupa	28,2	40,3	22,9	8,2	0,4	2,11
b) različne vrste vonjav in smradu	22,3	39,5	27,1	10,7	0,3	2,26
c) onesnaženost okolice	22,0	33,9	29,8	13,7	0,7	2,35
d) radovedni sosede	26,6	40,5	21,7	10,6	0,7	2,16
e) vstavljanje reklamnih letakov v poštni nabiralnik	28,1	48,3	16,3	6,8	0,5	2,02
f) gost promet	23,3	40,8	26,6	9,0	0,4	2,21
g) na novo priseljeni ljudje	38,7	53,5	6,0	1,1	0,7	1,69
h) ljudje z drugačnimi kulturnimi navadami	33,5	48,1	12,7	3,8	1,8	1,87

Graf 29: Hrup kot moteč dejavnik v bivalnem okolju

V24: Prosimo, če navedete, katere tri od vseh spodaj navedenih dejavnosti vam po vašem mnenju najbolj bogatijo življenje.

Tabela 15: Dejavnosti, ki vam bogatijo življenje

		2004	2018
1 -	Sprehodi v naravo v okolici vašega kraja	53,29%	44,71%
2 -	Aktivno ukvarjanje s športom in rekreacijo	32,47%	28,37%
3 -	Potovanja po Sloveniji	20,02%	11,92%
4 -	Nakupovanje	9,26%	3,37%
5 -	Obiskovanje sorodnikov in prijateljev	35,66%	35,67%
6 -	Obiskovanje kulturnih prireditev	10,86%	8,65%
7 -	Biti doma, sam s seboj	8,27%	9,62%
8 -	Vzpostavljjanje in vzdrževanje stikov po internetu	1,59%	1,63%
9 -	Spremljanje in uporaba medijev	7,67%	2,79%
10 -	Biti doma, v krogu domačih	36,06%	41,73%
11 -	Izleti v naravo po Sloveniji	20,82%	25,29%
12 -	Potovanja po Evropi	11,35%	14,81%
13 -	Potovanja v eksotične kraje izven Evrope	7,07%	6,15%
14 -	Ustvarjalno delo	15,04%	14,62%
15 -	Delo na vrtu, sadovnjaku, vinogradu	25,90%	29,52%
16 -	Drugo	2,99%	2,40%
98 -	Ne vem, b.o.	0,20%	0,67%

V25 *Ali v splošnem menite, da se vaš kraj v zadnjih letih razvija, nazaduje ali se nič ne spreminja?*

Tabela 16: Vaš kraj nazaduje ali se razvija

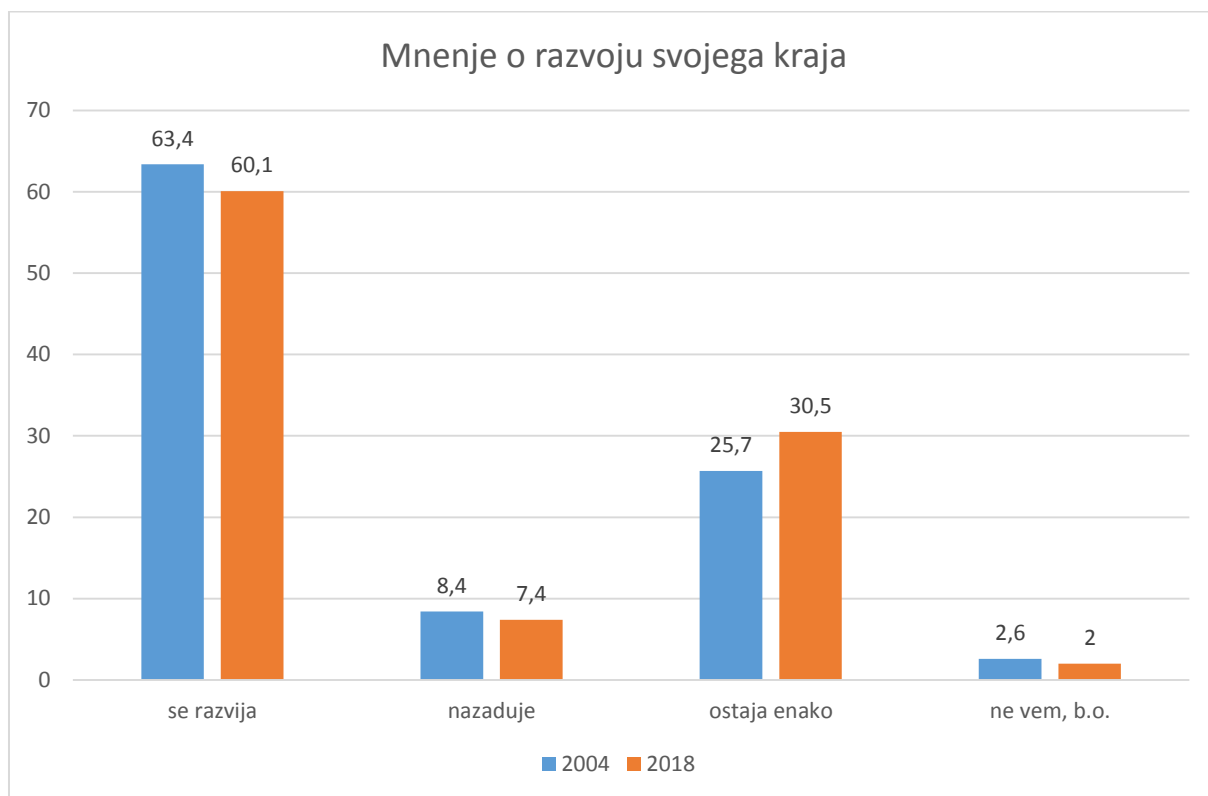
		2004	2018
1 -	Se razvija	63,38%	60,08%
2 -	Nazaduje	8,36%	7,45%
3 -	Ostaja enako	25,67%	30,47%
8 -	Ne vem, b.o.	2,59%	2,01%

V26 *Ali ste se že kdaj pridružili kakšni zahtevi ali protestni akciji v vašem kraju oziroma bivalnem okolju, da bi hitreje rešili določen problem?*

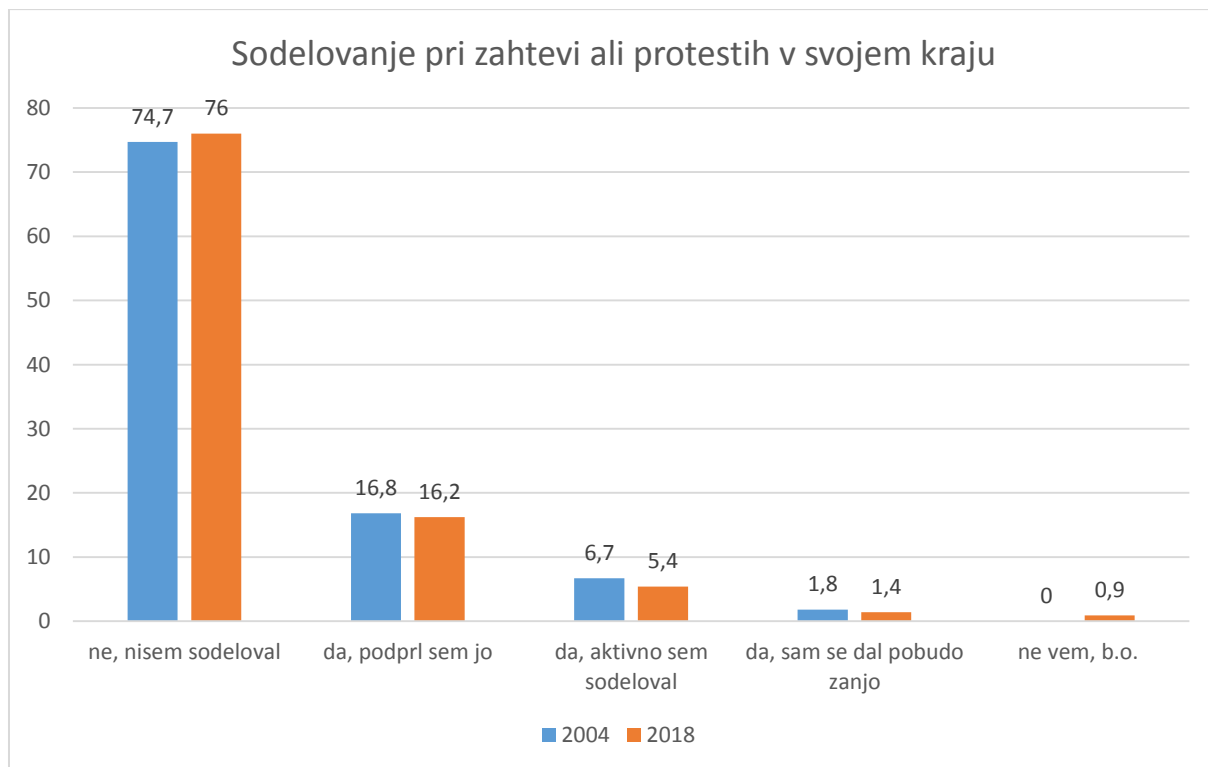
Tabela 17: Pridružitve zahtevi ali protestu v svojem kraju

		2004	2018
1 -	Ne, nisem sodeloval	74,73%	76,03%
2 -	Da, podprl sem jo	16,82%	16,24%
3 -	Da, aktivno sem sodeloval	6,67%	5,44%
4 -	Da, sam sem dal pobudo zanjo	1,79%	1,43%
8 -	Ne vem, b.o.	0,00%	0,86%

Graf 30: Mnenje o razvoju svojega kraja

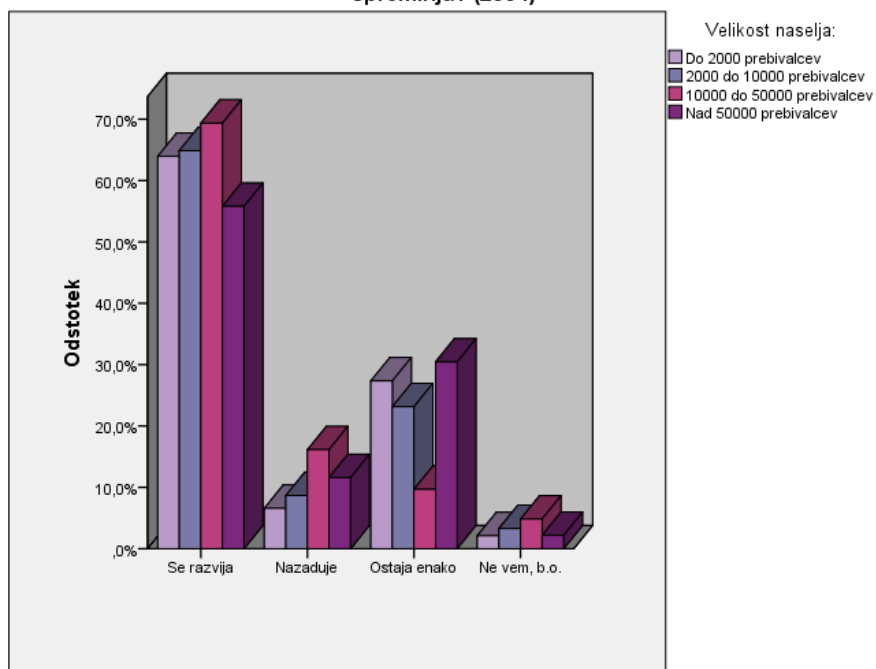

Graf 31: Sodelovanje pri zahtevi ali protestih v svojem kraju

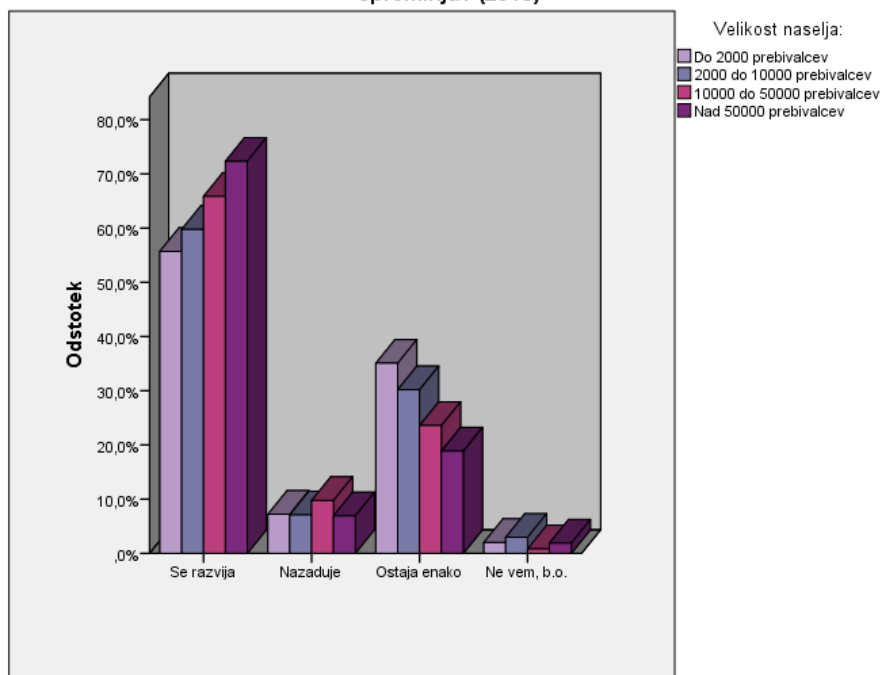
Graf 32: Mnenje o razvoju lastnega kraja, velikost naselja

Ali v splošnem menite, da se vaš kraj v zadnjih letih razvija, nazaduje ali se nič ne spreminja? (2004)

Graf 33: Sodelovanje pri protestih//zahtevah, velikost naselja

Ali v splošnem menite, da se vaš kraj v zadnjih letih razvija, nazaduje ali se nič ne spreminja? (2018)

V27 Za katere namene bi bilo po vašem mnenju potrebno nameniti več prostora v Sloveniji nasploh in posebej v vašem kraju. Izberite največ pet namenov za Slovenijo

Tabela 18: Potrebno nameniti več prostora: v Sloveniji, v vašem kraju

% odgovorov »izbere«	A. Slovenija		B. kraj	
	2004	2018	2004	2018
a. Industrija	42,79%	42,98%	20,70%	21,01%
b. Kmetijske površine	31,24%	46,90%	28,46%	32,28%
c. Stanovanja	58,51%	42,79%	47,66%	33,91%
d. Lokalne trgovine	14,53%	16,14%	30,75%	27,22%
f. Veliki nakupovalni centri	10,85%	3,25%	7,86%	3,92%
g. Obrtniške cone	27,06%	21,20%	24,38%	16,62%
h. Visoko-tehnološki in razvojni parki	23,28%	29,80%	11,84%	15,19%
i. Rekreacija, šport	46,77%	47,76%	60,50%	51,58%
j. Turizem	48,46%	45,27%	49,05%	42,22%
k. Zaščitena naravna območja	38,21%	38,78%	31,14%	31,81%
l. Prostori umetnosti in kulture	17,71%	15,19%	24,48%	16,71%
m. Ceste	25,87%	29,42%	31,24%	38,11%
n. Parkirišča	27,16%	24,16%	26,87%	21,59%

5.5 Vrednotenje prostorskega razvoja in varovanja okolja

Sklop (nabor) vprašanj in trditev o vrednotenju prostorskega razvoja, namembnosti prostora, dejanski ter željeni (anticipirani) bivanjski tipologiji je ključen pri interpretacij družbenih vrednot o prostoru in okolju. Med prvo in sedanjo izvedbo javnomnenjske ankete (2004-2018) smo interpretacijo rezultatov objavljali v znanstveni publicistiki in jih predstavljali na konferencah ter drugih javnih forumih.

Temelji vrednotnih vzorcev populacije, orientacije in njihove spremembe v časovni perspektivi je vedno potrebno obravnavati v luči širše in strukturno pogojene družbeno prostorske dejanskosti. Raziskovanje družbenih vrednot prostora in okolja namreč omogoča interpretativni okvir uradnih, primerjalnih statističnih podatkov ter drugih agregatnih zajetij (SURS, EUROSTAT, OECD ipd.). Z drugimi besedami: gre za »ogledalo stanja v prostoru«. javnomnenjsko preučevanje vrednot na reprezentativnem vzorcu populacije pomaga razumeti skladnosti in odstopanja v načinu poselitve, rabi prostora in ravnanjem s prostorom kot fizičnim okoljskim virom. Ob tem je ključna zaznava in anticipacija dolgoročnejših

sprememb v vrednotnih vzorcih populacije. Na eni strani so spremembe vrednot populacije rezultat tako individualnega kot kolektivnega ponotranjenja širših, objektivnih družbenih procesov, ti so naraščajoče nadnacionalni (EU integracija, globalizacija), na drugi strani pa »novi« vrednotni vzorci vplivajo na dejanske spremembe v prostoru in okolju.

Pred interpretacijo rezultatov ankete ilustrativno navajamo nekaj ažuriranih, v strokovni javnosti sicer že znanih (primerjalnih) statističnih podatkov, ki smo jih uporabili kot pojasnjevalni okvir v znanstvenih objavah (Hočevar et al, 2005, Hočevar, 2012a, 2012b, 2016).

Med državami Evropske unije ima Slovenija največji delež ljudi, ki živijo v samostojnih hišah, in sicer približno 67 % (sledijo ji: Madžarska in Romunija), medtem ko je povprečje v EU polovico nižje (34 %). Ob nizki oz. stagnantni rasti prebivalstva se je v Sloveniji v obdobju med leti 1970-2015 za več kot 2/3 % povečalo število bivališč, od leta 1960 naprej pa se je hkrati skokovito povečeval delež samostojnih hiš. Leta 2015 je bilo v Sloveniji v zasebni lasti ca. 85% stanovanjskih enot, kar je razen Madžarske in Romunije, najvišji delež v EU. Stanovanjska območja v večini slovenskih mest pokrivajo 2/3 urbane površine, v Ljubljani, Mariboru, Celju, Škofji Loki in obalnih mestih pa se za individualno stanovanjsko gradnjo porabi celo do 15-krat več zemljišč od porabe na stanovanje v blokovski gradnji. Povprečna neto velikost bivanjske površine na prebivalca v urbanem okolju je najmanj 15 % nižja kakor v ruralnem okolju. Bruto površina porabljenega zemljišča za enostanovanjsko hišo v predmestnih naseljih je približno 1000 m² s skupno bivanjsko površino med 200m² in 300m². Skoraj polovica bivališč v Sloveniji je izven urbanih naselij. Po metodologiji EROSTAT ima od skupaj 6000 naselij le 3 % status urbanega naselja, v njih pa živi približno polovica prebivalstva. Približno 90 % vseh naselij ima manj kakor 500 prebivalcev, v njih pa živi približno 35 % vseh prebivalcev. V 15 urbanih naseljih z več kakor 10.000 prebivalci živi manj kakor 35 % prebivalcev. Čeprav je delež neurbanih naselij v Sloveniji izrazito visok, se s kmetijstvom preživlja manj kakor 5 % prebivalstva. S kmetijstvom je ustvarjenega manj kot 3% BDP. Stopnja deagrarizacije v Sloveniji je ena najvišjih v EU, hkrati pa je stopnja urbanizacije med nižjimi v Evropi, nižja tudi od drugih nekdanjih socialističnih okolij (držav). Neobičajno razmerje med deagrarizacijo in urbanizacijo je neposredno vplivalo na značilni proces slovenske suburbanizacije. Raziskovalci to razmerje, odvisno od disciplinarnega pogleda, v svojih analizah prostorskega razvoja, različno označujejo: urbanizacija podeželja,

urbani primanjkljaj, suburbanizacijski presežek ali strukturna podurbaniziranost. Specifičen slovenski proces suburbanizacije je med drugim uokvirjal pomanjkljivo delujoči trg nepremičnin s premajhnim številom stanovanj in njihovo prepočasno gradnjo v mestih. Prevladovala je obsežna zasebna, v institucijah države in lokalnih skupnostih nenačrtovana in šibko regulirana gradnja enostanovanjskih hiš s pomanjkljivo komunalno opremljenostjo. Za samograditeljstvo so bili značilni neformalni mehanizmi pomoči in samopomoči. Zasebna gradnja individualnih hiš je bila zaradi ugodnega bančnega financiranja, možnosti postopnosti gradnje in cenenege dostopa do zemljišč lažje dosegljiva od nakupa stanovanj v mestih. V glavnem je šlo za lastna ali podedovana zemljišča ali za nakup cenениh občinskih zemljišč s spremenjeno namembnostjo (iz kmetijske v zazidalno). Posledica neformalne gradnje na deagrariziranih območjih so bili drobitev kmetij, spreminjanje namembnosti kmetijskih zemljišč in veliko število gradenj brez lokacijskih in gradbenih dovoljenj. Tovrstna gradnja je bil eden pomembnejših socialnih »blažilcev« (izenačevalcev) negativnih učinkov nesmotrne prostorske politike države, ki je »zavirala« intenzivno gradnjo na mestnih območjih. Posledice se kažejo v razpršeni poselitvi z nizkimi gostotami in prevlado prosto stoječih enodružinskih hiš. Industrializacija je bila dosežena z »manjšo stopnjo naraščanja urbanega prebivalstva« in občutno nižjo poselitveno gostoto prebivalstva kakor v večini drugih evropskih držav.

Pri raziskovanju stališč o načinih in namenih prihodnje rabe prostora se analitično poslužujemo instrumentov, ki omogočajo večjo zanesljivost merjenja. Presodili smo, da je v sklopu vprašanj o razvojno naravnanih vrednotah smiselno postavljati različne, tudi »obrnjene« trditve pri katerih testiramo stopnjo strinjanja. Gre za zahtevno problematiko o kateri ljudje neposredno morda sploh ne razmišljajo. Poleg tega zajemamo reprezentativni vzorec populacije z različnimi demografskimi značilnostmi. Pomembno je denimo, da starejši in manj izobražen človek s podeželskega naselja razume vprašanje/trditev enako kot mlajši bolj izobražen človek z mestnega naselja. Trditve v bateriji vprašanj o razvojnih ukrepih (glej T19) so utežene s pogojem in ti. utežitvijo izražanja stališča, kar respondenta prisili k tehtnejšemu razmisleku (npr. glej T19d: varovati kmetijska zemljišča na račun stanovanjske gradnje). Stopnja strinjanja ali nestrinjanja s trditvijo kaže na prevladujočo vrednotno usmeritev prihodnje rabe prostora (npr. prehranska samooskrba ali reševanje stanovanjskih problemov).

Medčasovna primerjava (2004-2018) kaže določene premike v vrednotenju fizičnega prostora in stališča o namembnosti le-tega v prihodnje. Kot pri drugih formulacijah v celotnem vprašalniku je premik v vrednotah zlasti v prerazporeditvi jakosti strinjanja ali nestrinjanja, ob seštevku enega in drugega pola (sploh se ne strinjam, ne strinjam se in popolnoma se strinjam, strinjam se), ne pa toliko v popolni spremembi stališč. Tako je še vedno visok delež neskladnosti, tj. protislovnostjo med podporo strnjeni in razpršeni poseljenosti (pozidavi). Ob zastavitvi nasprotujočih trditev smo želeli ugotoviti trdnost stališč o tej problematiki. Ugotavljamo, da se je v splošnem in v povprečju še okrepila dejanska podpora razpršeni gradnji oz. se je zmanjšala podpora strnjeni gradnji. Kot v prvi anketi tudi sedaj ne zaznavamo značilnih demografskih razlik, razen zmerne razlike glede na velikost in tip naselja. Večje kot je naselje v katerem respondent/ka dejansko živi, manjša je naklonjenost razpršeni gradnji. V anketi 2018 zaznamo značilno povečan delež strinjanja z razpršeno pozidavo v naseljih z 10.000-50.000 prebivalci.

Občutljivost za regionalne ambientalne kvalitete (v širšem smislu kulturne dediščine) pri gradnji se v obeh obdobjih značilno ne spreminja in ostaja v povprečju tretjinska. 1/3 vprašanih ne soglaša s tem, da se je pri (prihodnji) gradnji potrebno držati tradicije. V anketi 20018 zaznavamo večjo občutljivost pri srednje velikih naseljih. Nekoliko več vprašanih prioriteto podpira zaščito kmetijskih zemljišč, pred gradnjo za bivališča. Povezava med (prostorskim) redom in dostopnostno komoditeto se ne spreminja. Na načelni ravni so ljudje bolj naklonjeni redu (ca. 75%) kot načelu »z avtom do vrat« (ca. 25%). Če bi v splošnem opisali naklonjenost trajnostno naravnemu razvoju, lahko rečemo, da je ta sorazmerno skromna in se v štirinajstih letih ni spremenila.

Pri stališčih o trditvah glede reševanja problematike nelegalnih (»črnih gradenj«) (glej T20) zaznavamo sedaj nižjo stopnjo naklonjenosti težjim sankcijam (npr. rušenju) kot v anketi 2004. V širšem kontekstu gre za vprašanje vrednot spoštovanja prostorskega reda. V splošnem ugotavljamo, da se je pri vseh vprašanjih, ki meri to dimenzijo deklarativno sicer povečalo pozitivno vrednotenje prostorskega in okoljskega reda, podrobnejša analiza pa pokaže retrogradnost ali vsaj krepitve neskladnosti v stališčih. Zanesljivost enoznačne interpretacije seveda ni popolna, saj nismo mogli meriti vseh parametrov oz. ozadij stališč o prostorskem redu. Zgolj predvidevamo lahko, da je časovni odmik od obdobja v katerem so bile nelegalne gradnje številčnejše botroval večjemu deležu naklonjenosti zmernim sankcijam

(plačilu kazni), v smislu »nižjih kazni za nazaj«. Poizkus diferencirane analize tega vprašanja po demografskih kriterijih in križanja z vprašanjem o okoljskih sankcijah pri varovanju narave (V31, T21) ni pokazal značilnih razlik oz. korelacij. V obeh obdobjih je skladna ugotovitev, da je nižje vrednoten prostorski red kot ščitenje narave (vključno z divjimi živalmi). Na deklarativni ravni se, po pregledu primerjalnih raziskav, podpora zaščiti narave ne razlikuje od tistih v drugih okoljih EU in je sorazmerno visoka, tudi ko gre za podporo sankcioniranju onesnaževanja. Kot smo na kratko omenili že v uvodu, pa vrednote slovenske populacije zaznamuje problematično, netrajnostno enačenje »živeti z naravo« in »živeti v naravi«, kar je najbolj očitno pri željenem tipu bivanja: »hiša z vrtom izven naselja« (torej v načinu razpršene poselitve v naravi). Druga vrednotna značilnost je netrajnostni odnos do »ekstenzivnega trošenja bivanjskega prostora«, tako v smislu poselitvenega razraščanja kot količine oz. volumna porabljenega (»zapečatenega«) fizičnega prostora v okolju. To se nazorno kaže pri vprašanju/trditvah (glej V30, T21) o nizki podpori višjega obdavčenja bivanjskega prostora, če površina ni v neposredni bivanjski rabi, visokem deležu strinjanja z gradnjo v večjem obsegu za potomce in nizki pripravljenosti za oddajanje v najem neizrabljenih bivanjskih površin. V anketi 2018 sicer zaznavamo premik k racionalizaciji razumevanja (ekonomizaciji) bivanjskega prostora, vendar ta premik še ne omogoča sklepanja povezanosti na okoljsko zavedanje v zvezi s tem. Nenaklonjenost strnjeni poselitvi kaže tudi značilno negativno vrednotenje večjih (in »milijskih«) mest (glej V33, T24), kar v širšem vrednotnem kontekstu konceptualno pojasnjujemo s »protiurbanim sentimentom« (Hočevar, Uršič, 2007).

Analiza vrednot v razmerju poselitvene strnjenosti/razpršenosti, rabe prostora in okoljske zavesti je v povezavi s fenomenom poselitvenega razraščanja (Hočevar, 2012a). Ena ključnih družbenih posledic poselitvenega razraščanja je nesonaravnost, ta pa povzroča okoljsko degradacijo v vseh njenih razsežnostih. Ko gre za obravnavo okoljskih posledic poselitvenega vzorca in širše – »zapečatenega« grajenega prostora (ang. *sealed land*), se osredotočamo na vidik rabe prostora, zlasti na gostoto poselitve. V tem primeru nas zanima ekstenzivnost rabe in trošenja prostora (ang. *land use*) glede na stopnjo razpršenosti pojava v prostoru in volumna porabe na enoto (npr. *per capita*, na gospodinjstvo, na objekt, na storitev) v posameznem teritorialnem okviru. Ta problem bi lahko poimenovali tudi »bivanjsko potrošništvo« kot sestavni del sodobnega fenomena potrošništva. Povedano s primerom: bolj ko je poselitev razpršena in več ko posameznik porabi fizičnega prostora za svoje bivanje ali

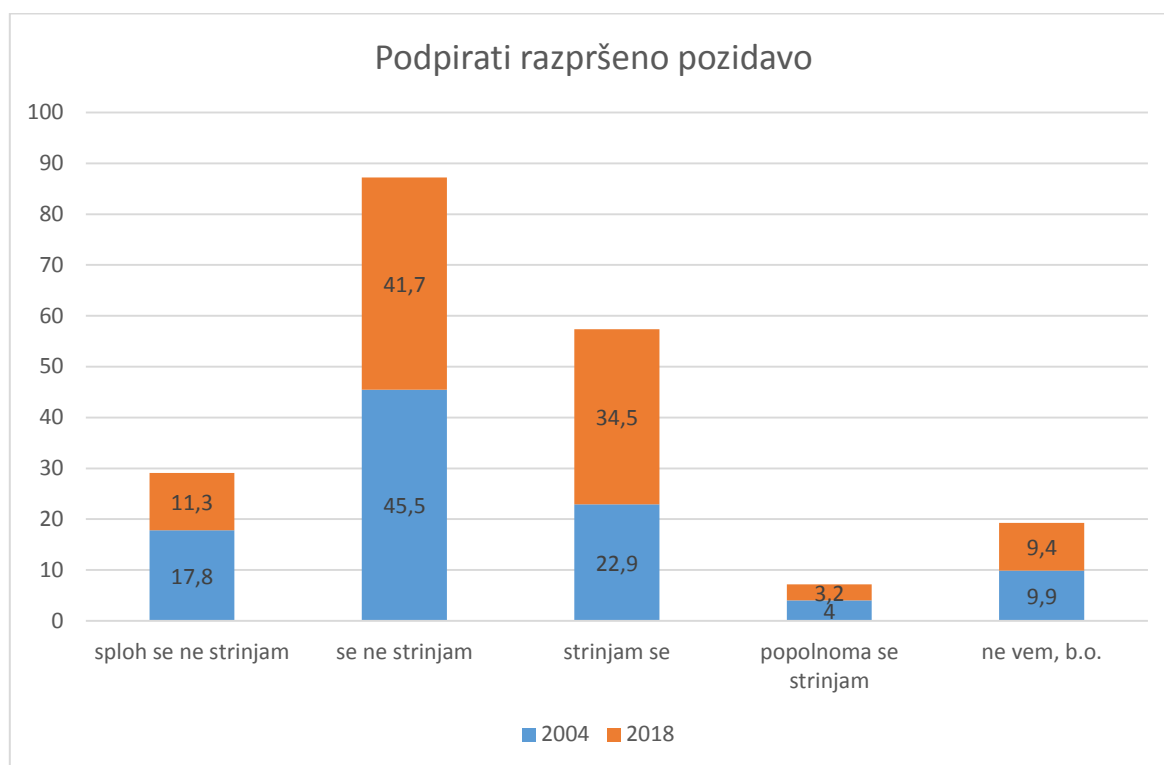
delovanje (npr. mobilnost), bolj je trošenje grajenega prostora ekstenzivno in večja je stopnja okoljske obremenitve. Ob tem je treba izpostaviti na videz samoumevno, vendar v dožemanju slovenskega prebivalstva nezavedno posledico trošenja volumna poselitvenega prostora na enoto – infrastrukturna omrežja in objekte – zlasti mobilnostne in storitvene prostore (npr. ceste in krožišča, parkirišča, nakupovalna »središča« ipd.), ki predstavljajo večji delež v celoti »zapečatenega« grajenega prostora. V Sloveniji, na primer, so spremembe rabe prostora (zemljišč) zaradi gradnje prometnih omrežij in s tem povezanimi objekti večkratnik porabe površin glede na druge dejavnosti.

V28: Katere urbanistične in druge razvojne ukrepe naj bi podpirali v Sloveniji?

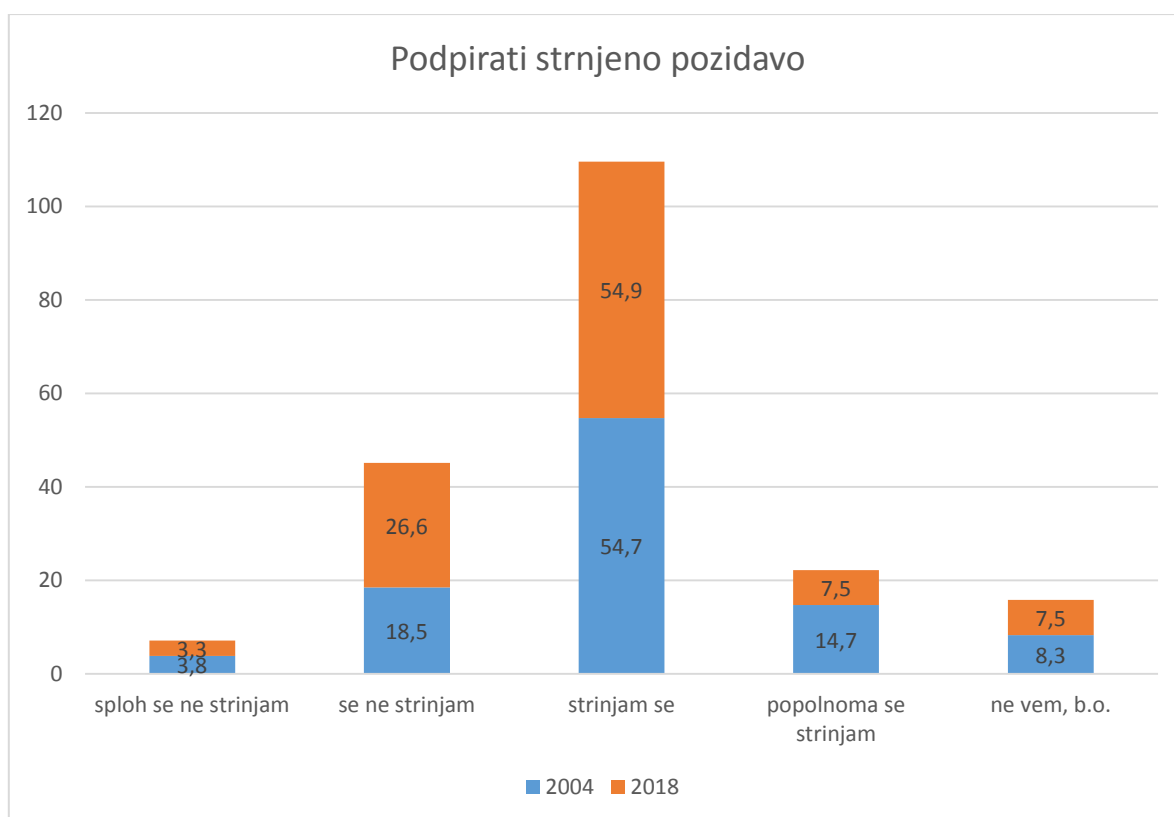
Tabela 19: Podpiranje razvojnih ukrepov

			Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinja m se 3	Popolno -ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Podpirati razpršeno pozidavo na samem, izven strnjenih naselij.	2004	17,81%	45,47%	22,89%	3,98%	9,85%
		2018	11,27%	41,74%	34,48%	3,15%	9,36%
b.	Podpirati strnjeno pozidavo v naseljih.	2004	3,78%	18,51%	54,73%	14,73%	8,26%
		2018	3,34%	26,65%	54,92%	7,55%	7,55%
c.	Držati se tradicije gradnje v posameznih regijah ne glede na ceno.	2004	4,48%	29,15%	43,68%	11,34%	11,34%
		2018	3,06%	25,41%	51,19%	10,60%	9,74%
d.	Varovati kmetijska zemljišča, četudi z zaustavljanjem stanovanjske gradnje.	2004	1,49%	14,23%	54,43%	22,69%	7,16%
		2018	0,86%	10,41%	55,30%	27,03%	6,40%
e.	Pomembnejši je red v naselju kot pa to, da prideš z avtom do vrat.	2004	1,99%	14,43%	50,95%	26,57%	6,07%
		2018	2,20%	15,19%	57,21%	21,30%	4,11%

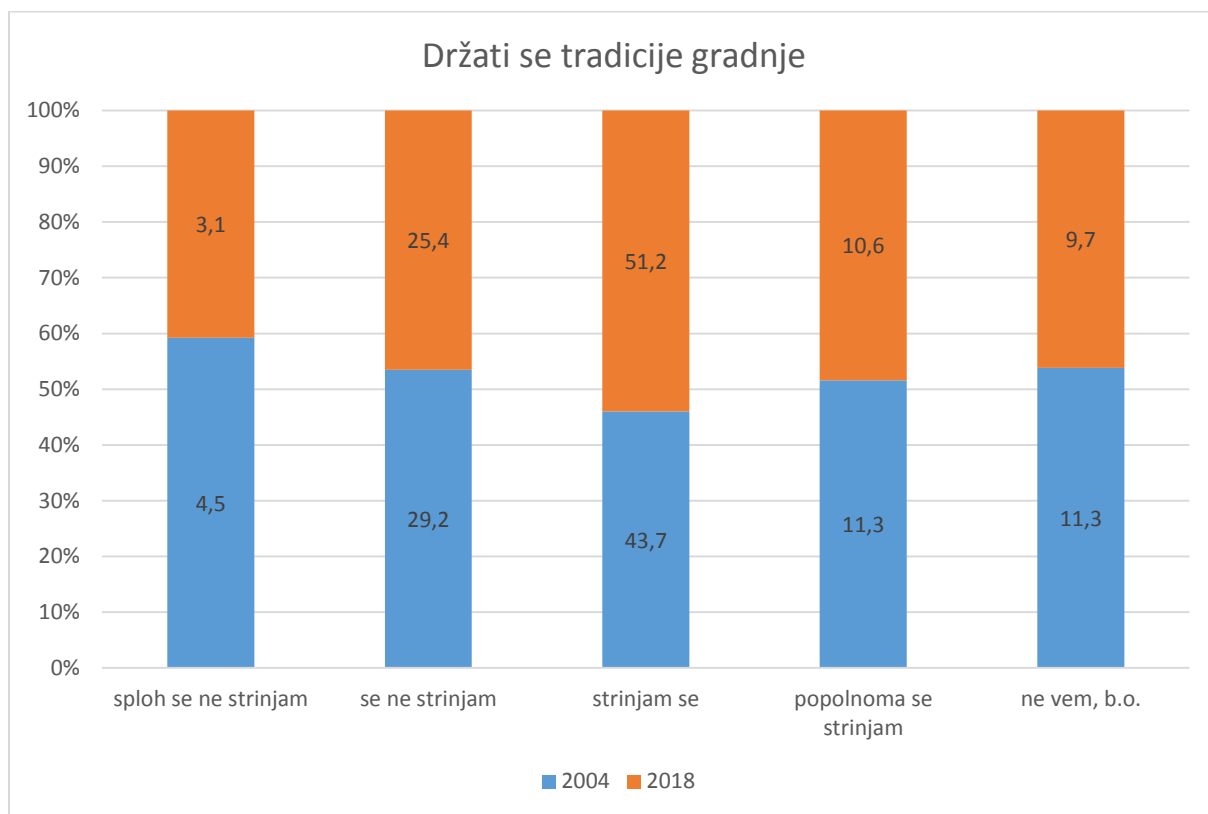
Graf 34: Podpiranje razpršene pozidave

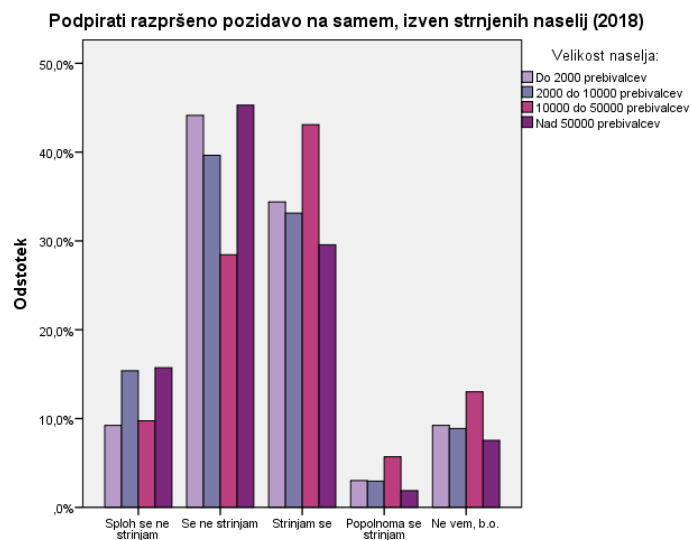
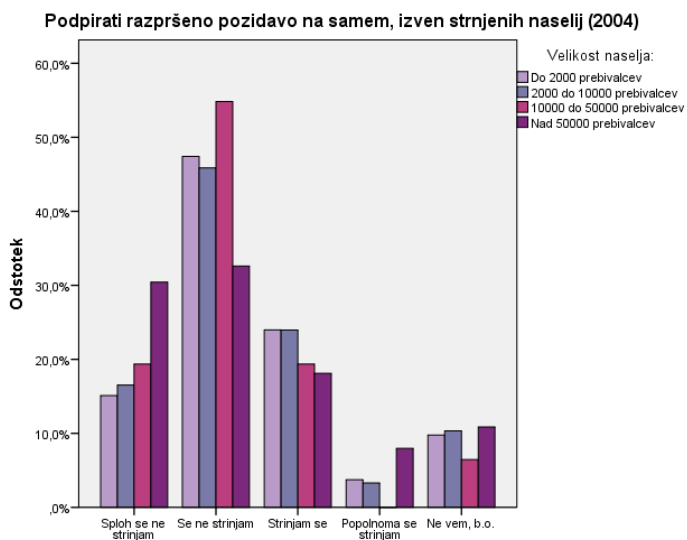
Graf 35: Podpiranje strnjene pozidave

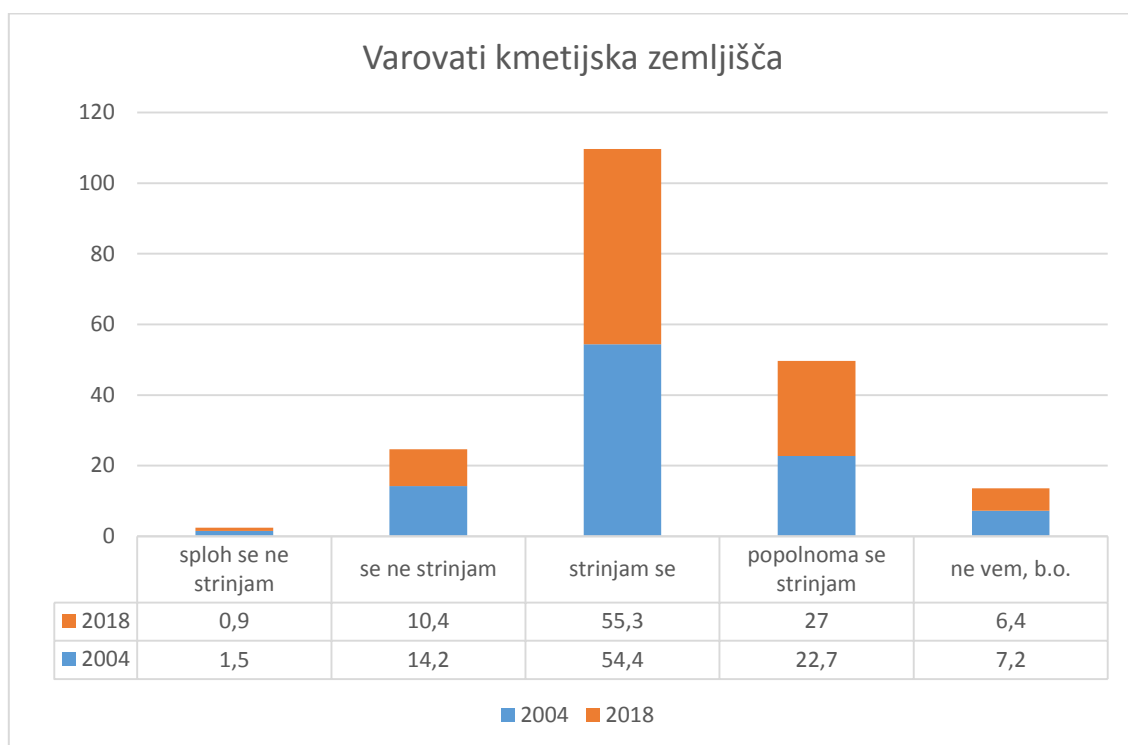
Graf 36: Držati se tradicije gradnje

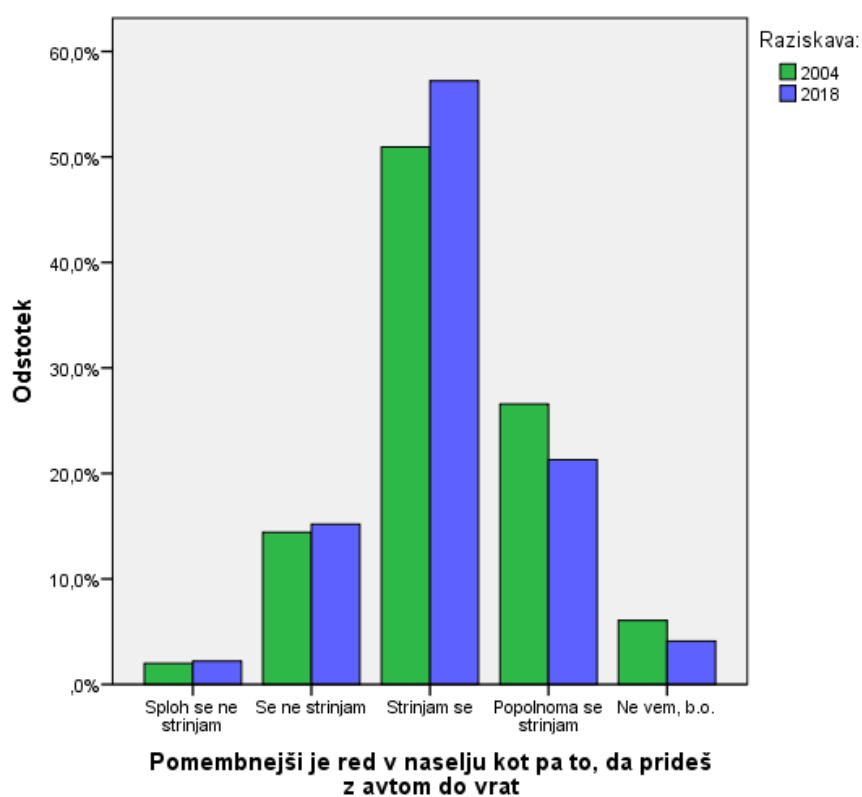
Graf 37: Podpiranje razpršene pozidave na samem, izven strnjenih naselij (2004, 2018)

Graf 38: Varovati kmetijska zemljišča

Graf 39: Red v naselju - z avtom do vrat

V29 Kako pa bi bilo po vašem mnenju mogoče v Sloveniji urediti problem z nelegalnimi gradnjami oziroma z “gradnjo na črno”?

Tabela 20: Kako reševati problem nelegalnih ("črnih gradenj")?

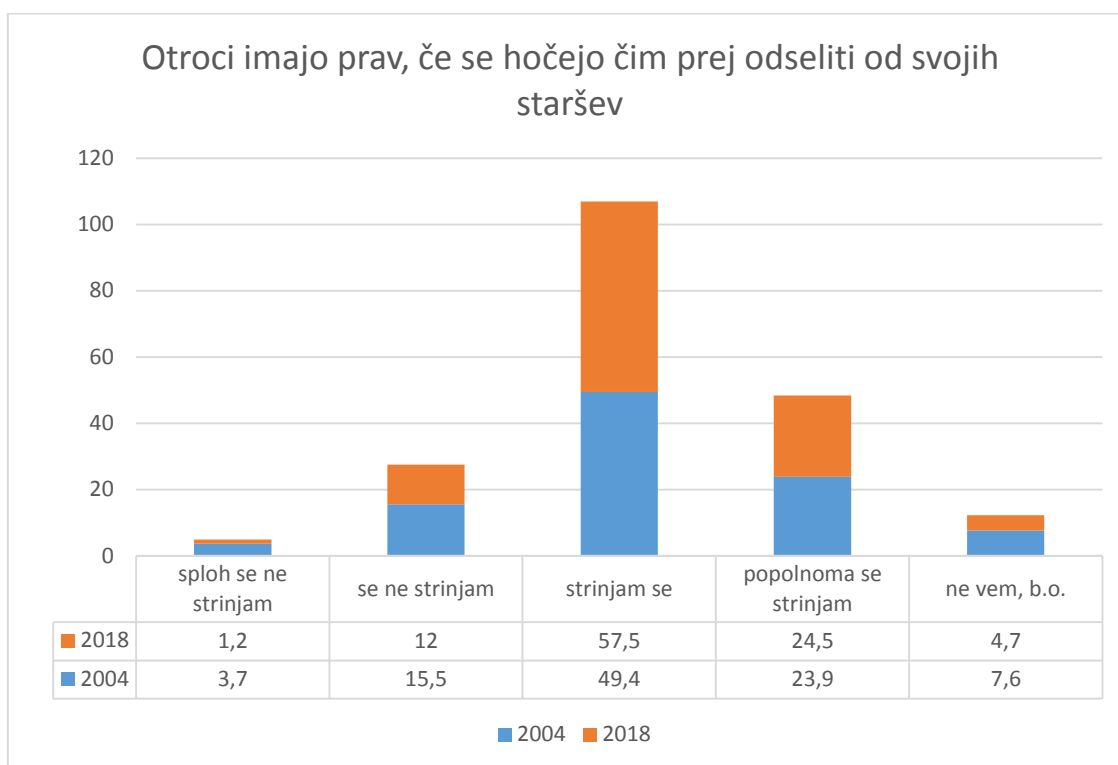
		2004	2018
1 -	Potrebno je porušiti vse do sedaj na črno zgrajene objekte.	14,33%	14,14%
2 -	Potrebno je porušiti samo tiste na črno zgrajene objekte, ki kvarijo estetsko podobo krajine, ostale pa legalizirati.	27,16%	17,96%
3 -	Vse na črno zgrajene objekte je potrebno legalizirati brez denarnih odškodnin.	7,86%	6,88%
4 -	Vse na črno zgrajene objekte je potrebno legalizirati, graditelji pa naj plačajo ustrezno kazen.	37,01%	51,00%
8 -	Ne vem, b.o.	13,63%	10,03%

V30: V kakšni meri se strinjate ali ne strinjate z naslednjimi trditvami?

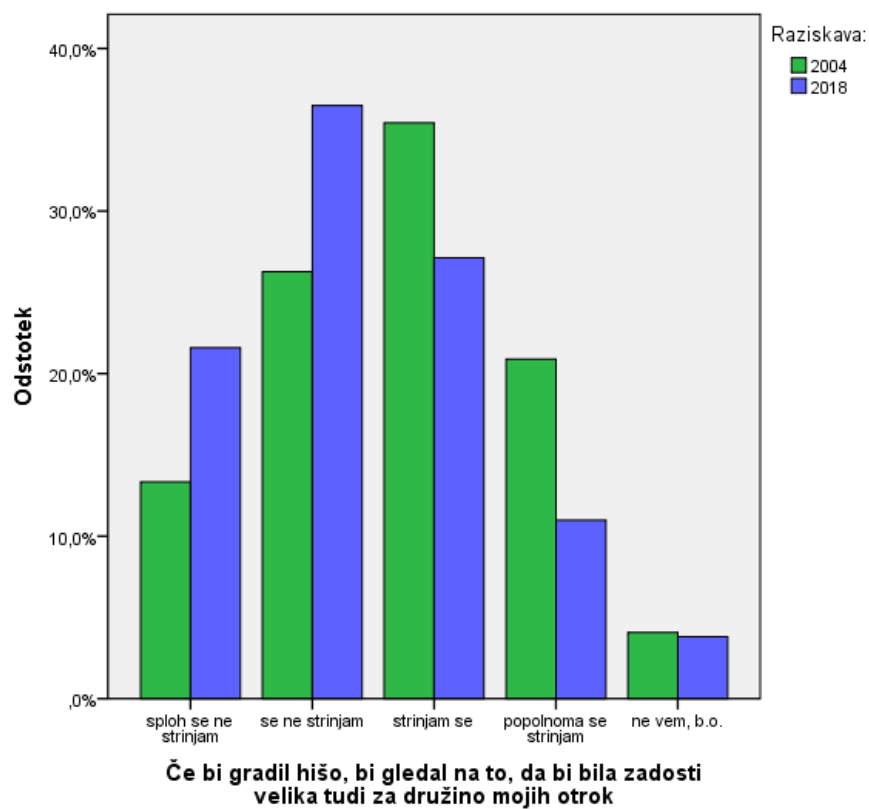
Tabela 21: Bivanjske vrednote in raba prostora

		Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinja m se 3	Popolno -ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Otroci imajo prav, če se hočejo čim prej odseliti od svojih staršev.	2004 3,68%	15,52%	49,35%	23,88%	7,56%
		2018 1,24%	12,03%	57,50%	24,55%	4,68%
b.	Če bi gradil hišo, bi gledal na to, da bi bila zadosti velika tudi za družino mojih otrok.	2004 13,33%	26,27%	35,42%	20,90%	4,08%
		2018 21,59%	36,49%	27,13%	10,98%	3,82%
c.	Socialna stanovanja naj bi gradili posebej, tako da to ne bi motilo premožnejših prebivalcev v okolici.	2004 31,04%	42,39%	17,31%	4,28%	4,98%
		2018 38,01%	38,40%	16,52%	2,01%	5,06%
d.	Tisti, ki imajo veliko neizkoriščenega prostora v svojem stanovanju ali hiši, naj plačajo višji davek na nepremičnine.	2004 19,70%	38,71%	23,68%	11,24%	6,67%
		2018 24,74%	40,31%	23,02%	5,35%	6,59%
e.	Tudi če bi imel veliko stanovanje, bi se rajši odrekel zaslužku, kot pa da bi oddajal sobe v najem.	2004 10,95%	28,66%	39,00%	15,72%	5,67%
		2018 7,64%	29,51%	36,77%	18,05%	8,02%
f.	Na stanovanje gledam zelo praktično in se ne ubadam s tem, kako bi ga polepšal.	2004 8,76%	35,92%	40,80%	11,04%	3,48%
		2018 11,94%	37,82%	39,54%	9,07%	1,62%

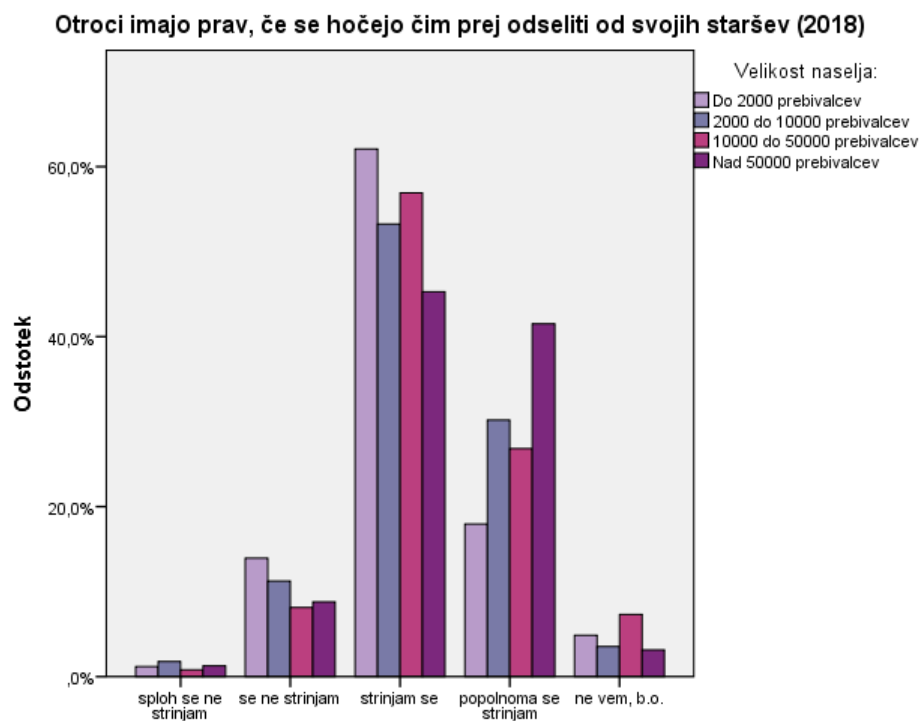
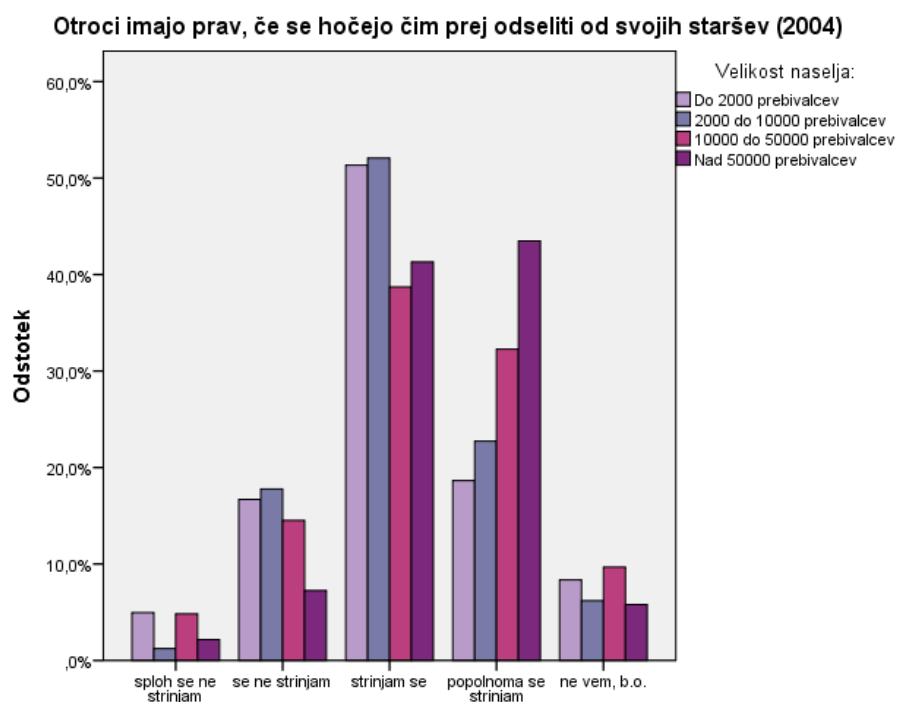
Graf 40: Otroci imajo prav, če se hočejo čim prej odseliti od svojih staršev

Graf 41: Gradnja hiše - velikost

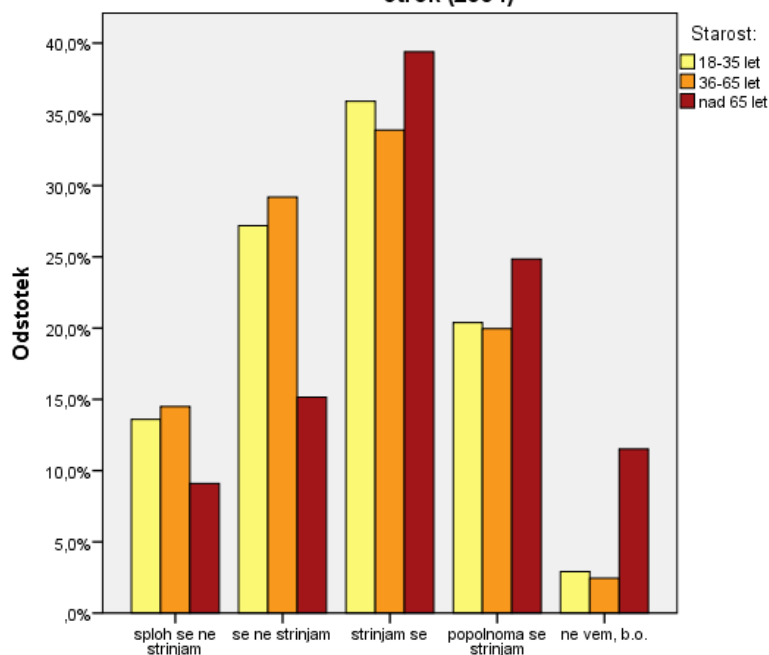

Graf 42: Otroci imajo prav, če se hočejo čim prej odseliti od svojih staršev - po velikosti naselja

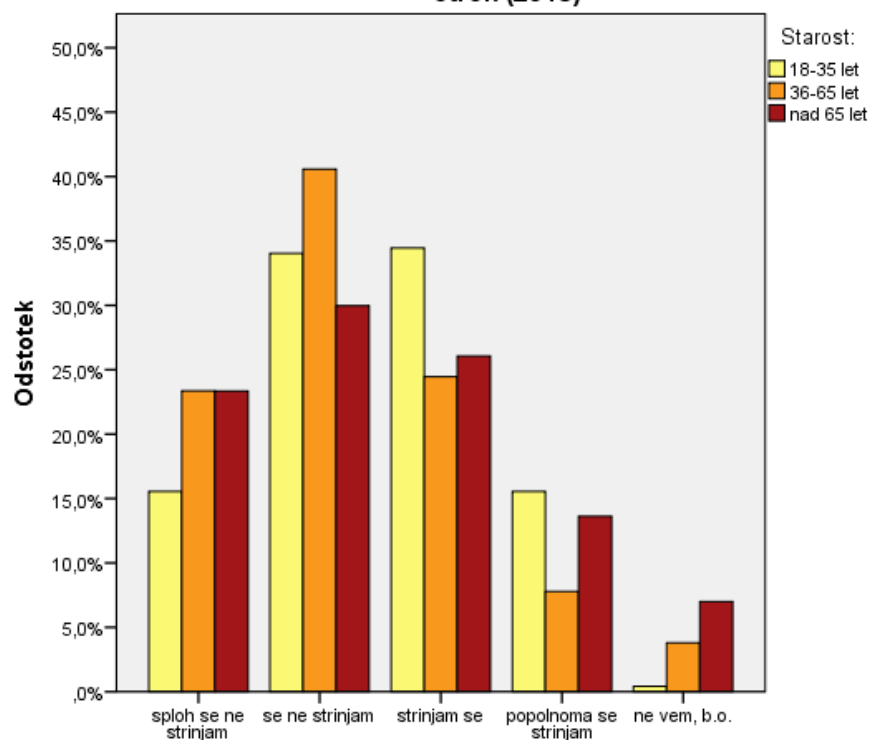

Graf 43: Gradnja hiše - dovolj tudi za družino mojih otrok – po starosti (2004, 2018)

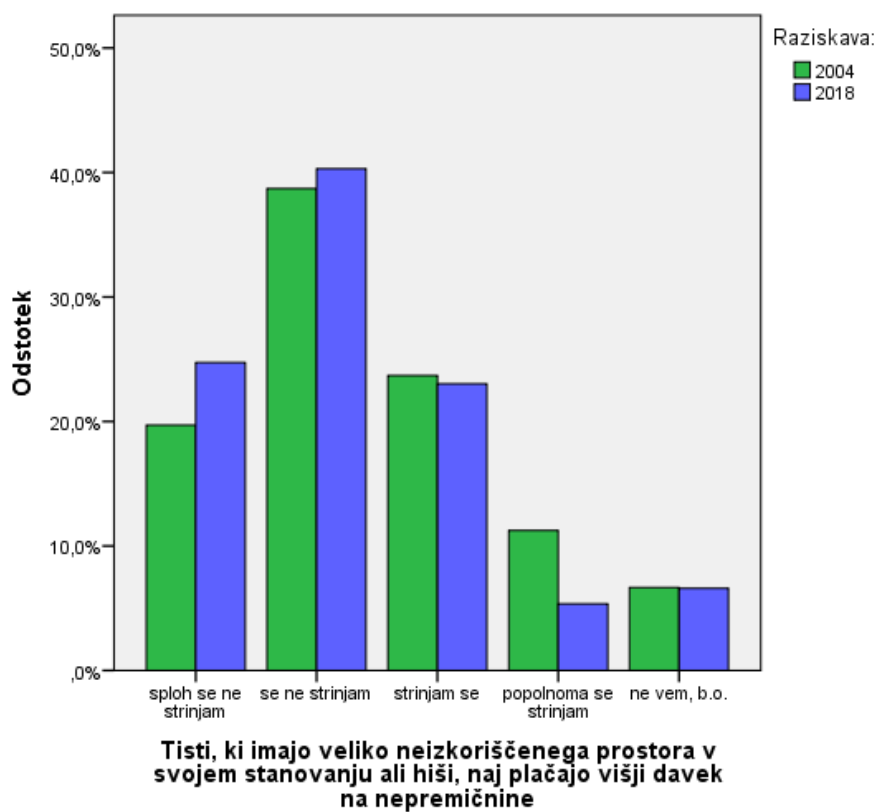
Če bi gradil hišo, bi gledal na to, da bi bila zadosti velika tudi za družino mojih otrok (2004)

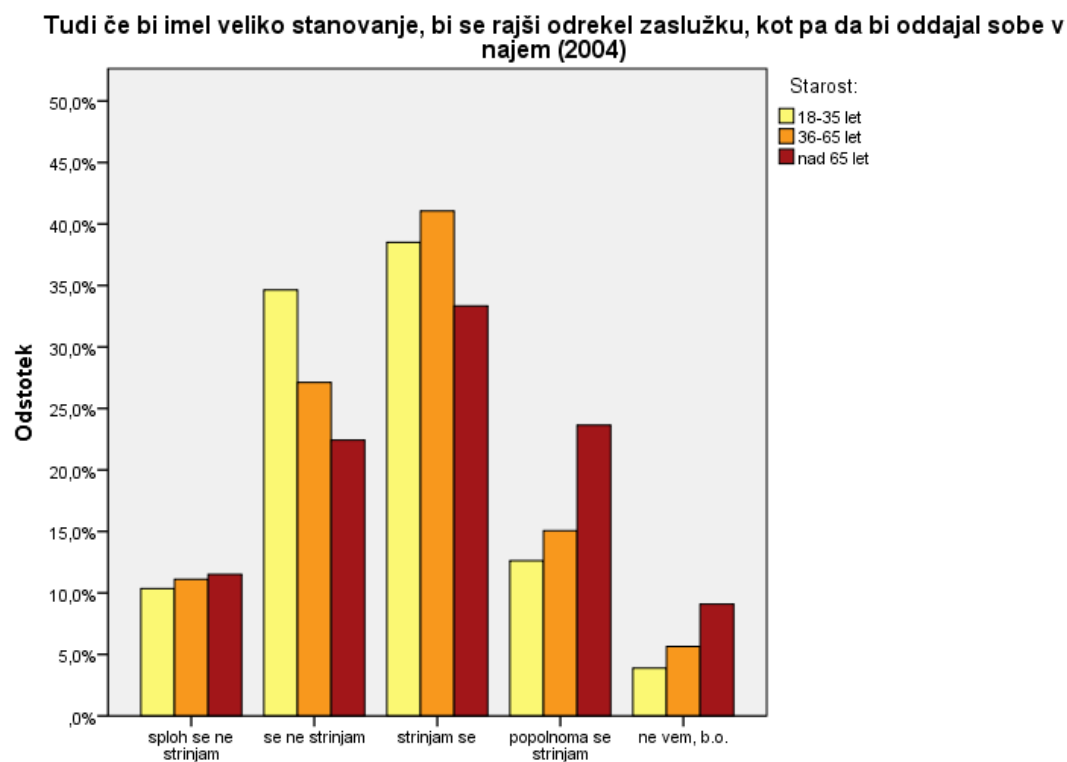
Če bi gradil hišo, bi gledal na to, da bi bila zadosti velika tudi za družino mojih otrok (2018)

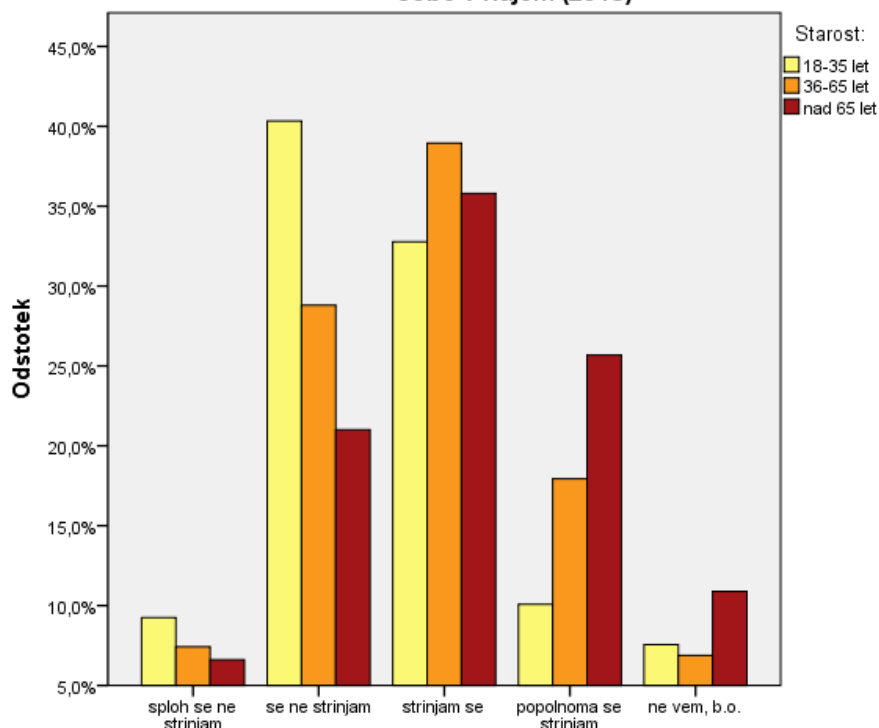
Graf 44: Davek na neizkoriščen prostor v stanovanju ali hiši

Graf 45: Veliko stanovanje - oddajanje v najem – po starosti (2004, 2018)

Tudi če bi imel veliko stanovanje, bi se rajši odrekel zaslužku, kot pa da bi oddajal sobe v najem (2018)

V31: Navedli vam bomo še nekaj trditev, vi pa nam prosim zaupajte, v kakšni meri se strinjate ali ne strinjate z naslednjimi trditvami?

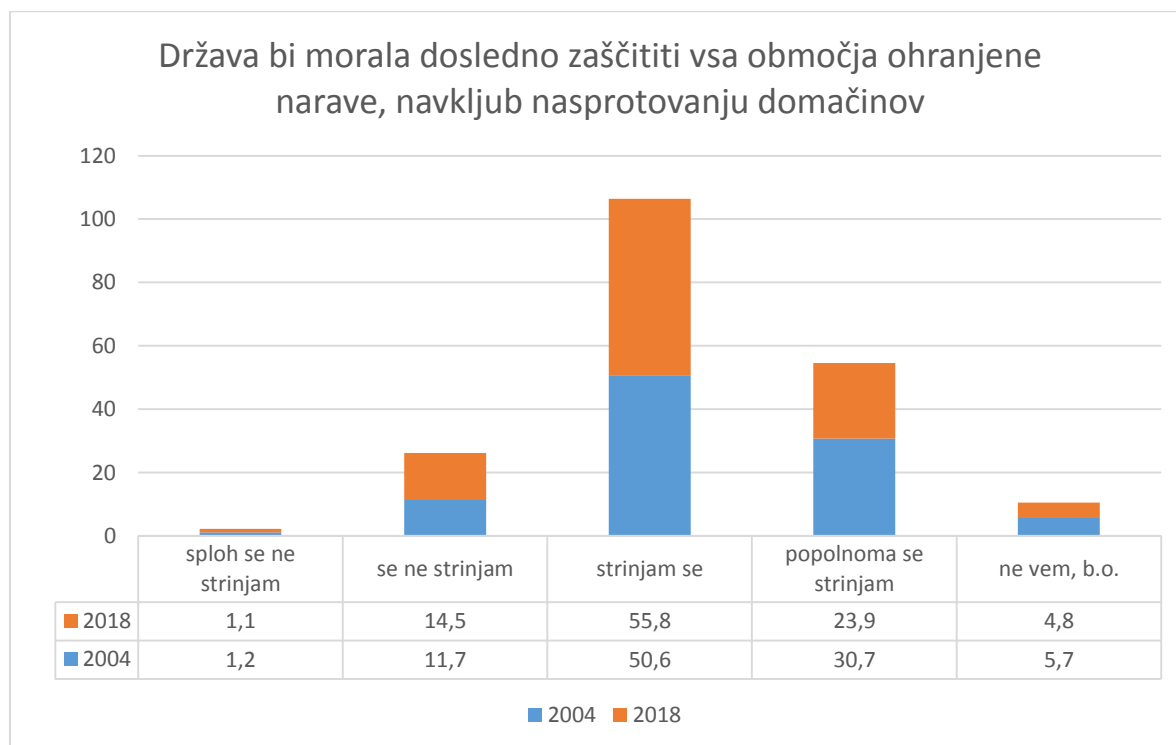
Tabela 22: Varovanje narave in raba prostora

		Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinja m se 3	Popolno -ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8	
a.	Država bi morala dosledno zaščititi vsa območja ohranjene narave, navkljub nasprotovanju domačinov.	2004	1,19%	11,74%	50,65%	30,75%	5,67%
		2018	1,05%	14,52%	55,78%	23,88%	4,78%
b.	Kazni za nedovoljene posege v prostor (črne gradnje) bi morale biti zelo visoke.	2004	3,68%	15,72%	42,99%	30,75%	6,87%
		2018	1,53%	14,90%	43,46%	35,24%	4,87%
c.	Območja, kjer živijo ogrožene živali, bi morali zaščititi pred gradbenimi	2004	0,80%	8,56%	54,03%	31,24%	5,37%

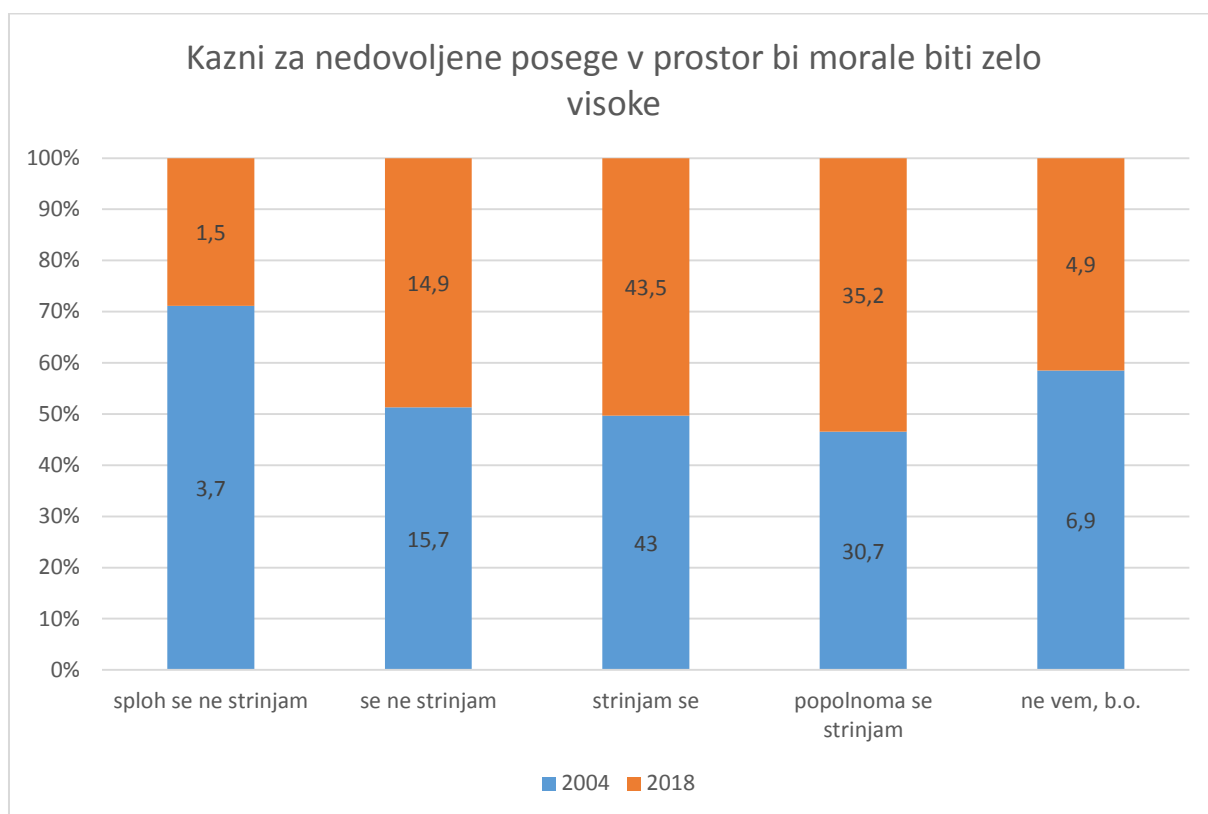
posegi, tudi če je gradnja
ekonomsko še tako
upravičena.

2018 2,20% 12,61% 47,85% 30,66% 6,69%

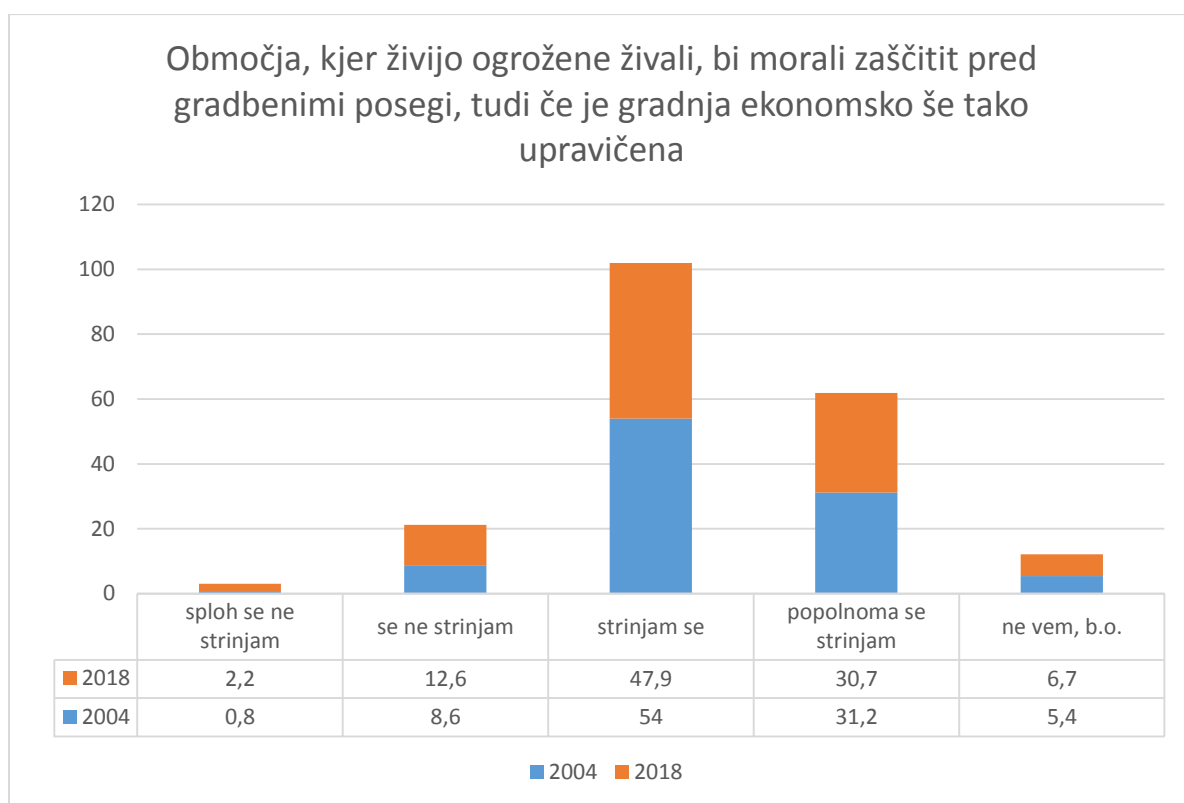
Graf 466: Državna zaščita ohranjene narave

Graf 477: Kazni za nedovoljene posege v prostor

Graf 48: Zaščita območij, kjer živijo ogrožene živali

V32 Navedli vam bomo nekaj trditev, ki zadevajo vaš odnos do bivanja v starih, zgodovinskih mestnih jedrih. Povejte, koliko se z vsako od njih strinjate oziroma ne strinjate.

Tabela 23: Pomen in zaščita zgodovinskih mestnih jeder

		Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinja m se 3	Popolno -ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8	
a.	Stara mestna jedra bi morali zapreti za avtomobilski promet.	2004	3,18%	14,43%	49,15%	28,16%	5,07%
		2018	1,34%	12,13%	51,00%	30,95%	4,58%
b.	V mestnih jedrih bi morali ponujati drugačne dobrine in storitve kot v nakupovalnih centrih na obrobjih mest.	2004	3,18%	17,71%	51,64%	18,61%	8,86%
		2018	0,76%	11,84%	55,87%	25,12%	6,40%
c.	Ljudje bi se večkrat zadrževali v mestnih jedrih, če bi tam zagotovili brezplačna parkirišča.	2004	3,38%	14,93%	47,86%	27,96%	5,87%
		2018	3,44%	17,67%	47,09%	26,55%	5,25%
d.	Kulturne prireditve so predvsem pomembne za turiste, ne pa toliko za domače prebivalstvo.	2004	28,16%	48,36%	13,83%	3,88%	5,77%
		2018	29,61%	50,14%	14,33%	1,81%	4,11%

V33 Zanima nas, kakšen je vaš odnos do velikih, milijonskih mest, vas pa prosimo, če nam lahko zaupate, koliko se strinjate ali ne strinjate z naslednjimi trditvami.

Tabela 24: Odnos do velikih mest

		Sploh se ne strinjam 1	Ne strinjam se 2	Strinjam se 3	Popolno- ma se strinjam 4	Ne vem, b.o. 8	
a.	Dobro je, da v Sloveniji ni tako velikih mest kot drugje v tujini, ker bi bili ljudje tako še bolj odtujeni drug od drugega.	2004	3,78%	14,73%	47,96%	29,25%	4,28%
		2018	3,72%	14,61%	47,09%	29,42%	5,16%
b.	Že Ljubljana je preveliko mesto, da bi se človek	2004	9,45%	35,52%	36,22%	14,73%	4,08%

	počutil varnega.	2018	15,85%	47,09%	24,83%	8,21%	4,01%
c.	V velikih mestih se človek počuti bolj sproščeno in svobodneje zadiha.	2004	19,20%	54,83%	16,12%	3,98%	5,87%
		2018	22,73%	55,11%	14,23%	2,77%	5,16%
d.	Velika mesta so zanimiva za občasne obiske, ne pa da bi tam človek stalno živel.	2004	2,79%	11,14%	51,64%	30,25%	4,18%
		2018	2,39%	11,27%	51,00%	32,95%	2,39%
e.	Slovenija je pretirano podeželska dežela, zato bi bilo koristno in vznemirljivo, če bi imeli kakšno res veliko mesto.	2004	27,26%	50,45%	13,33%	3,58%	5,37%
		2018	32,66%	51,48%	9,84%	2,01%	4,01%

5.6 Bivanjske vrednote: dejanska in željena poselitvena ter bivanjska tipologija

Odgovori glede bivanjskih usmerjenosti v obeh anketah, 2004 in 2018 izražajo izrazito šibko željo po življenju v strnjenih naseljih, zlasti večjih mestih, vključno z glavnim mestom (približno 8 %), zmerno povečano željo po življenju v suburbanem okolju (približno 18 %) in močno željo po življenju na manj gosto naseljenih, podeželskih območjih (skupaj več kot 2/3). Med respondenti, imenujemo jih utilitaristi, je približno 10 % takšnih, ki do konkretnega okolja in načina bivanja nimajo posebnega – ne odklonilnega, ne afirmativnega — odnosa, saj je zanje ključno merilo (avtomobilska) dostopnost.

Ti rezultati relativizirajo prevladujočo domnevo večine analitikov, da aktualna vrednotna usmerjenost k razpršenem poseljevanju v Sloveniji najbolje pojasnjujejo utilitarni vzvodi časovno-prostorske racionalnosti, zlasti izgradnje avtocestnega omrežja, ki je v zadnjih letih še povečal individualno (avtomobilsko) dostopnost v prostoru. Vprašanji *»Kako bi najraje živeli, če bi imeli možnost izbire?«* (T25) in *»Če bi se morali danes odločiti o reševanju stanovanjskega vprašanja, za kaj od navedenega bi se odločili, če bi lahko sami izbirali?«* (V36, T27) merita zaželeni tip bivališča. Obe vprašanji posredno nakazujeta željo po neurbani in razpršeni rabi prostora.

Respondenti bi se v anketi 2018 veliki večini odločili za bivanje v hiši z vrtom in hiši na samem (skupaj ca. 89 %), enostanovanjsko hišo pa bi gradilo ali kupilo ca. 60 % vprašanih. Podatek, da bi ca. 40 % vprašanih hišo gradilo, posredno kaže, da potreba ali želja po

samograditeljstvu, ki je bila tudi v obdobju socializma najpogostejši način reševanja stanovanjskega vprašanja, ostaja praktično nespremenjena. Medčasovna primerjava (2004-2008) kaže zelo majhne vrednotne premike, statistično neznailne. Pri določenih vprašanjih zaznavamo celo retrogradne procese, ki jih nismo pričakovali, obenem pa ni več tako močno izrazita preferenca po bivanju izven naselja (na samem). Še vedno je izrazita usmerjenost v lastništvo bivališča, obenem pa se zmerno povečuje delež tistih, ki bi kupili stanovanje v večstanovanjski zgradbi. Podatek, da bi manj kot 6 % vprašanih bivališče (hišo ali stanovanje) najelo, kaže na dvojje: prvič, močno tradicionalen odnos do lastništva nepremičnine, ki ga povezujemo s fenomenom domačijstva in pojmovanjem najemniškega statusa kot znamenja revščine, in drugič, izrazito nizke pričakovane bivanjske ter delovne mobilnosti.

Sodeč po teh ugotovitvah, ki kažejo na vrednotne usmerjenosti, povezane z rabo prostora, prostorske prakse in bivanjske strategije prebivalcev Slovenije, lahko tudi v prihodnosti pričakujemo nizko stopnjo pripravljenosti za življenje v večjih prostorskih agregatih, tj. v razmerah večje gostote in heterogenosti. Iz raziskovalnih podatkov je razvidno, da tudi sedaj živeči prebivalci mest in ne le tisti, ki tam ne bi živeli, niso afirmativno razpoloženi do bivanja v večjih strnjenih naseljih.

V34 *Prosimo vas, če nam zaupate, kje bi najraje živeli.*

Tabela 25: Željeni način bivanja: tip naselja

		2004	2018
1 -	Na samem, zunaj naselja	11,34%	11,46%
2 -	V majhni vasici	26,97%	29,89%
3 -	V večji vasi	10,45%	10,70%
4 -	V večjem podeželskem kraju	11,44%	6,69%
5 -	V manjšem mestu	16,52%	13,66%
6 -	V večjem mestu	3,68%	3,34%
7 -	V velikem mestu	1,00%	0,86%
8 -	Na obrobju mesta	12,04%	18,72%
9 -	V glavnem mestu države, v Ljubljani	2,89%	4,30%
98 -	Ne vem, b.o.	3,68%	0,38%

V35 Navedli vam bomo možne načine bivanja, stanovanja. Kako stanujete sedaj?

Tabela 26: Sedanji način bivanja: tip bivalnega objekta

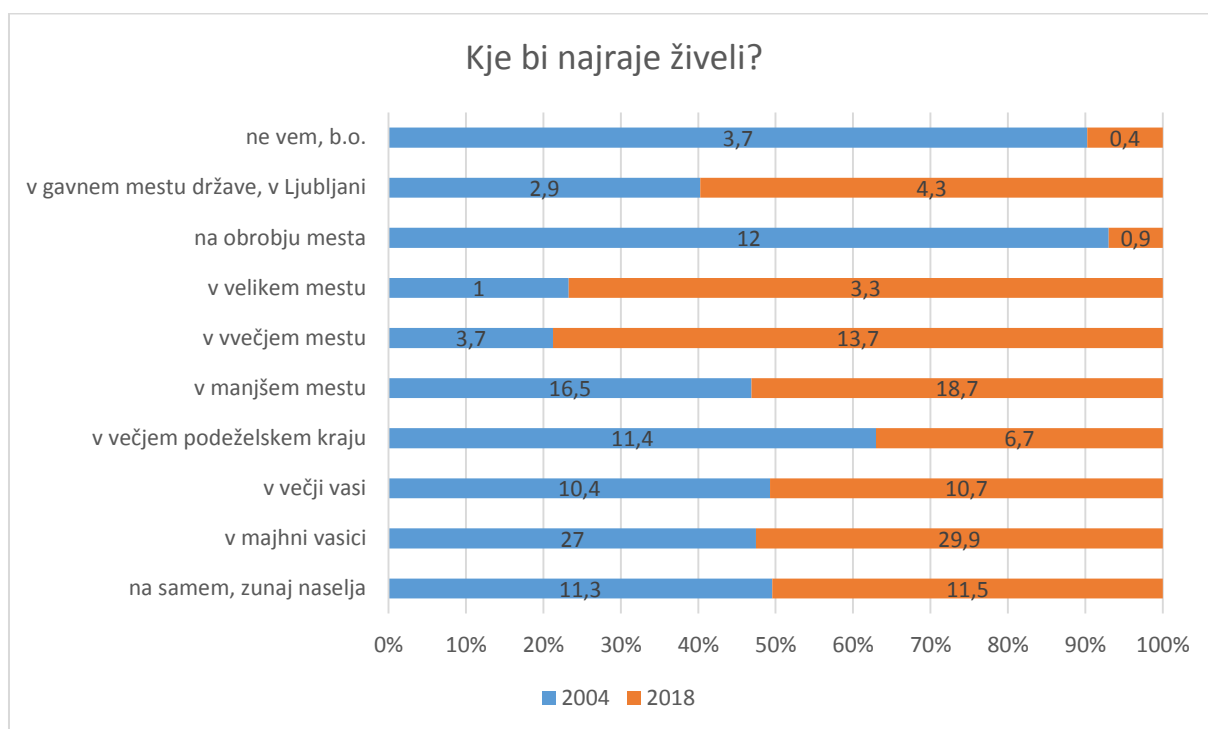
		2004	2018
1 -	Hiša na samem	12,94%	11,75%
2 -	Hiša z vrtom v naselju	55,32%	56,73%
3 -	Vrstna hiša	4,88%	3,92%
4 -	Stanovanjska zgradba z do 20 stanovanji	13,63%	18,43%
5 -	Blok z več kot 20 stanovanji	10,05%	7,74%
6 -	Blok, stolpnica z več kot 50 stanovanji	2,59%	1,15%
8 -	Ne vem, b.o.	0,60%	0,29%

V36 Kako pa bi najraje stanovali, če bi imeli možnost za to?

Tabela 27: Željeni način bivanja: tip bivalnega objekta

		2004	2018
1 -	Hiša na samem	26,87%	22,16%
2 -	Hiša z vrtom v naselju	64,68%	67,05%
3 -	Vrstna hiša	2,79%	3,44%
4 -	Stanovanjska zgradba z do 20 stanovanji	2,39%	4,49%
5 -	Blok z več kot 20 stanovanji	0,60%	1,62%
6 -	Blok, stolpnica z več kot 50 stanovanji	0,30%	0,19%
8 -	Ne vem, b.o.	2,39%	1,05%

Graf 49: Kje bi najraje živeli?

V37 Ali živite v lastnem stanovanju, lastni hiši ali kako drugače?

Tabela 28: Lastništvo bivališča

		2004	2018
1 -	Lastna hiša	57,31%	53,87%
2 -	Lastno stanovanje	20,30%	20,53%
3 -	Najemno stanovanje	5,67%	7,93%
4 -	Najemna hiša	0,90%	1,15%
5 -	Stanuje brez plačevanja najemnine (pri starših ipd.)	15,12%	15,47%
6 -	Drugo	0,50%	0,76%
8 -	Ne vem, b.o.	0,20%	0,29%

V38 *Denimo, da bi se sedaj odločali za nakup ali gradnjo bivalnega objekta: za kaj bi se bolj verjetno odločili?*

Tabela 29: Odločitev o nakupu ali gradnji bivališča

		2004	2018
1 -	Za nakup novega stanovanja	11,04%	12,23%
2 -	Za nakup starega stanovanja	7,66%	8,88%
3 -	Za gradnjo hiše	38,11%	39,64%
4 -	Za nakup hiše	26,97%	27,03%
5 -	Drugo	2,59%	4,01%
8 -	Ne vem, b.o.	13,63%	8,21%

V39 *Ali bi rekli, da je velikost vašega sedanjega bivališča za vas oziroma za vašo družino primerna?*

Tabela 30: Ocena primernosti velikosti sedanjega bivališča

		2004	2018
1 -	Precej premajhna	4,98%	2,87%
2 -	Nekoliko premajhna	16,62%	13,18%
3 -	Da, velikost je povsem primerna	70,05%	69,53%
4 -	Nekoliko prevelika	6,27%	11,08%
5 -	Precej prevelika	1,49%	3,06%
8 -	Ne vem, b.o.	0,60%	0,29%

V40a Kaj je za vas pomembno pri kvaliteti bivališča?

Tabela 31: Kvalitete bivališča (2004)

		Zelo redko 1	Redko 2	Pogosto 3	Zelo pogosto 4	Ne vem, b.o. 8
a.	Velikost stanovanja ali hiše	2,39%	13,03%	61,00%	22,89%	0,70%
b.	Ustrezna razporeditev prostorov v stanovanju ali hiši	0,40%	3,68%	56,52%	38,71%	0,70%
c.	Lepa in sodobna notranja opremljenost stanovanja ali hiše	3,88%	25,87%	50,25%	19,00%	1,00%
d.	Kvalitetna gradnja	0,80%	2,29%	47,36%	48,56%	1,00%
e.	Bioenergetska ustreznost	9,55%	22,99%	42,59%	20,60%	4,28%
f.	Informacijska opremljenost (kabelska tv, priključek za internet)	5,67%	16,62%	49,95%	26,37%	1,39%
		Zelo redko 1	Redko 2	Pogosto 3	Zelo pogosto 4	Ne vem, b.o. 8
g.	Zunanji videz	1,99%	13,73%	61,19%	22,09%	1,00%
h.	Čim manjše motnje iz okolice (hrup, smrad ipd.)	0,70%	6,87%	48,06%	43,78%	0,60%

a) Postavitev vprašanja v raziskavi 2004.

V40b Kaj je za vas pomembno, ko gre za kvaliteto bivališča?

Tabela 32: Kvalitete bivališča (2018)

	A. 1. izbor	B. 2. izbor
Velikost stanovanja ali hiše	21,97%	14,14%
Ustrezna razporeditev prostorov v stanovanju ali hiši	38,78%	21,59%
Lepa in sodobna notranja opremljenost stanovanja ali hiše	4,78%	8,60%
Kvalitetna gradnja	17,48%	21,59%
Bioenergetska ustreznost	2,10%	4,58%
Informacijska opremljenost (kabelska tv, priključek za internet)	1,62%	5,73%
Zunanji videz	0,67%	1,43%
Čim manjše motnje iz okolice (hrup, smrad ipd.)	11,65%	18,82%
Ne vem, b.o.	0,96%	3,53%

b) Postavitev vprašanja v raziskavi 2018.

Namen naše analize je bilo tudi ugotavljanje medsebojne povezanosti zgodovinskih in ideoloških silnic, ki so vplivale na družbeno-prostorske procese in so hkrati utrjevale

vrednotne usmerjenosti k razpršeni poselitvi ter ekstenzivnemu trošenju (bivanjskega) prostora v Sloveniji. Izhajali smo iz uveljavljenih splošnejših ugotovitev (glej navedbo virov), da imajo vrednote pomembno vlogo v legitimiziranju družbenih, političnih in ekonomskih institucionalnih praks.

V zaključku tega poročila povzemamo interpretacijo o povezanosti bivanjskih preferenc in protislovnega okoljskega dojemanja. Zagovarjamo trditev, da se v Sloveniji "protiurbanost kot način življenja" znotraj vrednotnih usmerjenosti, skupaj s praktično ideologijo domačijstva, veže na enačenje afirmativnega domačijstva z okoljem ali celo z okoljsko ozaveščenostjo. To pomeni, da je razpršena poselitev v majhnih naseljih ali na samem, izven naselij, in v prosto stoječih objektih sprejeta kot okoljsko bolj sprejemljiva kakor strnjena poselitev v večjih naseljih (mestih) ter v večstanovanjskih objektih. Ali drugače: osnovni vir okoljske degradacije naj bi bila mesta (in urbani način življenja). Pogost izvor takšnega dojemanja, seveda kjer koli, ne samo v Sloveniji, je delno in poenostavljeno dojetje celotne razsežnosti degradacije okolja z onesnaževanjem v ožjem pomenu, kjer raba in načini ter volumni »trošenja« prostora sploh niso zajeti v kontekst problema okoljske degradacije. Implicitna predpostavka, da je prebivanje »v naravi« ali na podežlju samo po sebi okoljsko bolj sprejemljivo kakor prebivanje v mestih, ni navzoča samo v večjem delu analiziranih vprašanj v anketama 2004-2018, temveč je lahko do določene mere institucionalizirana. Ob tem je značilno enačenje načel »živeti z naravo« in »živeti v naravi«, kar je pomemben vir protiurbanih sentimentov med okoljsko bolj ali manj ozaveščenimi posamezniki in skupinami. V zvezi s tem je zanimivo tudi vprašanje, ali ljudje, ki živijo v mestih, podobno ali različno dojemajo okolje nasploh in posebej ekstenzivno trošenje bivanjskega prostora kakor tisti, ki živijo na podežlju, v manjših naseljih, v predmestjih, na samem in v lastniški samostojni hiši.

Namen naše analize je bilo tudi ugotavljanje medsebojne povezanosti zgodovinskih in ideoloških silnic, ki so vplivale na družbeno-prostorske procese in so hkrati utrjevale vrednotne usmerjenosti k razpršeni poselitvi ter ekstenzivnemu trošenju (bivanjskega) prostora v Sloveniji. Izhajali smo iz uveljavljenih splošnejših ugotovitev (glej navedbo virov), da imajo vrednote pomembno vlogo v legitimiziranju družbenih, političnih in ekonomskih institucionalnih praks.

V zaključku tega poročila povzemamo interpretacijo o povezanosti bivanjskih preferenc in protislovnega okoljskega dojemanja. Zagovarjamo trditev, da se v Sloveniji “protiurbanost kot način življenja” znotraj vrednotnih usmerjenosti, skupaj s praktično ideologijo domačijstva, veže na enačenje afirmativnega domačijstva z okoljem ali celo z okoljsko ozaveščenostjo. To pomeni, da je razpršena poselitev v majhnih naseljih ali na samem, izven naselij, in v prosto stoječih objektih sprejeta kot okoljsko bolj sprejemljiva kakor strnjena poselitev v večjih naseljih (mestih) ter v večstanovanjskih objektih. Ali drugače: osnovni vir okoljske degradacije naj bi bila, kot izhaja iz analize v anketah 2004 in 2018 mesta (in urbani način življenja). Pogost izvor takšnega dojemanja, seveda kjer koli, ne samo v Sloveniji, je delno in poenostavljeno dojetje celotne razsežnosti degradacije okolja z onesnaževanjem v ožjem pomenu, kjer raba in načini ter volumni »trošenja« prostora sploh niso zajeti v kontekst problema okoljske degradacije. Implicitna vrednotna predpostavka, da je prebivanje »v naravi« (na samem) ali na podeželju samo po sebi okoljsko bolj sprejemljivo kakor prebivanje v mestih, ni navzoča samo v večjem delu analiziranih vprašanj v anketama 2004-2018, temveč je do določene mere institucionalizirana.

Značilno enačenje načel »živeti z naravo« in »živeti v naravi« je torej vrednotna lastnost populacije, s tem pa pomemben vir protiurbanih sentimentov izraženih v preferencah **po razpršeni poselitvi v samostojnih lastniških hišah**. V zvezi s tem je značilna tudi ugotovitev, da ljudje, ki živijo v večjih naseljih (mestih) podobno dojemajo prostorski razvoj, zlasti poselitve kot tisti, ki živijo v manjših naseljih (na podeželju).

DEMOGRAFSKA STATISTIKA

Tabela 33: Demografija: spol

		2004	2018
1 -	moški	44,28%	48,62%
2 -	ženski	55,42%	51,38%
8 -	b.o.	0,30%	-

Tabela 34: Demografija: starost

		2004	2018
1 -	do 30 let	22,29%	16,24%
2 -	31 do 45 let	27,36%	24,93%
3 -	46 do 60 let	27,06%	26,36%
4 -	61 let in več	23,08%	32,47%
8 -	b.o.	0,20%	-

Tabela 35: Demografija: izobrazba

		2004	2018
1 -	Nedokončana osnovna šola	3,78%	3,25%
2 -	Osnovna šola	19,10%	13,66%
3 -	Dve- ali triletna strokovna šola	21,49%	21,49%
4 -	Štiri- ali petletna srednja šola	34,53%	30,66%
5 -	Dve- ali triletna višja šola	6,47%	14,61%
6 -	Visoka šola, fakulteta, akademija	12,64%	12,80%
7 -	Podiplomski študij	1,69%	2,96%
8 -	b.o.	0,30%	0,57%

Tabela 36: Demografija: velikost gospodinjstva

		2004	2018
1 -	1 član	6,47%	12,70%
2 -	2 člana	20,20%	29,80%
3 -	3 člani	23,08%	20,73%
4 -	4 člani	30,35%	22,54%
5 -	5 članov	11,84%	8,98%
6 -	6 članov	3,78%	3,53%
7 -	7 članov	1,29%	1,53%
8 -	8 članov	0,60%	0,19%
9 -	9 članov		
10	10 članov in več	0,70%	
98 -	Ne vem, b.o.	1,69%	

Tabela 37: Demografija: zakonski stan

		2004	2018
1 -	poročen/a	58,21%	49,09%
2 -	izvenzakonska skupnost	8,06%	19,96%
3 -	vdovec/a	7,96%	8,21%
4 -	razvezan/a	3,78%	5,06%
5 -	samski/a, nikoli nisem bil/a poročen/a	21,49%	16,91%
8 -	b.o.	0,50%	0,76%

Tabela 38: Demografija: velikost naselja

1 -	KMECKA NASELJA < 2000 OSEB	27,51%
2 -	NEKMECKA NASELJA < 2000 OSEB	29,42%
3 -	NASELJA OD 2000 - 10000 OSEB	16,14%
4 -	NASELJA > 10000 OSEB	11,75%
5 -	MARIBOR	5,25%
6 -	LJUBLJANA	9,93%

Tabela 39: Tip krajevne skupnosti

		2004	2018
1 -	mestna	38,01%	37,92%
2 -	primestna	17,31%	8,02%
3 -	vaška	44,68%	53,68%
8 -	b.o.		0,38%